T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİ PERSPEKTİFİNDEN ZORBALIK

Mehmet Ali TAŞTAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Filiz BEZCİ BİRCAN

Çankırı - 2022

T.C.

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİ PERSPEKTİFİNDEN ZORBALIK

Mehmet Ali TAŞTAN

ORCID: 0000 – 0003 – 4221 - 9134

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Filiz BEZCİ BİRCAN

Çankırı - 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ ……..…… i
TEZ KABUL VE ONAY ……... ii
ÖNSÖZ ……... iii
ÖZET ……..…….... iv
ABSTRACT ……...……..... v
TABLOLAR LİSTESİ ……...…… vi
ŞEKİLLER LİSTESİ ……..……... vii

1.GİRİŞ ……..1
1.1.Araştırmanın Amacı ……..4
1.2.1.Araştırmanın Alt Problemleri …… 4
1.3.Araştırmanın Sınırlılıkları ……5
1.4.Araştırmanın Önemi ……. 5
1.5.Araştırmanın Varsayımları ……... 6
1.6.Tanımlar ……6

2.KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR ……. 7
2.1.Birleştirilmiş Sınıf Kavramı …… 7
2.1.1.Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasını Zorunlu Kılan Nedenler …….. 9
2.1.2.Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasının Avantajları ……10
2.1.3.Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasının Sınırlılıkları ……... 10
2.1.4.Birleştirilmiş Sınıflarda Ders İşlenişi …… 11
2.1.5.Birleştirilmiş Sınıflarda Görev Yapan Öğretmenlerin Görevleri …….. 12
2.1.6.Birleştirilmiş Sınıflarda Sınıf Yönetimi ……13
2.2.Zorbalık Kavramı …….. 14
2.2.1.Zorbalık Türleri ……..16
2.2.2.Zorbalıktaki Roller ……17
2.2.2.1.Zorbanın Özellikleri ……17
2.2.2.2.Kurbanın Özellikleri ……18
2.2.2.3.Tanığın Özellikleri ……..19

2.2.3.Zorbalığın Nedenleri ……..19
2.2.3.1.Aileden Kaynaklanan Nedenler ……..20
2.2.3.2.Arkadaş ve Okul Kaynaklı Nedenler ……..20
2.2.3.3.Kişisel Nedenler ……..21
2.2.3.4.Sosyal Medya ve Teknoloji Kullanımına Bağlı Nedenler …….. 21
2.2.4.Zorbalığın Etkileri ……. 21
2.2.5.Zorbalığın Önlenmesi…… 22
2.3.Sınıf Öğretmenliği Lisans Programı …… 23

3.YÖNTEM ……... 25
3.1.Araştırmanın Yöntemi …….. 25
3.2.Evren ve Örneklem ……... 26
3.3.Veri Toplama Aracı …….. 28
3.4.Araştırmacının Süreçteki Rolü ……. 29
3.5.Planlama Süreci …… 30
3.6.Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması ……. 30

4.BULGULAR VE YORUMLAR ……... 32
4.1.Öğretmelerin Zorbalık Tanımlarına İlişkin Bulgular ……... 32
4.2.Birleştirilmiş Sınıflarda Öğrencilerin Karşılaştığı Zorbalık Türlerine İlişkin Bulgular …….. 39
4.3.Birleştirilmiş Sınıflarda Öğrencilerin Zorbalık Davranışı Sergilemesine Yol Açan Nedenlere İlişkin Bulgular ……..47
4.4.Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Davranışları ile Baş Etme Yollarına İlişkin Bulgular ……... 55
4.5.Birleştirilmiş Sınıflarda Zorbalığın Etkileri ……..…64
4.6.Birleştirilmiş Sınıflarda Zorbalığa Karşı Alınabilecek Önlemler ……72

5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER ……...82
KAYNAKÇA ……102
EKLER …….. 112
ÖZGEÇMİŞ …….. 115

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenleri Perspektifinden Zorbalık* adlı çalışmanın öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

28/02/2022

İmza

Mehmet Ali TAŞTAN

TEZ KABUL VE ONAY

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Mehmet Ali TAŞTAN tarafından hazırlanan *Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenleri Perspektifinden Zorbalık* başlıklı bu çalışma, *28.02.2022* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda *oybirliğiyle* başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Eğitim Bilimleri* Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ (Unvanı, Adı ve Soyadı)

Danışman	: Dr. Öğr. Üyesi Filiz BEZCİ BİRCAN	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Adem ÇİLEK	İmza: ……..
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Elif ÖZTÜRK	İmza: ……..

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 28/02/2022 tarih ve 2022/06-10 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenleri Perspektifinden Zorbalık konulu çalışmada nüfusun az olmasından dolayı öğrenci sayısının az olduğu bölgelerde uygulanan birleştirilmiş sınıf uygulamasında karşılaşılabilecek zorbalık davranışlarının türlerini belirlemek ve bu zorbalık davranışları ile baş etme yollarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın sınıf öğretmeni yetiştirme programı hazırlayıcılarına zorbalık ve birleştirilmiş sınıf uygulaması konularında katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam *Dr. Öğrt. Üyesi Filiz BEZCİ BİRCAN'a* ve eğitim hayatım boyunca yetişmemde katkısı olan tüm hocalarıma teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Bugünlere gelmemde büyük emekleri olan annem *Zeynep TAŞTAN*, babam *Ercan TAŞTAN* ve kardeşim *Gonca TAŞTAN GÜÇLÜ*'ye yanımda oldukları için teşekkür ederim.

Çalışmamı tamamlamam konusunda moral ve motivasyonumu üst düzeyde tutmama yardımcı olan hayat arkadaşım, sevgili eşim *Bengü SARIKAYA TAŞTAN*'a ve geleceğimin teminatları canım oğlum *Erdem TAŞTAN* ve canım kızım *Zeynep TAŞTAN*'a şükranlarımı sunarım.

28/02/2022

Mehmet Ali TAŞTAN

ÖZET

Tezin Başlığı **:** Birleştirilmiş Sınıf Öğretmenleri Perspektifinden Zorbalık
Tezin Yazarı **:** Mehmet Ali TAŞTAN
Danışman **:** Dr. Öğr. Üyesi Filiz BEZCİ BİRCAN
Anabilim Dalı **:** Eğitim Bilimleri
Tezin Türü **:** Yüksek Lisans
Kabul Tarihi **:** 28.02.2022

Mevcut araştırmada birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin bu sınıflarda meydana gelen zorbalıkla ilgili görüşleri incelenmiştir. Öğretmenlerin görüşleri zorbalık tanımı, zorbalık türleri, zorbalığın sergilemesine yol açan nedenler, zorbalıkla baş etme yolları, zorbalığın etkileri ve zorbalığa karşı alınabilecek önlem önerileri kategori altında incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Araştırma verileri katılımcılarla düzenlenen yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilmiştir. Araştırmanın örneklemini Çankırı il merkezi ve ilçelerinde görev yapmakta olan ve birleştirilmiş sınıf tecrübesi bulunan 25 sınıf öğretmeni oluşmaktadır.

Araştırmanın bulgularında zorbaların genel olarak yaşça büyük ve güçlü olan öğrenciler olduğu ve bu durumun da birleştirilmiş sınıf sisteminde farklı şubelerin bir arada öğrenim görmesi sebebiyle ortaya çıktığı tespit edilmiştir. Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin en fazla karşılaştıkları zorbalık türünün fiziksel ve sözel zorbalık olduğu; zorbalık davranışları ile baş etmede en önemli yolun okul-aile işbirliği ve öğrencilerle daha yakından ilgilenmek olduğu; ayrıca, zorbalık davranışının zorba, mağdur ve tanıkları birçok yönden olumsuz etkilendiğini görülmüştür.

Araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde sınıf öğretmeni yetiştirme programlarında birleştirilmiş sınıf konulu derslerin yer alması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bunun yanı sıra birleştirilmiş sınıf uygulamalarının yaygın olduğu kırsal bölgelerde velilerin, okul yöneticilerinin, öğretmenlerin ve öğrencilerin zorbalıkla ilgili farkındalıklarının arttırılmasının birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalığı azaltmakta etkili olacağı öngörülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Birleştirilmiş sınıf, zorbalık, ilkokul, sınıf öğretmenliği lisans programı

ABSTRACT

Thesis Title	**:** Bullying From the Perspective of Multigrade Classroom Teachers
Author	**:** Mehmet Ali TAŞTAN
Supervisor	**:** Dr. Öğr. Üyesi Filiz BEZCİ BİRCAN
Department	**:** Eğitim Bilimleri
Thesis Type	**:** Master's Thesis
Date	**:** 28.02.2022

Multigrade classroom teachers' opinions about bullying occurring in their classrooms are investigated in the current study. Accordingly, teachers' definitions of bullying, types of bullying they witness, the reasons behind bullying, ways to cope with bullying, effects of bullying, and possible precautions against bullying were examined in the study. The current study has a case study research design among the qualitative research types. The data of the study was collected through semi-structured interviews conducted with participants. The sample of the study is consists of 25 classroom teachers having multigrade classroom teaching experience from Çankırı city center and its districts.

Results of the analysis indicated that bullies are generally older and stronger students, and this arises from the context of the multigrade classroom where different grades are educated together. Additionally, it was detected that the most common bullying types in the multigrade classroom are physical and verbal bullying; the most essential way to cope with bullying is providing school-family cooperation and dealing with students more closely; bullying negatively affects bullies, victims and witnesses in many aspects.

Evaluation of the results revealed that courses about multigrade classrooms should be included in the primary teacher education program. In addition, it was suggested that raising awareness of parents, school administrators, teachers and students on bullying can be effective to reduce bullying in rural areas where multigrade classroom practices are widespread.

Key Words: Multigrade classroom, bullying, primary school, primary teacher education program

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Katılımcı öğretmenlere ait demografik bilgiler 26
Tablo 3.2. Katılımcı öğretmenlere ait demografik bilgiler (devam ediyor)..... 27
Tablo 3.3. Katılımcı öğretmenlere ait demografik bilgiler (devam ediyor)..... 28
Tablo 4.1. Zorbalığın nerede yapıldığına ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans tablosu 38
Tablo 4.2. Sosyal zorbalık kategorisine ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans tablosu 45
Tablo 4.3. Öğrenciler arası ilişkilerden kaynaklanan faktörleri gösterir frekans tablosu 50
Tablo 4.4. Zorbalık davranışı karşısında sınıfta yapılabilecekleri gösterir frekans tablosu 60
Tablo 4.5. Zorbalığın mağdurlara/tanıklara psikolojik etkilerini gösterir frekans tablosu 67
Tablo 4.6. Öğretmenin alacağı önlemleri gösterir frekans tablosu 78

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Tanımı Kod Bulutu 33
Şekil 4.3. Zorbalığın kimler arasında gerçekleştiğine ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans grafiği 35
Şekil 4.4. Zorbalığın ne zaman yapıldığına ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans grafiği 36
Şekil 4.5. Zorbalık amacına ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans grafiği 36
Şekil 4.6. Zorbalık eylemine ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans grafiği 37
Şekil 4.7. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Türleri Kod Bulutu 39
Şekil 4.8. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Türleri Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli 41
Şekil 4.9. Katılımcıların "Fiziksel Zorbalık" kategorisine dair görüşlerini gösterir frekans grafiği 42
Şekil 4.10. Katılımcıların "sözel zorbalık" Kategorisine Dair Görüşlerini Gösterir Frekans Grafiği 43
Şekil 4.11. Katılımcıların "psikolojik zorbalık" kategorisine dair görüşlerini gösterir frekans grafiği 44
Şekil 4.12. Katılımcıların "siber zorbalık" kategorisine dair görüşlerini gösterir frekans grafiği 47
Şekil 4.13. Birleştirilmiş Sınıflarda Öğrencilerin Zorbalık Davranışı Sergilemesine Yol Açan Nedenler Kod Bulutu 48
Şekil 4.14. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Davranışının Nedenlerine Dair Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli 49
Şekil 4.15. Kendinden kaynaklı faktörleri gösterir frekans grafiği 51
Şekil 4.16. Aileden kaynaklı faktörleri gösterir frekans grafiği 52
Şekil 4.17. Çevresel faktörleri gösterir frekans grafiği 53
Şekil 4.18. Okuldan kaynaklı faktörleri gösterir frekans grafiği 54
Şekil 4.19. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Davranışları ile Baş Etme Yolları Kod Bulutu 56
Şekil 4.20. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalıkla Baş Etme Yolları Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli 57
Şekil 4.21. Zorbalık davranışı karşısında yapılacak işlemleri gösterir frekans grafiği 58
Şekil 4.22. Zorbalık davranışı karşısında öğretmenin yapabileceklerini gösterir frekans grafiği 59
Şekil 4.23. Zorbalık davranışı karşısında okulun yapabileceklerini gösterir frekans grafiği 62
Şekil 4.24. Zorbalık davranışı karşısında ailelerle ilgili yapabileceklerini gösterir frekans grafiği 63
Şekil 4.25. Birleştirilmiş Sınıflarda Zorbalığın Etkileri Kod Bulutu 64

Şekil 4.26. Birleştirilmiş Sınıflarda Zorbalığın Etkileri Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli 66
Şekil 4.27. Zorbalık davranışının mağdurlara/tanıklara etkisini gösterir frekans grafiği 67
Şekil 4.28. Zorbalığın Mağdurlara/Tanıklara Akademik Etkilerini Gösterir Frekans Grafiği 68
Şekil 4.29. Zorbalığın Sosyal Etkilerini Gösterir Frekans Grafiği..... 69
Şekil 4.30. Zorbalık davranışının çevreye etkisini gösterir frekans grafiği 70
Şekil 4.31. Zorbalık davranışının zorbalık yapana etkisini gösterir frekans grafiği .. 71
Şekil 4.32. Birleştirilmiş Sınıflarda Zorbalığın Etkileri Kod Bulutu 72
Şekil 4.33. Birleştirilmiş Sınıflarda Zorbalığa Karşı Alınabilecek Önlemler Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli 74
Şekil 4.34. Akran Desteğini Gösterir Frekans Grafiği 75
Şekil 4.35. Zorbalıkla İlgili Farkındalık Oluşturmayı Gösterir Frekans Grafiği 76
Şekil 4.36. Öğrencilere Yönelik Bireysel Önlemleri Gösterir Frekans Grafiği 77
Şekil 4.37. Aileyle/Çevreyle İlgili Önlemleri Gösterir Frekans Grafiği 79
Şekil 4.38. Sınıf İçi Önlemleri Gösterir Frekans Grafiği 80

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Toplumlarının ihtiyaçları içinde bulunulan çağa göre farklılık göstermektedir. Bu ihtiyaçları gidermek için çalışan en önemli sistemlerden birisi eğitim sistemidir. Farklı sistemlerle etkileşerek çalışan eğitim sistemi birçok alanda işlev sahibidir ve bunların en başta gelenleri; bireysel, toplumsal, ekonomik ve siyasal işlevlerdir. Eğitimin ortaya çıkma sebebi bu işlevleri yerine getirmektir. Eğitimin işlevleri farklı formlarda görülse de bütün toplumlarda bulunmaktadır (Ünsal ve diğerleri, 2015). Önceden belirlenmiş olumlu amaçlar doğrultusunda hazırlanan programlar ile planlı sürdürülen formal eğitim, devletlerin ülke ekonomilerinin büyük bir bölümünü giderleri için kullandığı eğitim sisteminin kontrol altındaki mekanizmasıdır ve her zaman en verimli şekilde çalıştırılması hedeflemektedirler. Özellikle örgün eğitimin zorunlu eğitim süreci toplumdaki bütün bireyleri kapsayan ve eğitimin sahip olduğu işlevleri yerine getirmesine yardımcı olan bir süreçtir. Dolayısıyla bu süreç içinde meydana gelebilecek sorunların önlenmemesi ya da çözülmemesi birçok alanda ve farklı boyutta yeni problemler yaratma potansiyeline sahiptir. Özellikle ilköğretim kademesinde yaşanması muhtemel problemlerin sonuçları uzun vadede daha büyük problemlerin oluşmasına zemin teşkil edebilir Çünkü bu kademe öğrencilerin birçok alanda gelişimlerinin en önemli safhalarını içerir ve öğrenci birçok alanda temel kavramları ve tutumları bu kademede kazanır (Özben, 2000). Eğitimin başlangıcı olarak kabul edilen ilkokul yılları öğrencilerin kişiliklerinin oluşmasında ve sosyal becerilerinin gelişmesi açısından önemli bir yere sahiptir. İlkokul döneminde nitelikli bir eğitim verilmesi ulusal ve evrensel değerleri kazanmış, gelişen dünyada ortaya çıkan becerileri kazanmış bireylerin yetişmesini sağlayacaktır. Sorumluluklarının farkında olan, kendine ilişkin sağlıklı değerlendirmeler yapabilen, olayları ahlaki yönden değerlendirebilen bireyler başkalarının hayatlarında da saygı duyacaktır. Eğitim programları öğrencilerde kazandıracağı değerlerle bunların sağlanmasında önemli yer tutmaktadır (Yılmaz ve diğerleri, 2021). Öğrencinin okuma yazma, işlem becerisi, problem çözme becerisi gibi becerileri temelden eksiksiz alması öğrencinin başarılı bir eğitim süreci geçirmesini sağlayacaktır. İlkokul temeli eksik olan öğrenciler ileri kademelerde bu eksikliklerinden dolayı öğrenme güçlükleri

yaşayacaktır ve bu durum eğitim hayatında zorluklar yaşamasına sebep olabilecektir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB, 2019)'e göre 2023 eğitim vizyonu doğrultusunda zorunlu eğitim çağında bulunan bütün kız ve erkek çocuklarının eğitime erişimlerini, devamlarını sağlamak, okulu terklerini önlemek ve eğitim haklarını bütün boyutları ile temin etmenin amaçlandığı görülmektedir. İlkokul programlarının temel amacı öğrencilere temel becerileri vermektir. Öğrencinin eğitim süreci boyunca yaşayabileceği aksiliklerin sonuçları topluma da etki edecektir. İlkokul programlarının okuldan uzaklaşma, başarısızlık, devamsızlık gibi süreç içerisinde öğrencinin karşılaşabileceği zorluklarla baş edebilecek ve bu durumlara çözümler üretecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir.

Program geliştirme çalışmaları mevcut programın yetersiz bulunması ya da ortaya çıkan yeni ihtiyaç durumlarını karşılamak ve yeni bir seçenek oluşturmak amacıyla yürütülür (Erişen, 1998). Eğitim alanında program geliştirme çalışmaları yapılmaktadır ve sistemlerde değişikliklere gidilmektedir. Sınıf öğretmeni yetiştirme programlarında öğretmenlerin sahip olması gereken niteliklerin ve öğretmenlerin sahip olması gereken yeterliliklerin de belirli zaman aralıklarıyla ve ihtiyaç doğrultusunda güncellenmesi gerekmektedir. Çağın ihtiyaçları ve halihazırda kullanılan öğretim programlarında benimsenen anlayışlar doğrultusunda programların yeniden oluşturulması, nitelikli öğretmenlerin yetiştirilmesi zorunluluk haline gelmiştir (Yılmaz ve diğerleri, 2021). Öğretmenlik sadece bilgi aktaran değil, çevreyi tanıyan, sosyal çevreye uyum sağlayan, iletişimi açık, fedakârlık yapan, kendini geliştiren ve severek yapılan bir meslektir. Her meslekte olduğu gibi öğretmenlikte de mesleği olumsuz etkileyen durumlarla karşılaşılabilmektedir. Köylerde ve merkezden uzak beldelerin bazılarında birleştirilmiş sınıf eğitimi verilmektedir ve buralarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin güdülenmesi sağlanırsa eğitim sistemi daha dinamik bir hal alacaktır. Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin karşılaşabileceği olumsuz davranışlardan biri de zorbalıktır. Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin okullarda karşılaşabilecekleri zorbalık davranışlarının öğrencilerde mağduriyet oluşturmaması açısından müdahale edici bilgi ve becerilere sahip olması gerekmektedir. Özellikle birleştirilmiş sınıflarda tek başına veya birkaç öğretmen ile çalışan birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin çalışma şartlarının sosyal, ekonomik, psikolojik olarak iyileştirilmesi

ve karşılaşabileceği sorunların tespit edilip bu yönde eğitimler verilmesi gerekmektedir. Bu eğitimlerin de temelinin eğitim fakültelerinde verilmesi mesleğin başlangıcında öğretmenin sorun çözme becerisinin yüksek olmasını sağlayacaktır. Yükseköğretim Kurulu Yeni Öğretmen Yetiştirme Lisans Programları (2018)'de sınıf öğretmenliği programında daha önceden zorunlu olarak okutulan "Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim" dersinin kaldırıldığı ve bu ders içeriğinin seçmeli olarak okutulan "İlkokullarda Alternatif Uygulamalar" dersi ile sınıf öğretmenlerine okutulduğu görülmektedir. Oysaki sınıf öğretmenlerinin görev yaptıkları okullar göz önüne alındığında çoğunlukla mesleğinin ilk yıllarında birleştirilmiş sınıf okutma ihtimali yüksek olan bir öğretmenin bu dersi zorunlu alması ve bu konuda mümkün olduğu kadar donanım sahibi olması gerekmektedir.

Nüfusun az olması, özellikle her sınıfta öğrenci sayısının az olması, öğretmen ihtiyacının olması, derslik yetersizliği gibi nedenlerle birden çok sınıfın birleştirilmesi ve bir öğretmen tarafından eğitim öğretim sağlanmasına birleştirilmiş sınıf öğretimi denir (Tekışık ve Mıhçı, 1962). Dünyada birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de birleştirilmiş sınıf eğitimi veren okullar bulunmaktadır. Birleştirilmiş sınıf eğitimi birden fazla sınıfın bir araya getirilmesi ile farklı sınıf düzeyindeki öğrencilerin aynı derslikte farklı dersler görmelerine dayanan bir sistemdir. Bu sınıfların oluşturulmasının öğretmen sayısındaki yetersizlik, köyden kente göç, öğrenci sayısının az olduğu yerde müstakil sınıf açmak yerine daha ekonomik olması, taşımalı eğitim yerine köy okullarının tekrar açılması gibi nedenleri vardır (Erdem, 2007). Öğrenci sayısının az olduğu köylerde birleştirilmiş sınıf uygulaması görülmektedir. Bu sınıflarda ilkokul seviyesindeki bütün şubeler bir sınıfta eğitim görmektedir ve öğretmen sırasıyla farklı şubelere aynı sınıfta eğitim öğretim faaliyetini gerçekleştirmektedir.

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapmakta olan öğretmenler genellikle ilk mesleki tecrübelerini yaşamaktadır. Öğretmenler lisans eğitimini her ne kadar başarılı almış olsa da birçok zorlukla karşılaşmak durumunda kalmaktadırlar. Mesleki deneyim eksikliği, alınan eğitimin yetersiz olması birleştirilmiş sınıflarda eğitim ve öğretimi daha da zor hale getirmektedir (Dursun, 2006). Türkiye'de 2017-2018 eğitim öğretim yılında yaklaşık olarak 7000 birleştirilmiş sınıflı okul, birleştirilmiş sınıflarda görev yapan 6603 öğretmen ve birleştirilmiş sınıflarda eğitim gören 135.924 öğrenci vardır

(KODA, 2019). Bu durumda birleştirilmiş sınıflarda eğitim gören ve bu sistemin etkilediği öğretmen, öğrenci ve velilerin sayıca çok olması önemlidir.

Mevcut çalışmada Çankırı ilinde görevli ve birleştirilmiş sınıf tecrübesi olan sınıf öğretmenlerinin, birleştirilmiş sınıflarda eğitim gören öğrenciler arasında meydana gelen zorbalık davranışıyla ilgili görüşleri incelenmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmada Çankırı ilinde görev yapan ve birleştirilmiş sınıf tecrübesi olan öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda öğrenciler arasında meydana gelen zorbalık davranışının doğası ilgili görüşlerini incelemek amaçlanmaktadır.

1.2.ARAŞTIRMA PROBLEMİ

Bu araştırmada; "Birleştirilmiş sınıf tecrübesi olan öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda öğrenciler arasında meydana gelen zorbalık davranışının doğası ile ilgili görüşleri nelerdir?" sorusuna cevap aranmıştır.

1.2.1. ARAŞTIRMANIN ALT PROBLEMLERİ

Mevcut çalışmada aşağıdaki araştırma sorularına odaklanmaktadır;

1. Birleştirilmiş sınıflarda öğretmenlerin zorbalık tanımları nelerdir?
2. Birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin karşılaştığı zorbalık türlerine dair görüşleri nelerdir?
3. Birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin zorbalık davranışı sergilemesine yol açan nedenler hakkındaki görüşleri nelerdir?
4. Birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık davranışları ile baş etme yolları hakkındaki görüşleri nelerdir?
5. Birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık davranışlarının etkileri nelerdir?
6. Birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık davranışına karşı alınabilecek önlemler nelerdir?

1.3.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu çalışma aşağıdaki sınırlılıkları içermektedir;

1. Çalışmanın örneklem grubundaki katılımcıların görüşleriyle sınırlıdır.
2. Çalışmada kullanılan veri toplama yöntemi ve araçları ile sınırlıdır.
3. Alanyazın taramasında kullanılan kaynaklar ile sınırlıdır.

1.4.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Nüfusun az olduğu köylerde bir sınıfı oluşturması gereken öğrenci sayısının az olması, öğrenci sayısının az olmasından dolayı her sınıf için ayrı öğretmen verilmesinin mümkün olmaması sınıfların birleştirilerek öğrencilerin grup halinde okutulması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Şahin ve diğerleri, 2007). Tekışık ve Mıhçı (1962)'ya göre öğretmenlerin girişmiş olduğu eğitim seferberliğinde olumlu sonuçlara ulaşabilmek için köy okullarının verimsizlik nedenlerinin üzerinde durmak ve bu durumların çaresini ele almak gerekmektedir. Taşdemir (1997)'e göre birleştirilmiş sınıflı okulların temel problemlerinin çözümü, bu uygulamanın mümkün olduğunca başarıya ulaşmasını sağlayacaktır. Birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan olumsuz durumlardan biri de öğrenciler arasında görülen zorbalık davranışıdır. Rambaran (2017)'a göre birleştirilmiş sınıflarda büyük çocuklar kendilerinden daha küçük olan çocukları hakimiyeti altına alabilmek için hedef alabilmektedir. Ayrıca Rambaran (2017) çalışmasında öğrencilerin birleştirilmiş sınıflı okullarda akran zorbalığına uğramasının en önemli nedenini yaş farkı olarak ifade etmektedir.

Birleştirilmiş sınıflarda gruplar heterojen bir dağılım göstermektedir. Öğrencilerin gelişim seviyelerinin farklı olması bazı istenmeyen davranışların da ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Zorbalık sonucunda sadece zorbalığa maruz kalan öğrenciler değil, zorbalık davranışı gösterenler ve bu duruma istemeden de olsa tanık olan öğrenciler de olumsuz etkilenmektedir. Öğrencilerin hayatları boyu etkisinde kalacağı büyük travmalara sebep olabilecek zorbalık davranışlarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık türlerinin

tespit edilmesi ve bu zorbalık türlerine karşı çözüm yollarının belirlenmesi öğrencilerin kişisel, sosyal, psikolojik ve akademik gelişmelerinin önündeki büyük bir engelin ortadan kaldırılması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.5.ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Mevcut çalışma gerçekleştirilirken aşağıda yer alan varsayımlarda bulunulmuştur.

1. Yarı yapılandırılmış görüşme formundaki soruların birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalığın doğasını incelemek için gerekli yeterliliğe sahip olduğu varsayılmaktadır.
2. Öğretmenlerin görüşme formunda yer alan sorulara tarafsız ve içten cevaplar verdiği varsayılmaktadır.

1.6. TANIMLAR

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETİMİ: Bir grup meydana getirmek amacıyla birden fazla sınıfın birleştirilerek bir öğretmen tarafından yetiştirilmesine denir (Akbaşlı ve Pilten, 1999). Birleştirilmiş sınıflı okullar nüfusun az olduğu kırsal bölgelerde bulunmaktadır. Birleştirilmiş sınıflı okullarda şube oluşturmak için yeterli öğrencinin bulunamaması sebebiyle 1,2,3 ve 4. sınıf şubelerinin birleştirilmesiyle öğrenciler bir derslikte öğrenim görmektedir.

MÜDÜR YETKİLİ ÖĞRETMEN: Birleştirilmiş sınıflı okullar genelde bir ya da birkaç derslik ve idare odasından oluşmaktadır. Bakanlık tarafından müstakil müdürlük kadrosu verilmediği için atanan öğretmenlerden biri müdür olarak atanır ve müdür yetkili öğretmen olarak tanımlanır. Müdür yetkili öğretmen hem idari işleri hem de eğitim öğretim işlerini aynı anda yürütür (Tosun ve Filiz, 2017).

ZORBALIK: Bir öğrencinin, bir veya birden fazla öğrencinin belirli zaman aralığında tekrar eden olumsuz davranışlarına maruz kalması ve bu davranışlar sonucunda mağdur olmasıdır (Olweus, 1993).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde mevcut çalışmanın konusu gereğince birleştirilmiş sınıflar ve zorbalıkla ilgili alanyazında yapılmış çalışmalara değinilmiştir. Buna göre; birleştirilmiş sınıf kavramı ile ilgili alanyazın birleştirilmiş sınıf uygulamasını zorunlu kılan nedenler, birleştirilmiş sınıf uygulamasının avantajları ve sınırlılıkları, birleştirilmiş sınıflarda ders işlenişi, birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin görevleri ve birleştirilmiş sınıflarda sınıf yönetimi olarak sunulmuştur. Çalışmanın bir diğer ana konusu olan zorbalıkla ilgili alanyazın ise zorbalık kavramı, zorbalık türleri, zorbalıktaki roller, zorbalığın nedenleri, zorbalığın etkileri, zorbalığın önlenmesi olarak sunulmuştur. Ayrıca birleştirilmiş sınıf kavramı sınıf öğretmenliği ile ilgili bir kavram olduğu için sınıf öğretmenliği lisans programı ile ilgili alanyazın incelemesi de yapılmıştır.

2.1.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF KAVRAMI

Birleştirilmiş sınıflar iki ya da ikiden daha fazla sınıfın bir grup oluşturacak şekilde bir öğretmen yönetiminde birlikte çalışmasıdır (Binbaşıoğlu, 1983). Bu şekilde yapılan öğretim birleştirilmiş sınıflarda öğretim olarak tanımlanır. Köy okullarının birçoğu, kasabaların da bazıları birleştirilmiş sınıf şeklinde öğretim faaliyeti yapmaktadır. Nüfusu az olan yerleşim yerlerinde, örneğin 30-40 öğrencisi olan bir köye, beş derslik bulunan bir okul yaparak beş öğretmeni görevlendirmek ekonomik olmadığından bir derslikli okul yapılarak bir öğretmen görevlendirilmesi yapılmaktadır (Köksal, 2005). Aynı sebeplerden dolayı öğrenci sayısı 60-70 civarında olan köylerde de beş derslikli bir okul yapmak yerine iki veya üç derslikli okullar yapılarak iki veya üç öğretmen görevlendirilmesi yapılmaktadır. Bazı yerleşim yerlerinde ise öğrenci sayısının yeterli olmasına rağmen öğretmen sayısının yetersiz olması, bazılarında ise öğretmen ve öğrenci sayısının yeterli olmasına rağmen derslik sayısının yetersiz olması nedeniyle birleştirilmiş sınıf uygulaması yapılmaktadır.

Birleştirilmiş sınıf uygulaması birçok ülkede görülmektedir. Bunun uygulama örneklerinden biri olan bir derslikli okul uygulamaları birçok ülkenin benimsenmiş bir uygulamadır. Ülkemizde 2012-2013 eğitim öğretim yılına kadar birleştirilmiş sınıflar 1,2,3,4 ve 5. sınıfları kapsamakta iken 30.03.2012 tarihinde kabul edilen 6287 sayılı "İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" ile ilkokullar 1,2,3 ve 4. sınıflardan, ortaokullar 5,6,7 ve 8. sınıflar olacak şekilde ayrılmıştır (MEB İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012). Bu sebeple 2012-2013 eğitim öğretim yılı itibariyle birleştirilmiş sınıflarda 1,2,3 ve 4. sınıf öğrencileri bulunmaktadır (Ocakçı, 2017).

Birleştirilmiş sınıf uygulamaları genel anlamda dezavantaj gibi algılanmasına rağmen bazı araştırmacılar bunu şans olarak görmekte, uygun koşulların oluşturularak yapılan eğitimin verimli olacağını ve birleştirilmiş sınıf uygulamalarına alternatif aramak yerine bu sınıflarda verilen eğitimi geliştirmek için nelerin yapılması gerektiği üzerine odaklanılması gerektiğini öne sürmüştür (Binbaşıoğlu, 1983; Köksal, 2005). Birleştirilmiş sınıflarda eğitim gören öğrencilerinin bu sınıfları nasıl tanımladıklarıyla ilgili metaforları inceleyen Yener ve Atalay (2018), öğrencilerin ürettikleri metaforlarla bu sınıfların birçok yönü ortaya koyduğunu göstermiştir. Örneğin, öğrenciler *çiçek buketi, türlü yemeği, gökkuşağı* metaforuyla birleştirilmiş sınıfları oluşturan farklı özelliklerdeki öğrencilerin bir bütünü oluşturmasına, *ağaç, dondurma külahı* metaforuyla birleştirilmiş sınıfların kapsayıcılığına, *bahçıvan, aşçı, çiftçi* metaforuyla bu sınıflardaki öğretmenlerin üretici ve şekillendirici yönüne, *orkestra şefi, aile reisi* metaforuyla öğretmenlerin yöneticilik özelliklerine, *çok çocuklu anne, genel cerrah* metaforuyla öğretmenlerin çok yönlü sorumluluğuna ve *güneş, ana kablo* metaforuyla öğretmenlerin bilgi aktarıcılığına değinmişlerdir.

2.1.1. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF UYGULAMASINI ZORUNLU KILAN NEDENLER

Nüfusun azlığı ve dağınık olmasından dolayı köylerde her sınıf seviyesine uygun derslik yapılaması ve öğretmen ataması yapılması çok zordur (Özben, 2000). Bu nedenle bir ya da birden fazla sınıf bir araya getirilerek birleştirilmiş sınıf sistemi meydana getirilir. Sadece köy okullarında değil il ve ilçelerin kenar mahallelerinde de birleştirilmiş sınıf sistemi görülmektedir. Taşımalı eğitim uygulamalarına rağmen çoğu yerleşim yerinde birleştirilmiş sınıflı okulların bulunması önemli bir sorun olarak görülse de Türkiye'nin içerisinde bulunduğu koşullar bu okulların bulunmasını zorunlu kılmaktadır (Köksal, 2005).

Eğitim sistemimizin içerisinde örgün eğitim kurumu olan ilkokullar zorunlu eğitimin ilk seviyesi ve temeli olduğu için çok önemlidir. Öğrencilerin kayıtları öğrencilerin evine en yakın okullara yapılır. Öğrencinin bulunduğu yerleşim yerinde müstakil sınıf oluşturacak öğrenci sayısı olmaması, derslik yetersizliği, öğretmen temin edilememesi gibi nedenlerden dolayı birleştirilmiş sınıflarda eğitim öğretim uygulanmaktadır (İnce ve Şahin, 2016).

Derslik yetersizliğinden dolayı oluşturulmuş birleştirilmiş sınıflı okul sayısı azdır. Çoğunlukla öğrenci sayısının yetersiz olmasından dolayı bu sistem meydana gelmektedir. Küçük yerleşim yerlerinde yaşanan göç, eskisi kadar çocuk yapılmaması vb. nedenlerden dolayı öğrenci sayılarında azalma meydana gelmektedir. Birleştirilmiş sınıfın meydana gelmesinde nicel yetersizlikler etkili olmaktadır. Birleştirilmiş sınıf sisteminin meydana gelmesinde ekonomik nedenler de etkili olmaktadır (Köksal, 2005). Birleştirilmiş sınıflı okulların olması eğitim ve öğretim hizmetinin yanında öğrencilerin ulaşım, sağlık, beslenme, barınma gibi ihtiyaçlarını ortaya çıkaran bölge okulları ve taşımalı sistem ile eğitim uygulamalarından daha az maliyetlidir. Sınıfların birleştirilmesi ile daha fazla şubeye daha az öğretmen görevlendirilmesi ile de ekonomik avantajlar sağlamaktadır (Taşdemir, 1997). Yakın tarihlerde uygulanmaya başlanan taşımalı eğitim yerine köylerde bulunan ve öğrenci azlığından dolayı kapanan köy okullarının yeniden açılması ile birleştirilmiş sınıfların yeniden gündeme gelmesine sebep olmaktadır (Erdem, 2007).

2.1.2. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF UYGULAMASININ AVANTAJLARI

Köksal (2005)'a göre birleştirilmiş sınıf uygulaması olan dersliklerde grup çalışması, akrandan öğrenme, bağımsız çalışma imkânı müstakil sınıflara göre daha fazladır. Bu tür uygulamalar eğitimde kullanılan uygulamalar olmakla birlikte birleştirilmiş sınıflarda bir mecburiyettir. Bunun nedeni birleştirilmiş sınıflarda grup çalışmaları yapılmasının kaçınılmaz olmasıdır. Birleştirilmiş sınıflarda uygulanan ödevli ders süresinde öğrencinin bireysel olarak veya grupla çalışması gerekmektedir. Farklı düzeylerde öğrenciler olması seviye gruplarının daha kolay ulaşmasını sağlamaktadır. Küçük yerleşim yerlerinde arkadaşlarından geri kalmış bir öğrenciyi diğer arkadaşlarının seviyesine getirmek zor iken birleştirilmiş sınıflarda daha kolaydır. Sınıf seviyesine bakmadan aynı düzeyde olan öğrencilere aynı konu anlatılabilir. Bağımsız sınıflarda bu uygulamayı yapmak çok zordur ya da imkânsızdır. Birleştirilmiş sınıflarda ayrıca çevre ile ilişkiler daha kolay sağlanabilmektedir.

Birleştirilmiş sınıflarda öğrenciler bireysel çalışma yaptıkları zaman kendini idare etme, sessiz ders çalışma, araştırma yapma alışkanlıkları kazanmaktadır. Öğrencilerin araştırmayı öğrenmeleri ve bilgiye kendi başına ulaşmayı öğrenmeleri ezbere dayalı bilgiden çok kalıcı öğrenmeyi sağlamaktadır (Tekışık ve Mıhçı,1962). Yener ve Atalay (2018) çalışmalarında ortaya atılan "aile" metaforu ile birleştirilmiş sınıflarda bir aile ortamı olduğunu ve ailedeki gibi sevgi, paylaşma ve birliğin olduğunu açıklamaktadır.

2.1.3. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF UYGULAMASININ SINIRLILIKLARI

Birleştirilmiş sınıf uygulamasının sınırlılıklarını yerleşim yerlerinin hepsine okul açılmasının ekonomik olmaması, materyal ve araç gereç bakımından eksiklerin bulunması, öğretmenlere daha fazla görev ve sorumluluk yüklenmesi, öğretmenlerin yapacağı hazırlıkların artması, ilkokul programında yer alan hedeflerin tamamına ulaşmanın zorluğu, birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin hepsinin gerekli yeterliliğe sahip olmaması, teftiş sisteminin yetersiz olması, okulun bulunduğu yerleşim yerinde okula karşı duyarsızlık, öğretmenlerin köyün koşullarına

uyum sağlayacak şekilde yetiştirilmemesi, köy koşullarını bilmeyen, yöneticilik bilgisi zayıf olan öğretmenlerce yönetimin sağlanması şeklinde açıklamaktadır. Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin birçoğu köy lojmanlarında ikamet etmek zorunda kalmaktadır. Öğretmenlerin barınma ve ulaşım sorunları, zorlu yaşam koşulları psikolojik durumlarını etkilemekte ve çalışma koşullarından memnun olmayan öğretmenler verimli bir eğitim öğretim süreci gerçekleştirememektedir. Birleştirilmiş sınıf öğrencilerinin gün içerisinde öğretmenli ders sayısının bağımsız okullardaki öğrencilerden az olması fırsat eşitsizliğine yol açmaktadır (Taşdemir, 1997).

Öğretim yapılırken kullanılması gereken ve etkili olan küme çalışması, seviye grupları gibi çalışmaların yapılması güçleşir. Öğrenci sayısı az olduğu için küme kurmak zorlaşmaktadır. Öğretim yöntem ve teknikleri ile bu zorluklar giderilmelidir ve köylerde öğretmenlerin çalışmaya istekli hale getirilmesi gerekmektedir. Birleştirilmiş sınıflı okullarda materyal eksikliği, materyallerin kullanım eksikliği ve bu materyallere ulaşmanın zorluğu olumsuzluklar ortaya çıkarmaktadır. Birleştirilmiş sınıflı okulların mali açıdan da kaynağının olmaması şartları zorlaştırmaktadır. Birleştirilmiş sınıflı okulun köylerde olması, kültürel olarak faaliyet veren tek yerin okul olması da bu sorunların ortaya çıkarılması açısından önemlidir (Özben, 2000).

2.1.4. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA DERS İŞLENİŞİ

Tekışık ve Mıhçı (1962)'ya göre birleştirilmiş sınıfta "öğretmenli" ve "öğretmensiz" olmak üzere iki şekilde ders işlenmektedir. Öğretmenin aktif olarak katıldığı derslere "öğretmenli dersler", öğrencilerin öğretmenin rehberliğinde ders planlarına göre kendi kendilerine çalışmaları şeklinde işlenen derslere "öğretmensiz dersler" denilmektedir. Öğretmenler, öğretmenli dersleri belirlenen esaslara göre yönetir. Öğretmensiz derslerde ise öğrenmenin sınıftaki ilk işi günlük çalışma planları doğrultusunda kendi kendine çalışacak sınıfların çalışmalarını planlamak ve yapılacak ödevleri belirlemek, nasıl yapılacağını ve yaparken hangi kaynakları kullanacağını tespit etmektir. Öğretmensiz derslerin idaresi esaslarına göre ders yönetilir. Öğretmen kendi kendine çalışacak sınıfları görevlendirdikten sonra öğretmenli ders işleyeceği sınıfları ele almaktadır.

Birleştirilmiş sınıflı okullarda öğretim, öğretmenin denetiminde yapılan etkinlikler ve öğrencilerin kendi kendine çalışmalarını esas alan ödevli çalışmalar biçiminde yapılmaktadır. Birleştirilmiş sınıflarda öğretim süresinin çoğu öğrencilerin bireysel olarak yaptıkları çalışmalarla geçmektedir (Akbaşlı ve Pilten, 1999). Birleştirilmiş sınıflarda kendi kendine çalışmanın asıl amacı ders işlenirken diğer sınıfları meşgul etmektir. Kendi kendine çalışma gereği gibi sağlanamazsa çalışmalardan olumlu sonuç alınamaz. Özellikle bütün şubelerin bir sınıfta yer aldığı okullarda öğretmenin grupla ders yaparken diğer grupları boş bırakırsa öğrenme için geçen sürenin boşa harcanmasına sebep olur. Bu sebeple birleştirilmiş sınıflarda kendi kendine öğrenme ile ilgili teknikleri öğretmek zorunluluk haline gelmiştir (Binbaşıoğlu, 1983).

2.1.5. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN GÖREVLERİ

Bütün şubelerin birleştirilmesi ve bir öğretmenin görevlendirilmesi şeklinde oluşturulmuş birleştirilmiş sınıf sisteminde öğretmen hem eğitim öğretim hem de idari işleri yapmak durumunda kalmaktadır. Birden fazla öğretmenin görev yaptığı birleştirilmiş sınıflı okullarda bir öğretmen müdür yetkili öğretmen olarak görevlendirilmektedir ve diğer öğretmenler ile birlikte görev yapmaktadır. 06.10.2015 tarih ve 29494 sayılı resmi gazetede yayınlanan Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumları Yöneticilerinin Görevlendirilmelerine ilişkin Yönetmeliğin 30. maddesinde "Müdür norm kadrosu bulunmayan eğitim kurumlarında görev yapmak üzere, o eğitim kurumunda görevli öğretmenler arasından, öğretmenlik görevi yanında yönetim hizmetlerini de yürütmek üzere, il millî eğitim müdürünün teklifi üzerine vali tarafından müdür yetkili öğretmen görevlendirilir." ifadesi yer almaktadır (MEB Eğitim Kurumu Yönetici Görevlendirme Yönetmeliği, 2015). Müdür yetkili öğretmenler okulun idari işlerini yapmak durumundadır. Müdür yetkili öğretmenler resmi yazışmaların yapılmasından, cevaplanması ve kaydedilmesinden, demirbaşların takibinden, okul ihtiyaçlarının kontrol edilmesinden, bina ve bahçe bakımı ile onarımından, okulun ısınması ve temizlik problemlerinin çözümünden sorumludur (Şahin ve diğerleri, 2007). Okulun boya, badana, çatı bakımı ve onarımı,

pencere bakımı ve onarımı gibi birçok ihtiyacı karşılamak birleştirilmiş sınıf öğretmenine kalmaktadır (Tosun ve Filiz, 2017).

Hedeflerine en hızlı yoldan verimli bir biçimde ulaşan öğretmenler çalışmalarını planlayan öğretmenlerdir. Bu sebeple birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin öğretimin verimli olması için yasal yönden plan yapmaları zorunludur ve eğitsel yönden de gereklidir. Öğretmenin plan yapması neyi, niçin, ne şekilde okutacağını önceden düşünmesini sağlayarak verimli bir öğretim imkânı sağlamaktadır. Konuların ne kadar sürede işleneceğinin planlanması ders programının hedeflenen sürede tamamlanmasını sağlar (Köksal, 2005).

Öğretmen, öğrenme ortamını, öğrenme ortamının fiziksel özelliklerini uygun duruma getirmek, ders konusunu öğrencilerin seviyelerine göre tespit etmek, öğretme-öğrenme süresinde uyması gereken bir takım ilkeleri bilmek, bu ilkeler doğrultusunda öğretim faaliyetlerini sağlamak durumundadır. Bu ilkelerin dikkate alınmadığı eğitim öğretim faaliyetinden amaçlanan başarıyı sağlamak zordur (Taşdemir, 1997).

Birleştirilmiş sınıf sorunlarını azaltmak için sınıf öğretmenlerinin üniversitede aldığı "Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim" dersini teorik olmaktan çıkarıp uygulamalı olarak işlemeleri, dersi veren öğretim görevlilerinin alanında bilgili ve tecrübeli olması gerektiği, ders işlenirken öğretmen adaylarının görüşlerinin alınması gereklidir. Bu ders için bir dönemde verilen ders yeterli olmamaktadır (Çalışoğlu ve Tanışır, 2017). Müstakil sınıflar ve birleştirilmiş sınıflarda verilen öğretim çalışmaları birbirinden farklıdır. Eğitim fakültelerinde bağımsız sınıflara yönelik dersler daha fazla verilmektedir ve birleştirilmiş sınıf uygulamasına yönelik derslerin az olması birleştirilmiş sınıflardaki eğitimin başarı oranı ile doğru orantılıdır (Özben, 2000).

2.1.6. BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA SINIF YÖNETİMİ

Yönetim eldeki kaynakları belirlenen hedeflere ulaşabilmek için verimli ve etkili kullanabilmektir. Sınıf yönetimi ise öğretim sürecinde belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi için karar alma, plan yapma, örgütleme, koordinasyon sağlama, etkili iletişim kurma, etkileme ve değerlendirme öğelerinin etkili bir şekilde

uygulanmasıdır (Erdem, 2007). Öğretmenin iyi bir sınıf yönetimi sağlamak için öğrencileri ile iyi ilişkiler kurabilmesi gereklidir. Bu durumda öğretmenin öğrencilerine karşı tutumu önemli rol oynamaktadır. Bu süreçte iyi bir rehberlik sağlayacak niteliklere sahip olan öğretmen başarılı sınıf yönetimi sağlayacaktır (Taşdemir, 1997).

Birleştirilmiş sınıflarda sınıf yönetimi daha zordur. Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenler daha fazla enerji ve zamana ihtiyaç duymaktadır. A ve B grupları şeklinde oluşturulmuş sınıflarda istenmeyen davranışların önlenmesi daha güçtür. Birleştirilmiş sınıf öğretmeninin güçlü bir liderlik özelliğinin olması gerekmektedir. Bağımsız sınıflardaki gibi birleştirilmiş sınıflarda da sınıfın iyi yönetilmesi daha verimli bir eğitim sürecinin oluşmasını sağlamaktadır. Birleştirilmiş sınıflarda düzen ve disiplin sağlanmadan öğrenmenin gerçekleşmesi çok zordur (Köksal, 2005).

2.2. ZORBALIK KAVRAMI

Smith (2013)'e göre 1989 yılından sonra zorbalık ile ilgili kitaplar, anketler ve dergi makaleleri yaygınlaşmıştır. İskandinavya dışındaki birçok ülkede zorbalık ile ilgili çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bazı anketlerde akran adaylığı metodolojisi kullanılmaya başlanmış ve birçok ülkede zorbalık ile ilgili kampanyalar düzenlenmiştir.

Zorbalık davranışında taraflar arasında güç dengesizliğinin olması ve davranışın süreklilik göstermesi kriterleri önemli yer tutmaktadır. Zorbalık davranışlarının her türlüsü zorbalığa maruz kalan için de zorbalığı uygulayan için de büyük bir sorundur ancak süreklilik, davranışın pekişmesine neden olduğu için davranış yerleşmekte ve kalıcı iz bırakmaktadır (Ertuğrul, 2019). Zorbalık, kurban durumunda olan bireyi fiziki, sözlü, güç gösterecek ve üstünlük sağlayacak şekilde istismar etmektir (Tamer ve Vatanartıran, 2014). Olweus'tan başlayarak bugüne kadar geçen sürede yapılan zorbalık konulu çalışmalarda tekrarlanan davranışlar ve güç dengesizliğinden bahsedilmektedir.

Zorbalık, evrensel bir kavramdır ve zorbalık ile ilgili araştırmalara Bergen Üniversitesi Psikoloji araştırma profesörü Dan Olweus'un öncülük ettiği

görülmektedir. Zorbalık ile ilgili çalışmalar 1970'lerden sonra çoğalmıştır ve özellikle İskandinav ülkelerinde bu alanda yapılan çalışmalar dikkat çekmektedir. Olweus (1997) 'a göre akran zorbalığı bir öğrencinin tekrarlı veya periyodik olarak bir veya daha fazla öğrenci tarafından olumsuz davranışlara maruz kaldığı zaman ortaya çıkmaktadır. Buradaki olumsuz davranışlar fiziki temas, sözlü taciz, güzel olmayan jestler, lakap takma, hakkında söylenti yayma, bir gruptan uzak tutma gibi davranışlardan oluşabilmektedir. Bu tanımdan zorbalık davranışının sadece fiziksel olarak değil sözlü olarak ta meydana geldiği anlaşılmaktadır.

İnsan psikolojisinde kabul edilen dürtülerden biri cinsellik diğeri ise saldırganlık ve saldırganlık sonucu meydana gelen şiddettir. İnsanlık tarihinin başlangıcından beri görülen şiddet son zamanlarda özellikle toplumun pek çok kesiminde görülmeye başlamış ve aile içi şiddet, çocuğa ve kadına şiddet, sokak şiddeti, çete şiddeti, organize olarak meydana gelen şiddet, okullarda meydana gelen şiddet ve insanın kendisine yönelik uyguladığı şiddet olan intihar neredeyse toplumca kabul edilebilir hale gelmiştir (Gökler, 2009). Farklı ülkelerde çocuklar ve gençler arasında şiddet ve saldırganlık içerikli davranışlar yaygın bir şekilde görülen toplumsal bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Okullarda sık bir şeklide görülen zorbalık davranışı bir ya da birden fazla öğrencinin başka bir öğrenciye karşı uyguladığı saldırgan davranışlardır (Doğan, 2010). Bir davranışın zorbalık olarak tanımlanması için kasıtlı olması, zaman içerisinde tekrarlanması ve kişiler arasında güç dengesizliğinin olması gerekmektedir. O halde saldırganlık davranışının da zorbalık olarak nitelendirilebilmesi için saldırgan davranış gösteren kişinin diğerinden güç olarak üstün olması gerekmektedir. Aynı zamanda süreklilik göstermesi ve kasıtlı olarak yapılması gerekmektedir (Olweus, 1997).

Zorbalık; psikolojik, fiziksel, sosyal ve sözlü olarak tekrarlanan olumsuz davranışlardır. Zorbalık ile ilgili tanımlara bakıldığında zorbalığın aynı güçte bireyler arasında gerçekleşmediği, zorbalığın süreklilik gösterdiği, uzun süreli bir davranış olduğu ve sadece fiziksel olarak değil psikolojik, sözel, duygusal olarak ta ortaya çıktığı görülmektedir. Zorbalığın özellikle uzun süreli olarak meydana gelmesi küçük yaştaki öğrenciler üzerinde izi silinemeyecek etkiler bırakmaktadır (Besag, 1995).

Ertuğrul (2019) özellikle 1990 yılından sonra ülkemizde zorbalık konulu araştırmaların çoğaldığını ifade etmektedir. Bu durum zorbalığın o zamana kadar bir

sorun olarak görülmemesinden kaynaklanmış olabilir. Okul öğrencinin zamanının büyük bölümünü geçirdiği, öğretmen ve arkadaşlarının davranışlarından etkilendiği yerdir. Ön ergenlik olarak tanımlanabilecek 5.,6.,7. ve 8. sınıf öğrencileri arasında aynı sınıf ya da farklı sınıflar arasında zorbalık davranışları gözlenebilmektedir. Okulların daha barışçıl bir ortam olmasını sağlamak adına onların kurban veya mağdur olarak nitelendirilmesine sebep olan durumların belirlenmesi gerekmektedir.

2.2.1. ZORBALIK TÜRLERİ

Glew ve diğerleri (2000)'ne göre zorbalık, bir ya da daha fazla çocuğun tekrar tekrar ve kasıtlı olarak mağdurun gözünü korkutmak, taciz etmek veya fiziksel olarak mağdura zarar vermesi olarak algılanmaktadır. Zorbalığın temel yönleri zaman içinde tekrarlı bir şekilde meydana gelmesi ve zorlayıcı güç ilişkisidir. Mağdurlar zorbalardan daha zayıf oldukları için misilleme yapamazlar. Zorbalık davranışlarına lakap takma, fiziksel olarak incitmek, tehdit etmek, sosyal olarak tecrit uygulama ve eşyalarını almak örnek gösterilebilir.

Gökler (2009) yapılan araştırmalarda zorbalığın farklı kategorilere ayrıldığını, fiziksel, sözel, dışlama ve yalnızlaştırma, söylenti çıkararak yayma, mal ve eşyalara zarar verme şeklinde zorbalık türleri görüldüğünü birlikte öğrenciye en fazla zararı sözel zorbalığın verdiğini belirtmektedir. Sözel zorbalık, fiziksel zorbalık gibi kolay tespit edilemese de yıkıcılığı yüksektir. Duygusal yıpranma öğrenci üzerinde olumsuz ve psikolojik etki bırakmaktadır.

Olweus (1996), zorbalığı doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki kategoriye ayırmaktadır. Doğrudan zorbalık davranışları kurbanın eşyasını izinsiz alma, tekme atma, vurma, tehdit etme gibi davranışlar iken dolaylı zorbalık davranışları; dedikodu yapma, gruptan dışlama, iftira atma, yalan söyleme gibi davranışlardır. Olweus (2014)'a göre fiziksel zorbalık erkekler arasında daha yaygındır. Buna karşın kızlar genellikle iftira atma, söylenti yayma ve manipülasyon gibi davranışlar göstermektedir. Fiziksel yollarla olmayan yollarla taciz hem kızlar hem de erkekler arasında yaygın olarak görülmektedir. Elliott (2002)'a göre zorbalık davranışlarının erkekler arasında yaygın olduğu fikri genel olarak hâkim bir görüştür. Buna karşın

bazı durumlarda kızların da zorbalık davranışları gösterdiği görülmektedir. Bu durumun sebeplerini sorumlu ebeveyn eksikliği, sosyal medyada şiddet içerikli kadın rol modellerinin artması, zorbalık davranışı ile ilgili modaya uyma, zorba eylemlerin sonuç vermesi ve agresif görünmenin bir statü sağlaması şeklinde ifade etmektedir.

Zorbalık konusu dünyanın genelinde büyük bir sorun olarak incelenmekte iken gelişen teknoloji literatüre *siber zorbalık* kavramını da eklemiş ve konuya yeni bir alan açılmıştır (Doğan, 2010). Siber zorbalık başkalarının elektronik postalarını izinsiz incelemek, kişiye ait şifrelerini kullanmak, utanç duyulacak mesajlar göndermek, kurbanın utanç duyulacak resimlerini çekerek yaymak gibi davranışlar da siber zorbalık davranışlarıdır (Baker ve Kavşut, 2007). İnternet, cep telefonu, mesajlaşma servisleri günlük hayatı kolaylaştırmanın yanı sıra kötü niyetli kullanıcılar nedeniyle zararlı bir araca dönüşebilmektedir (Tamer ve Vatanartıran, 2014). Geleneksel zorbalık türlerine göre siber zorbalığın devam etme olasılığının daha olası olduğunu belirtmektedir (Smith, 2013).

Alanyazın taraması yapılırken her araştırmacının farklı zorbalık türlerinden bahsettiği görülmektedir. Zorbalık davranışı tanımından da anlaşılacağı üzere güçlü olanın güçsüz olana uyguladığı olumsuz davranışlardır. Bu davranışlar farklı türlerde gözlenebilmektedir. Genel olarak zorbalık fiziksel, sözel, cinsel ve siber zorbalık olarak veya doğrudan ve dolaylı olarak kategori edilmektedir.

2.2.2. ZORBALIKTAKİ ROLLER

Zorbalığın etkilediği kişiler zorba, tanık ve mağdurdur. Bu bölümde zorbanın, tanığın ve mağdurun özelliklerine değinilmiştir.

2.2.2.1. ZORBANIN ÖZELLİKLERİ

Glew ve diğerleri (2000)'ne göre zorbalar genellikle şiddete karşı olumlu tutum gösterirler ve başkalarına hükmetmek için zorbalığı bir araç olarak görürler. Kurbanlara karşı çok az empatileri vardır. Zorba eğer erkek ise fiziksel olarak kurbandan daha güçlü olma ihtimali vardır. Zorbalar ortalama ya da ortalamanın

altında kaygı ve güvensizlik yaşarlar. Çoğunlukla acı çekmezler ve zorbalığı zayıf özgüvenden dolayı yaparlar. Hâkimiyet kurma ve güçlü olma arzuları vardır. Zevk almak, boyun eğdirmek, prestij sağlamak, sosyal etki sağlamak amacıyla bu davranışları sergilerler.

Zorbalık konulu alanyazın taraması yapıldığında zorbalığın döngüsü içerisinde bulunan öğrenciler arasında önemli ölçüde zorba öğrenciler bulunmaktadır. Bu durum öğrencilerin eğitim ve öğretim sürecini olumsuz etkilemektedir. Akademik, sosyal, kişisel, bilişsel v.b yönden bütünsel olarak olumsuz etkilendikleri söylenebilir (Karaca, 2018).

2.2.2.2.KURBANIN ÖZELLİKLERİ

Gökler (2009)'e göre zorbalığa maruz kalan grup kurban olarak nitelendirilir ve kurban, saldırgan davranışa maruz kalan, mağdur olan kişi veya kişilerdir. Olweus (2005)'a göre bir öğrencinin, bir veya birden çok başka öğrencinin olumsuz hareketlerine maruz kalması ise, kurbanlık durumu olarak tanımlanmıştır. Çınkır ve Kepenekçi (2003)'e göre sokaktan herhangi bir öğrenciye zorbalığa maruz kalıp kalmadığı sorulduğunda "evet" yanıtının alınma ihtimali yüksektir. Sınıfta, tuvalette, zorba öğrencinin kendisine neler yapabileceği, öğle yemeğinin zorba tarafından yenebileceği gibi düşünen öğrenci sayısının az olmadığı düşünülebilir.

Glew ve diğerleri (2000)'ne göre zorba tarafından saldırıya uğrayan öğrenciler genellikle pasif olarak ağlama ve kendini geri çekme davranışı gözlenmektedir. Bu öğrenciler kendileri hakkında olumsuz bir görüşe sahiptir ve başarısızlık, utanç gibi durumları yaşamaktadırlar. Smokowsky ve Kopasz (2005)'a göre bazı mağdurlar zorbalığa tepki olarak şiddete başvurabilirler. Bunu ya kendi canına kastederek ya da başkalarına zarar vererek yapabilirler. Kurbanlar kendilerini güvende hissedemedikleri için ve çevrelerine verdikleri zayıflık izleniminden kurtulabilmek için kendilerinden güçsüzler üzerinde zorbalık davranışı göstererek zorba konumuna gelmeye çalışabilmektedir.

2.2.2.3.TANIĞIN ÖZELLİKLERİ

Genel olarak zorbadan korktukları için duruma müdahale edemeyen tanıklar kendileri de kurban olma korkusu yaşamaktadır. Zorbalığa tanıklık eden öğrencilerde de kurbanın yaşayacağı sorunlar görülebilmektedir. Smokowsky ve Kopasz (2005)'a göre öğrenciler doğrudan zorbalığa karışmayıp tanık konumunda da olabilirler. Bu büyük ve sessiz çoğunluk kendisini okulda güvende hissetmeyebilir. Bu durum öğrenmeyi olumsuz yönde etkileyebilir. Bu durum birçok öğrenci için yaşanabilecek bir süreçtir. Zorbalık davranışına tanık olan öğrenciler bu durumun etkilerini uzun yıllar görmektedir.

Besag (1995)'a göre okullardaki öğrencilerin çoğu adalet duygusuna sahiptir ve kendilerinin de genellikle ikincil kurban olduklarını düşünmektedir. Öğrencilerin çoğu okulda tanık oldukları zorbalık davranışından dolayı endişe duyarlar. Onlardan olaylar karşısında gerçekleri söylemeleri beklenir. Ancak bunu yaparken onların riske atılmaması sağlanmalıdır. Toplumun nasıl bir genç yetiştirmek istediğini kendisine sorması gerekmektedir. Akademik başarı önemlidir ancak öğrencilerin güvende olmalarını sağlamadıkça ve iyi uyum sağladıklarını görmedikçe başarı gelmeyebilir.

Bolat ve diğerleri (2011)'ne göre öğrenciler için okul, mahalle gibi sosyal çevrede geçirdikleri yaşantıların yanında ailedeki yaşantıları da çok önemlidir. Öğrenciler sadece okulda değil aile içerisinde de zorbalığa tanık olabilmektedir. Anne baba arasında yaşanan zorbalık durumlarının çocuğun gelecekte kuracağı aile yaşantısında ve sosyal hayatında etkileri görülecektir. Çocukların hayata dair öğrenmelerinin ilk kaynağı olan anne ve babanın davranışları, aile yaşantısı, çocukların zorbalık davranışı sergilemesi üzerinde etkili olabilmektedir.

2.2.3. ZORBALIĞIN NEDENLERİ

Öğrencilerin karakter yapıları, sosyal çevreleri, aile ortamı, arkadaş çevresi, ekonomik durumları, aile bireyleri arasındaki ilişki, okulda öğretmen, öğrenci ve okul idaresi ile ilişkileri gibi durumlar yaşantılarını etkilemektedir. Bu yaşantıları öğrencilerin zorbalık davranışları göstermelerine neden olabilmektedir.

2.2.3.1.AİLEDEN KAYNAKLANAN NEDENLER

Kale ve Demir (2017)'e göre öğrencilerinin ebeveynlerinin bir arada olması, sağlıklı bir aile ortamında büyümesi önemlidir. Çünkü çocuklar aile yaşamından çok etkilenmektedir. Öğrenciler için en büyük travmalardan biri ebeveynlerinin ayrılmış olması ve parçalanmış aileye sahip olmaktır. Zorbalık davranışları bu öğrenciler arasında daha fazla görülmektedir.

Bolat ve diğerleri (2011)'ne göre çocuğun yer aldığı aile ortamı, anne ve babanın çocuk yetiştirme tarzları, çocuğun şiddete tanık olması, maruz kalması zorbalık davranışlarını açıklamada önemli değişkenlerden birisidir. İrfaner (2009)'e göre aile içindeki tartışmalar ve kavgalar, anne babanın tartışmaları, evde gergin bir ortamın olması çocuğun kendisini güvende hissetmemesine ve zorbalık davranışı göstermesine sebep olabilmektedir.

2.2.3.2.ARKADAŞ VE OKUL KAYNAKLI NEDENLER

Besag (1995)' a göre zayıf olan çocuk oyunda itilebilir ve oynamak için hiç seçilmeyebilir. Çocuğun kendine güveni var ise bu durumun sosyal yansımaları en aza inebilir. Herhangi bir nedenle kendine güveni olmayan çocuk yalnız kalmayı tercih edebilir, kitap okumayı, bilgisayar, videolar ve farklı hobiler seçerek arkadaşlık kurmayı deneyebilir.

Öksüz ve diğerleri (2012)'ne göre ilkokul 5. sınıf öğrencilerinin 4. Sınıf öğrencilerine oranla daha fazla zorbalık davranışı göstermesinde sınıf seviyesi yükseldikçe kendini ispatlama ve üstünlük kurma, ergenliğe yaklaşmış olma durumları etkili olmaktadır. Bu durum okullarda üst sınıflardaki öğrencilerin kendilerinden küçük olanlara karşı zorba davranışlar sergileyebileceğini göstermektedir.

Besag (1995)'a göre öğrenme güçlüğü, işitme kaybı gibi sorunlar yaşayan öğrencilerin başarıya ulaşmak için daha fazla denemelere teşvik edilmesi ve bu durumun abartılması işleri daha kötü hale getirebilir. Bu durum çocukların okul günlerinde geçirecekleri zamanı sinirli ve yorgun geçirmelerine yol açacaktır. Sürekli daha fazla çalışma isteği onları gergin ve endişeli yapabilir ve bu durum geri

çekilmeye sebep olabilir. Akademik başarının yüksek ya da düşük olmasında da zorbalık davranışları etkilidir. Kurban olan çocuklarda akademik başarıda düşüklük meydana gelebilirken, zorbalık davranışı gösteren öğrenciler de akademik yönden başarısızlıklarını zorbalık davranışı sergileyerek telafi etmeye çalışabilmektedir.

2.2.3.3.KİŞİSEL NEDENLER

Wong (2004)'a göre kurbanlar doğruyu söylemeye ve güçlü bir karakter sergilemeye teşvik edilmelidir. Kurbanların çoğu ebeveynlerine ve öğretmenlerine zorbalık davranışları hakkında bir şeyler söylerler ancak pasif kişilikleri nedeniyle zorbayla doğrudan yüzleşmeye cesaret edemezler ve zamanla zorbadan daha fazla korkar hale gelebilirler. Gençlere iddialı olmayı öğretmek zorbalığın çözümü açısından önemlidir.

2.2.3.4. SOSYAL MEDYA VE TEKNOLOJİ KULLANIMINA BAĞLI NEDENLER

Vural ve Bat (2010)'a göre sosyal medyanın ilgi çekici olmasında sosyal ağlar etkilidir. Farklı içeriklere ve farklı kullanım amaçlarına sahip olan bu sosyal ağlar insanların saatlerce vakit geçirebilmeleri için farklı içerikler barındırmaktadır. Çeşitli sosyal ağlarda resim, video ve yazılar paylaşan öğrenciler bazen bu platformlarda uygunsuz durumlarla karşılaşabilmektedir. Çocukların sosyal medya, e-posta şifrelerinin başkalarının eline geçmesi ile özel bilgilerinin, resimlerinin ve videolarının paylaşılması şeklinde zorbalığa maruz kalabilmektedir.

2.2.4. ZORBALIĞIN ETKİLERİ

Gökler (2009)'e göre okul zorbalığı kavramının önemsenmesinin nedeni sonuçlarından ve etkilerinden kaynaklanmaktadır. Zorbalığa maruz kalan öğrenci zorbalık okulda meydana geldiği için okuldan uzaklaşacaktır, korku, kaygı duyguları

yaşayacaktır, tekrar zorbalığa maruz kalmamak için devamsızlık yapacaktır, bu nedenlerden dolayı akademik olarak başarısızlık yaşayacak ve aynı zamanda kendini savunmak için de yanında çeşitli savunma araçları taşıyacaktır. Bütün bu nedenler psikolojik olarak ta sorunlar yaşamasına neden olacaktır. Pişkin ve Ayas (2011)'a göre okulda yaşanan olumsuz yaşantılar, öğrencilerin okula karşı ilgisinin düşmesine, okuldan uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Öğrencilerin ilgisinin düşmesi ve okuldan uzaklaşmasına sebep olan birçok neden vardır ve en önemlilerinden biri zorbalıktır.

Öksüz ve diğerleri (2012)'ne göre zorbalık davranışları okulda en fazla sınıflarda, okul dışında ise mahalle aralarında ve ev önlerinde oyun oynarken meydana gelmektedir. Bu bölgede nadiren bulunan bireylerde zorbalığa maruz kalma oranının yüksek olduğu söylenebilir. İrfaner (2009)'e göre zorba davranışlara maruz kalan öğrenciler okuldan uzaklaşmaya başlamaktadır. Yapılan çalışmalarda okula gitmek istememe davranışına 'okul reddi' adı verilmektedir. Bu eğilim özellikle 11-14 yaşlarında görülmektedir ve zorbalık davranışları okul reddinin önemli bir nedeni olarak sayılmaktadır. Bunun sonucu olarak okul kötü bir ün ile anılabilir, velilerde çocuklarını okula göndermeme düşüncesi ortaya çıkabilir, en önemlisi eğitimin temel taşlarından olan okul görevini yapamaz hale gelebilir.

2.2.5. ZORBALIĞIN ÖNLENMESİ

Akduman (2010)' a göre akran zorbalığına karşı ailelerin bilinçlendirilmesi, anne ve babaların zorbalığa müdahale sürecine dâhil olmaları ve özellikle küçük yaştaki çocuklar için ek tedbirlerin alınması gerekmektedir. Çankaya (2011) çalışmasında okul idaresi ve rehberlik biriminin yapacağı çalışmaların, Rehberlik ve Araştırma Merkezleri'ne yapılacak yönlendirmelerin, zorbalığa maruz kalan öğrencilere verilecek olan atılganlık eğitiminin ve sınıf öğretmenlerinin işbirlikli çalışmalar yapmasının zorbalığı önlemede etkili olacağını belirtmektedir.

Kantar ve Uysal (2019)'a göre akran zorbalığını önlemeye yönelik çalışmalarında kurbanların davranışları yönünde elde edilen verilerden hareketle yaratıcı drama çalışmalarının önemli olduğundan bahsetmektedir. Yaratıcı drama ile gruplaşmanın arttığından ve akran davranışlarının kabul edilmesinin geliştiği gözlenmiştir. Bu

nedenle ergenlerde akran kabulü açısından yaratıcı drama çalışmasının önemi ortaya çıkarılmıştır. Ergenler arasında akran kabulünün ortaya çıkarılmasında öğretim programları arasına birbirini destekleyici kazanımların yer almasının işlevli olacağı belirtilmektedir. Kantar ve Uysal (2019) aynı çalışmada metin türleri üzerinde çalışmış ve çalışma esnasında kullanılan metinlere zorbalık ve kurban temalarına yer vererek atölyeler oluşturmuştur.

Başak ve Baştürk (2019) siber zorbalığı önlemede öğrencilerden çok yetişkinlerin tutumları daha önemli olduğunu belirtmektedir. Araştırmalarında öğrencilerin yetişkin tutumlarından çekindikleri için siber zorbalık tecrübelerini onlarla paylaşmaktan çekindikleri gözlenmiştir. Bu nedenle okullarda siber zorbalığı önleyici programların bulunması gerektiği önerilmektedir.

Birleştirilmiş sınıflı okullar sınıf öğretmenlerinin görev aldığı okullar olması sebebiyle alanyazın taraması yapılırken birleştirilmiş sınıf ve zorbalık konularının yanında sınıf öğretmenliği programı da incelenmiş olup kuramsal çerçeveye eklenmiştir. Sınıf öğretmenliği programı ile ilgili bilgileri aşağıdaki gibi açıklayabiliriz.

2.3.SINIF ÖĞRETMENLİĞİ LİSANS PROGRAMI

Sınıf öğretmeni yetiştiren üniversitelerin işleyişi ve politikaları Milli Eğitim Bakanlığı ve Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) tarafından belirlenmektedir. Lise mezunu adaylar arasından YÖK tarafından yapılan Yükseköğretim Kurumları Sınavı'na katılan ve başarılı olan öğrenciler eğitim fakültelerine kabul edilmektedir. Eğitim fakültelerinin öğretim programlarında meslek bilgisi, alan eğitimi ve genel kültür dersleri yer almaktadır. Eğitim fakültelerinde öğrenim süresi 8 yarıyıl olmak üzere 4 yıldır (MEB, 2018). Sınıf öğretmenliği programı incelendiğinde 50 kredilik meslek bilgisi, 27 kredilik genel kültür dersi ve alan eğitimi dersi verilmektedir. Bu dersler arasında doğrudan zorbalık konulu bir ders bulunmamaktadır.

YÖK 2006 yılı itibariyle sınıf öğretmenliği lisans ders programına 2 derslik teorik "Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim" dersini eklemiştir. "Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim" dersi uygulamalı bir ders değildir. YÖK 2018 yılında yürürlüğe giren sınıf

öğretmenliği lisans programında "Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim" dersine yer vermemiştir (Babayiğit, 2019).

Sınıf öğretmenliği lisans programında yer alan "İlkokulda Alternatif Eğitim Uygulamaları" dersi içeriğinde birleştirilmiş sınıflarda öğretim, birleştirilmiş sınıfların ortaya çıkma nedenleri, birleştirilmiş sınıflarda öğretimin temel dayanakları, birleştirilmiş sınıflarda öğretim biçimi, birleştirilmiş sınıflarda öğretimin planlaması, birleştirilmiş sınıflarda planlama, birleştirilmiş sınıflarda sınıf yönetimi, birleştirilmiş sınıflarda öğretmenlerin görevleri ve sorumlulukları ve dünyada birleştirilmiş sınıf öğretimi uygulamaları yer almaktadır (YÖK, 2018). Sınıf öğretmenliği programında yer alan bu ders içeriğinde sınıf öğretmenliği okuyan öğrencilere birleştirilmiş sınıflar ile ilgili eğitim verilmektedir. İlkokullarda Alternatif Eğitim Uygulamaları dersi seçmeli bir ders olarak okutulmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemi, evren ve örneklemi, veri toplama aracı, araştırmacının süreçteki rolü, planlama süreci, verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması yer almaktadır.

3.1.ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık türleri ve bu zorbalık türleri ile baş etme yolları öğretmen görüşleri doğrultusunda incelenmiş ve görüşmeyi kabul eden sınıf öğretmenleri ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde daha önceden hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme nitel araştırmalarda kullanılan bir görüşme tekniğidir. Yıldırım ve Şimşek (2018)'e göre nitel araştırmalarda veriler nicel araştırmalardaki gibi sayılara indirgenemez. Nitel araştırmalarda veriler üzerinde sayısal bazı analizler yapılıyor olsa da temel amaç sayılar yoluyla sonuca ulaşmak değildir. Nitel araştırmalarda amaç araştırılan konu ile ilgili araştırmacıya sayılar yoluyla gerçekçi bir sonuç ortaya koymaktır. Bunu sağlamak için elde edilen verilerin ayrıntılı, derinlemesine yapılması ve araştırmaya konu olan görüşmecilerin görüş ve tecrübelerinin mümkün olduğu kadar doğrudan sunulması önem arz etmektedir. Araştırmanın güvenirliğine ve geçerliğine ilişkin en önemli göstergelerden biri elde edilen verilerin ayrıntılı ve derinlemesine verilmiş olmasıdır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemleri arasında yer alan çoklu durum çalışması yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2018)'e göre durum çalışmaları hem nitel hem de nicel araştırmalarda kullanılabilir. Her iki araştırma yönteminde de amaç belirli durumlara yönelik sonuçlar ortaya çıkarmaktır. Nitel durum çalışmasının en önemli özelliği bir veya birden fazla durumu derinlemesine incelenmesidir. Bir duruma ilişkin ortamlar, kişiler, olaylar ve süreçler gibi etkenler bütüncül yaklaşımlar kullanılarak araştırılır ve durumu nasıl etkiledikleri ve mevcut durumdan

nasıl etkilendikleri gözlemlenir. Bir durumda ortaya çıkan değişiklikler ve süreçlerin ortaya çıkarılması önemseniyor ise durumların üzerinde uzun süreli çalışılması söz konusu olabilmektedir. Çalışmamızda da birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık türleri ve bu zorbalık türleri ile baş etme yollarının incelenmesi konusunda zorbalık durumlarını ortaya çıkarılmış, bu durumların zorba, mağdur ve tanıklar üzerindeki etkileri gözlenmiş ve öğretmen görüşleri ile derinlemesine incelenmiştir. Zorbalık davranışının ortaya çıkmasına neden olan faktörler öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda gözlenmiş ve mevcut durum ile nasıl baş edilebileceğine dair gözlemler ortaya çıkarılmıştır.

Bu araştırmada birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin karşılaştığı zorbalık davranışları ve bu davranışlara karşı çözüm önerilerini ortaya çıkarmak amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Kodlayıcılar arasındaki uyum ilk olarak 0.72 olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra görüşme ve ortak kodlama yapılarak bu korelâsyonun 1.00 olması sağlanmıştır. İçerik analizinin yapılmasında, değerlendirme ve bulguların yorumlanmasında MAXQDA 2020 yazılım programı kullanılmıştır.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini Çankırı il merkezi ve ilçelerinde görev yapan sınıf öğretmenleri, örneklemini Çankırı il merkezi ve ilçelerinde görev yapan birleştirilmiş sınıf öğretmenleri ve daha önce birleştirilmiş sınıflı okulda görev yapmış sınıf öğretmenleri arasından kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle seçilmiş, yarı yapılandırılmış görüşmeyi kabul eden 25 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Katılımcılar seçilirken 15'i erkek, 10'u kadın olarak seçilmiştir.

Tablo 3.1. Katılımcı öğretmenlere ait demografik bilgiler

	Frekans (*f*)	Yüzde (%)
Cinsiyetiniz?		
Kadın	15	60
Erkek	10	40
Kıdem Yılınız?		
1-10 yıl	11	44
11-20 yıl	9	36
21-30 yıl	5	20

Tablo 3.2. Katılımcı öğretmenlere ait demografik bilgiler (devam ediyor)

	Frekans (*f*)	Yüzde (%)
Yaşınız?		
21-30	5	20
31-40	13	52
41-50	5	20
51-60	2	8
Daha Önce Birleştirilmiş Sınıfta Çalıştınız mı?		
Evet	25	100
Hayır	0	0
Birleştirilmiş Sınıflarda Kaç Yıl Görev Yaptınız?		
1	4	16
1,5	3	12
2	6	24
2,5	3	12
3	2	8
4	1	4
5	1	4
6	2	8
7,5	1	4
8	1	4
10	1	4
Hangi İllerde Görev Yaptınız?		
Adıyaman	1	2.10
Ağrı	1	2.10
Ardahan	1	2.10
Bitlis	2	4.40
Çankırı	25	53.20
Diyarbakır	2	4.40
Erzurum	1	2.10
Hakkâri	1	2.10
Iğdır	1	2.10
İstanbul	1	2.10
Kars	1	2.10
Kayseri	1	2.10
Konya	1	2.10
Malatya	1	2.10
Mardin	1	2.10
Siirt	1	2.10
Şırnak	2	4.40
Sivas	1	2.10
Uşak	1	2.10
Van	1	2.10
Daha Önce Bu İllerde Bulunmuş muydunuz?		
Evet	8	32
Hayır	17	68

Tablo 3.3. Katılımcı öğretmenlere ait demografik bilgiler (devam ediyor)

	Frekans (*f*)	Yüzde (%)
Birleştirilmiş Sınıflarda Hangi Şubelerde Görev Aldınız?		
1 ve 2	5	11.90
2 ve 3	4	9.50
3 ve 4	5	11.90
4 ve 5	4	9.50
1-2-3	5	11.90
1-2-3-4	10	23.80
1-2-3-4-5	9	21.40

Mevcut çalışmaya katılan 25 sınıf öğretmeninin 15'i erkek (%60), 10'u kadındır (%40). Katılımcıların 11'i (%44) 1-10 yıl arası, 9'u (%36) 11-20 yıl arası, 5'i (%20) 21-29 yıl arası mesleki deneyime sahiptir. Katılımcıların 5'i (%20) 21-30 yaş aralığında, 13'ü (%52) 30-39 yaş aralığında, 5'i (%20) 40-49 yaş aralığında ve 2'si (%8) 50-59 yaş aralığındadır.

Katılımcıların 25'i de (%100) birleştirilmiş sınıflarda görev yapmıştır. Ayrıca katılımcılar Adıyaman, Ağrı, Ardahan, Bitlis, Çankırı, Diyarbakır, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, İstanbul, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Mardin, Siirt, Şırnak, Sivas, Uşak ve Van illerinde görev yapmış öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu öğretmenlerden 8'i (%32) daha önce bu illerde bulunduğunu, 17'si (%68) daha önce bu illerde bulunmadığını belirtmiştir.

Katılımcı öğretmenlerin 5'i (%11,90) 1 ve 2. sınıf, 4'ü (%9,50) 2 ve 3. sınıf, 5'i (%11,90) 3 ve 4. sınıf, 4'ü (%9,50) 4 ve 5. sınıf, 5'i (%11,90) 1,2 ve 3. sınıf, 10'u (%23,80) 1,2,3 ve 4. sınıf, 9'u (21,40) 1,2,3,4 ve 5. sınıf şubelerinin birleştirildiği sınıflarda görev yaptıklarını ifade etmişlerdir.

3.3.VERİ TOPLAMA ARACI

Bu araştırmada uzman görüşü alınarak hazırlanmış yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak veri toplama yoluna gidilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu nitel araştırmalarda kullanılan veri toplama kaynağıdır. Araştırma için öncelikle Çankırı Karatekin Üniversitesi'nden etik kurul onayı ve Sosyal Bilimler

Enstitüsü'nden araştırma izni alınmıştır. Sonrasında Çankırı İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden izin alınarak görüşmeyi kabul eden öğretmenler ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşme öncesinde görüşmecilere çalışmanın amacı anlatılmış ve izin alınmıştır. Görüşme sırasında ses kayıt cihazı ile ses kaydı yapılmış ve görüşme bittikten sonra ses kayıtlarının yazıya aktarımı yapılmıştır. Görüşme formu (bkz. EK1) ve etik kurul izni (bkz. EK2) ekte yer almaktadır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanırken kaynak taraması yapılmıştır. Kaynak taraması yapılırken zorbalık ve birleştirilmiş sınıf konuları ile ilgili daha önceden yayınlanmış yerli ve yabancı kitaplar, tezler, makaleler, kongre ve seminer bildirileri incelenmiştir. İki uzman bilgisine danışılmış ve kaynak taraması yapılarak oluşturulan soru havuzundan uygun olan sorular seçilerek yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuştur.

Görüşme tekniği ile araştırmacılar nicel araştırmada sıkça kullanılan ankete göre daha esnek bir şekilde ve daha detaylı bilgiye ulaşabilmektedir. Görüşme yoluyla görüşme yapılan kişinin tecrübeleri, yorumları, tutumları ve olaylara vereceği tepkiler belirlenir. Daha detaylı bilgilere ve örneklere ulaşabilmek için araştırmamızda yarı yapılandırılmış görüşme formu tercih edilmiştir.

3.4.ARAŞTIRMACININ SÜREÇTEKİ ROLÜ

Araştırmacı görüşme sorularını öğretmenlere bizzat kendisi sormuş ve kayıt cihazı ile kayıt altına almıştır. Herhangi bir yönlendirmede bulunmadan sorular sorulmuş ve geri bildirim yapılmıştır. MAXQDA 2020 yazılım programı kullanılarak kodlamalar ve çözümlemeler yapılmıştır ve kodlamalar 2 araştırmacı tarafından yapılmıştır. Kodlamalar yapılırken kodlama bulutları ve kod alt modeli oluşturulmuştur.

3.5.PLANLAMA SÜRECİ

Çalışmanın detayları planlandıktan sonra Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne başvurularak etik kurul ve Çankırı İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli iziler alındıktan sonra ilgili okullarda görev yapan ve görüşmeyi kabul eden öğretmenler ile görüşülmüştür. Öğretmenlerin gönüllülük esasına dayanarak katıldıklarını ifade eden onam formu kullanılmıştır ve görüşme onayı alınmıştır. İzin alma sürecinin uzama ihtimali de düşünülerek gerekli yazışmaların zamanında yapılmasına dikkat edilmiştir.

3.6.VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ VE YORUMLANMASI

Araştırmada nitel veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Özdemir (2010)'e göre nitel veri analizi görüşme ve gözlem gibi veri toplama yöntemleriyle ulaşılan verilerin düzenlenerek kategorilere ayrıldığı, sürecin sonunda rapora aktarıldığı çalışmaların tamamıdır.

Veri toplama sürecinde öğretmenlerin vereceği bilgiler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış ve ayrıntılı bir şekilde yazıya aktarılmıştır. Verilen cevaplar karşılaştırılarak betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2018)'e göre betimsel analiz yönteminde veriler daha önceden belirlenen temalara göre yorumlanır. Veriler araştırmanın sonucunda elde edilen temalara göre düzenlenebileceği gibi gözlem sırasında sorulan sorular veya boyutlar göz önüne alınarak ta sunulabilir. Betimsel analiz yapılırken görüşme yapılan bireyin görüşleri çarpıcı bir biçimde yansıtılmak amacıyla doğrudan alıntılara da sıkça başvurulur. Betimsel analizde amaç bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış olarak okuyucuya sunmaktır. Bu nedenle veriler açık bir biçimde betimlenir, daha sonra bu betimlemeler yorumlanır ve açıklanır, sebep –sonuç ilişkileri araştırılır ve bazı sonuçlara ulaşılır.

Görüşme yapılan öğretmen bilgileri etik kurallar gereği açıklanmamış ve kodlama yöntemi kullanılmıştır. ÖK1, ÖK2…ÖK17 gibi kodlanmıştır ve Ö harfi öğretmenleri, K ve E harfleri cinsiyetleri, sayılar ise görüşme sırasını temsil

edilmiştir. Bulgular kodlanırken kod-alt kod modeli oluşturulmuştur ve alt başlıklar halinde kodlama yapılarak frekansları verilmiştir. Bulgulara göre oluşturulan kod bulutunda öğretmenlerin en fazla belirttiği görüş daha büyük puntolu olarak gösterilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümdeki bulgular birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin zorbalık tanımlarına; zorbalık türlerine, zorbalık davranışı sergilenmesine yol açan nedenlere, zorbalık davranışları ile baş etme yollarına, zorbalığın etkilerine ve zorbalığa karşı alınabilecek önlemlere açısından incelenmiştir.

4.1.ÖĞRETMELERİN ZORBALIK TANIMLARINA İLİŞKİN BULGULAR

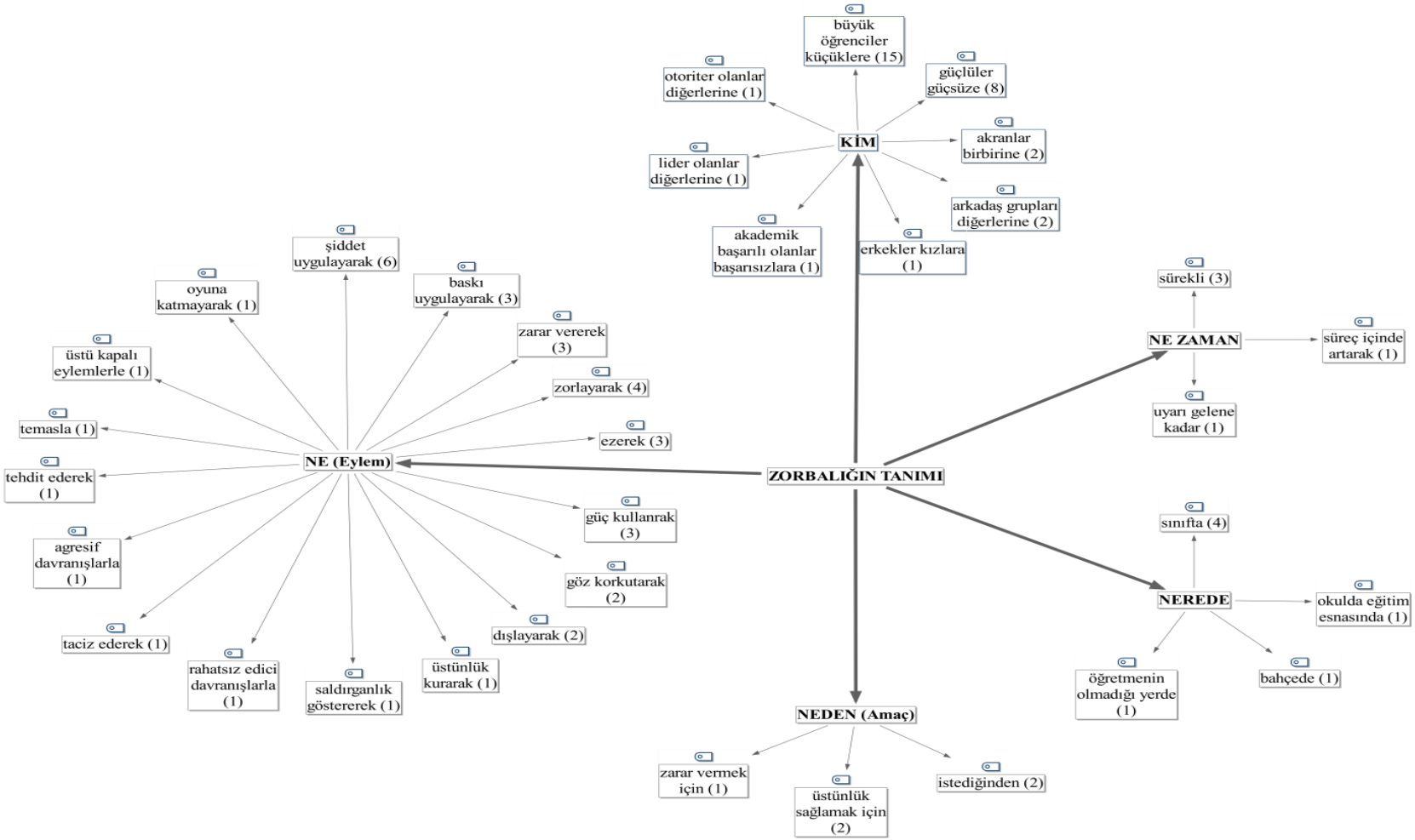
Bu bölümde katılımcı öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda eğitim/öğretim verirken karşılaştıkları zorbalıkla ilgili tanımlamaları incelenmiştir. Katılımcıların birleştirilmiş sınıflarda karşılaştıkları zorbalıkla ilgili tanımlamaların kod bulutu oluşturulduğunda " büyük öğrencilerin küçüklere" kodunun en sık karşılaşılan kod olduğu göze çarpmaktadır (bkz. Şekil 1). Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Tanımı Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli Şekil 2'de sunulmuştur. Katılımcıların zorbalıkla ilgili tanımlamaları incelenirken İngilizcede "the five Ws" olarak isimlendirilen teknik kullanılmıştır ve kategoriler; ne(eylem), neden(amaç), nerede, ne zaman ve kim olarak belirlenmiştir.

Şekil 4.1. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Tanımı Kod Bulutu

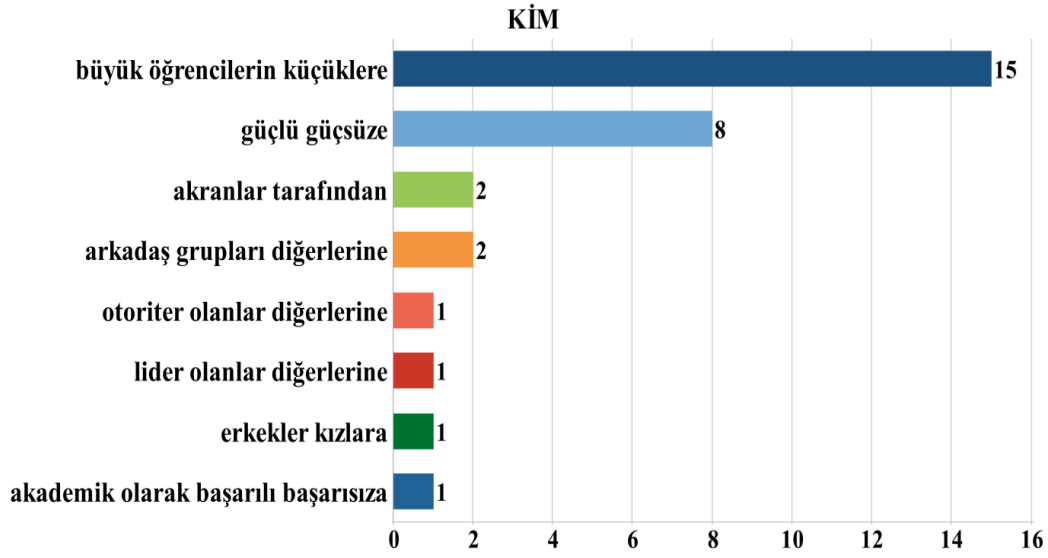

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda ilk soru "Size göre zorbalığın tanımı nedir?" sorusudur. Öğretmenler tarafından yapılan tanımlamalara kod bulutunda yer verilmiş olup kod bulutunda yer alan kodların büyüklüğü ile frekansları arasında doğru orantı bulunmaktadır. Öğretmenler zorbalık davranışını çoğunlukla "büyük öğrencilerin küçüklere" karşı yaptığı zorbalıklar şeklinde tanımlamışlardır.

Şekil 4.2. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Tanımı Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Şekil 4.2. Zorbalığın kimler arasında gerçekleştiğine ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans grafiği

Birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalığın hangi öğrenciler tarafından kimlere yapıldığına ait kategoride öğretmenlerin ifadeleri incelendiğinde frekansı en yüksek kodun "büyük öğrencilerin küçüklere" olduğu görülmektedir (bkz. Şekil 3). 15 öğretmen büyük öğrencilerin küçüklere zorbalık uyguladığını ifade etmiştir, örneğin;

> *Birbirine yakın yaşta olan çocukların kendinden daha küçük, zayıf öğrencilere karşı psikolojik, fiziksel olarak üstünlük kurmasıdır.(ö20: 17)*

Yapılan görüşmelerde öğretmenler tarafından bahsedilen en yüksek ikinci kod ise "güçlü güçsüze" zorbalık uyguladığına yöneliktir. Örneğin;

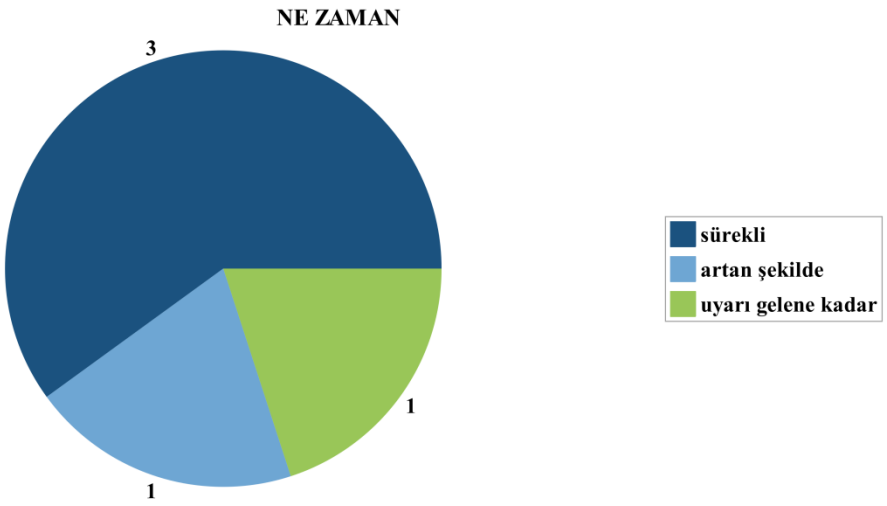
> *Üstün konumda olanın ya da güçlü olanın karşıdakine ... (ö16: 17)*

Görüşmeci iki öğretmen (ö5, ö21) zorbalık davranışlarının "arkadaş gruplarından diğerine" şeklinde yapılabildiğini ifade etmişlerdir, örneğin;

> *Bazı öğrencilerin arkadaş grubu oluyor ve diğerlerini dışlayabiliyor. (ö5: 18)*

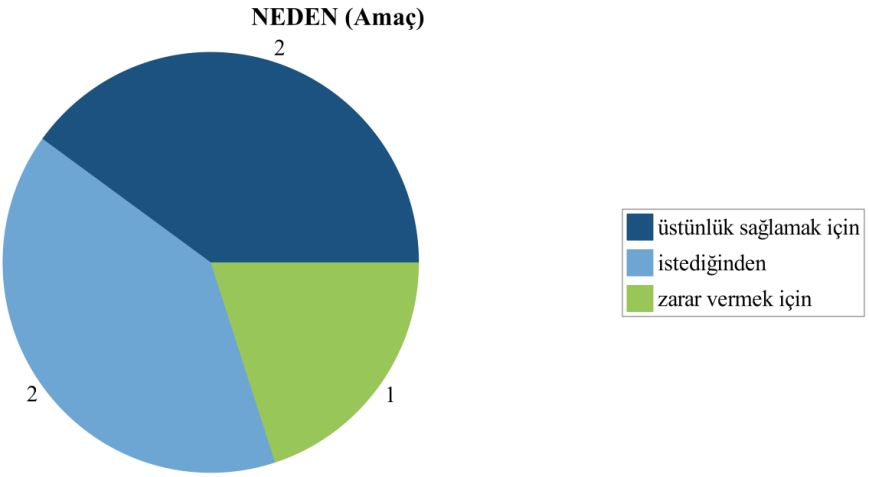
Birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık davranışının çoğunlukla büyük öğrenciler tarafından küçüklere karşı ve güçlü olan öğrencilerin güçsüz olan öğrencilere karşı ortaya çıktığı söylenebilir. Bu durum birleştirilmiş sınıflarda farklı yaş gruplarının bir arada eğitim görmesinin zorbalık davranışının ortaya çıkmasında bir sebep olarak gösterilebileceği ifade edilebilir.

Şekil 4.3. Zorbalığın ne zaman yapıldığına ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans grafiği

Yapılan görüşmeler içinde öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda zorbalığın ne zaman görüldüğüne ilişkin tanımlarında en sık "sürekli" koduna rastlanmıştır, buna değinen öğretmenler zorbalığın süreklilik arz eden bir davranış olduğunu belirtmişlerdir (bkz. Şekil 4). Ayrıca bulgular öğretmenlerin zorbalığı tanımlarken "artan şekilde" ve "uyarı gelene kadar" devam ettiğini göstermiştir.

Şekil 4.4. Zorbalık amacına ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans grafiği

Çalışmaya katılan öğretmenlerden ikisi birleştirilmiş sınıflarda ki zorbalığın amacını "üstünlük sağlamak için" diye betimlemiştir (bkz. Şekil 5), örneğin ö18 kodlu katılımcı bunu aşağıdaki gibi ifade etmiştir;

Zorbalık bir kişinin başka bir kişiye üstünlük sağlayıp ezmesidir. (ö18: 17)

Şekil 3'te de görüldüğü gibi iki katılımcı (ö5 ve ö21) ise birleştirilmiş sınıflarda uygulanan zorbalığın, zorbanın isteğinden kaynaklandığını belirtmiştir,

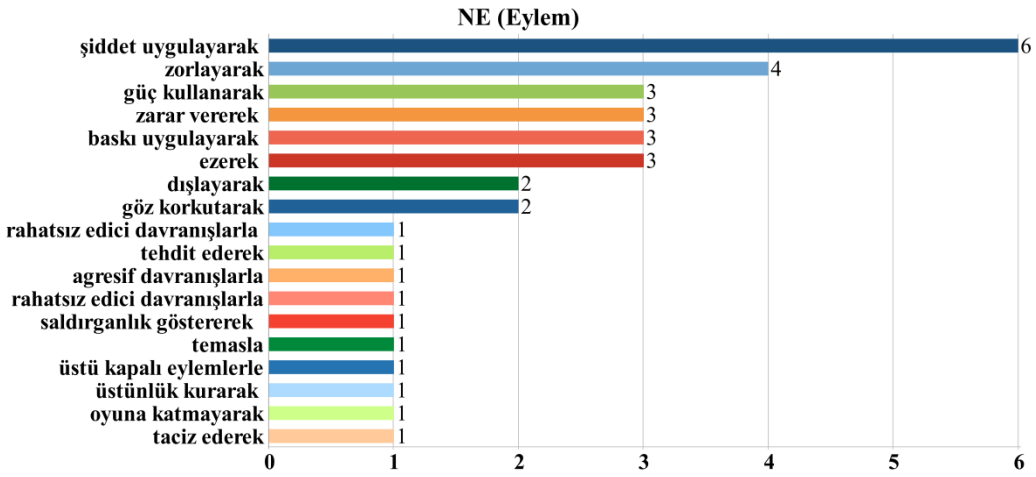
.... kasıtlı olarak zarar verme niyetiyle güç kullanarak incitmesi…. (ö21: 16)

Katılımcı ö13 ise zorbalığın amacının zarar vermek olduğunu belirtmiştir.

……..zarar verme niyetinde olmasıdır. (ö13: 17)

Birleştirilmiş sınıflarda zorbalık yapan öğrencilerde zorbalık davranışının çoğunlukla kasıtlı olarak ve üstünlük sağlamak amacıyla ortaya çıktığı söylenebilir. Ayrıca zorbalık davranışlarının doğrudan zarar vermek amacıyla da ortaya çıktığı ifade edilebilir.

Şekil 4.5. Zorbalık eylemine ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans grafiği

Tüm görüşmeler içinde öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda görülen zorbalığa ilişkin tanımlarında en çok "şiddet uygulama" eyleminden bahsettikleri görülmektedir (bkz. Şekil 6). Çalışmaya katılan altı öğretmen (ö6, ö9, ö10,ö15, ö17 ve ö22) zorbalığın şiddet uygulayarak olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler şiddetin farklı türlerinden bahsetmektedir, örneğin;

Bana göre zorbalık öğrencilerin diğer öğrenciler tarafından fiziksel ya da psikolojik şiddete maruz kalmasıdır. (ö6: 17)

Sözel, fiziksel, şiddet şeklinde de olabilir. (ö22: 17)

Zorbalığın kelime kökeninden türeyen eylem olan "zorlayarak" eylemi ise öğretmenler tarafından kullanılan en sık ikinci eylemdir ve dört öğretmen (ö11, ö16, ö22 ve ö24) bu eylemi vurgulamışlardır. Bu eylem genellikle öğrencinin istemediği davranışları yapmaya zorlanması anlamında kullanılmıştır, örneğin;

> *Bir insana normalde yapmayacağı bir davranışı farklı yollarla yaptırmaktır. (ö24: 17)*

Görüşmeler incelendiğinde zorbalık tanımlarında "güç kullanarak" (ö3, ö12, ö25), "zarar vererek" (ö1, ö5, ö21), "baskı uygulayarak" (ö2, ö15, ö23), "ezerek" (ö16, ö18, ö19) zorbalık davranışlarına da başvurulduğu görülmektedir, örneğin;

> *Bu ezme fiziksel ve psikolojik olabilir. (ö19: 17)*
>
> *Fiziksel ya da psikolojik olarak şiddet uygulaması ve baskı kurmasıdır. (ö15: 17)*
>
> *Fiziksel ve psikolojik olarak zarar veren olumsuz eylemlerle. (ö21: 16)*
>
> *Güç Kullanma. (ö12: 17)*

Birleştirilmiş sınıflarda zorbalık davranışlarının eylem olarak çoğunlukla şiddet uygulama, zorlama, güç kullanma, ezme, zarar verme gibi çoğunlukla fiziksel nedenlerle ortaya çıktığı söylenebilir.

Tablo 4.1. Zorbalığın nerede yapıldığına ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans tablosu

Nerede	Görüşme Frekansı
sınıfta	4
bahçede	1
öğretmenin olmadığı yerde	1
okulda eğitim esnasında	1

Katılımcı öğretmenlerin dördü (ö1, ö11, ö14 ve ö25) zorbalığın birleştirilmiş sınıf içinde gerçekleştiğini vurgulamışlardır. Bu öğretmenler zorbalığın genellikle öğrencilerin aynı sınıfta olmalarından kaynaklandığını aynı ifade etmektedir. Örneğin katılımcı ö11;

> *Bence en önemli sebep çocukların aynı sınıf içerisinde eğitim görmeleri. (ö11: 21)*

Ö14 zorbalığın "bahçede", ö8 ise "öğretmenin olmadığı yerde" ve "okulda eğitim esnasında" olduğunu belirtmiştir.

Birleştirilmiş sınıflarda zorbalık davranışının çoğunlukla sınıf ortamında ortaya çıktığı söylenebilir. Öğretmenin olmadığı yerde, okulda eğitim esnasında ve bahçede de zorbalık davranışlarının görülebildiği ifade edilebilir.

4.2.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA ÖĞRENCİLERİN KARŞILAŞTIĞI ZORBALIK TÜRLERİNE İLİŞKİN BULGULAR

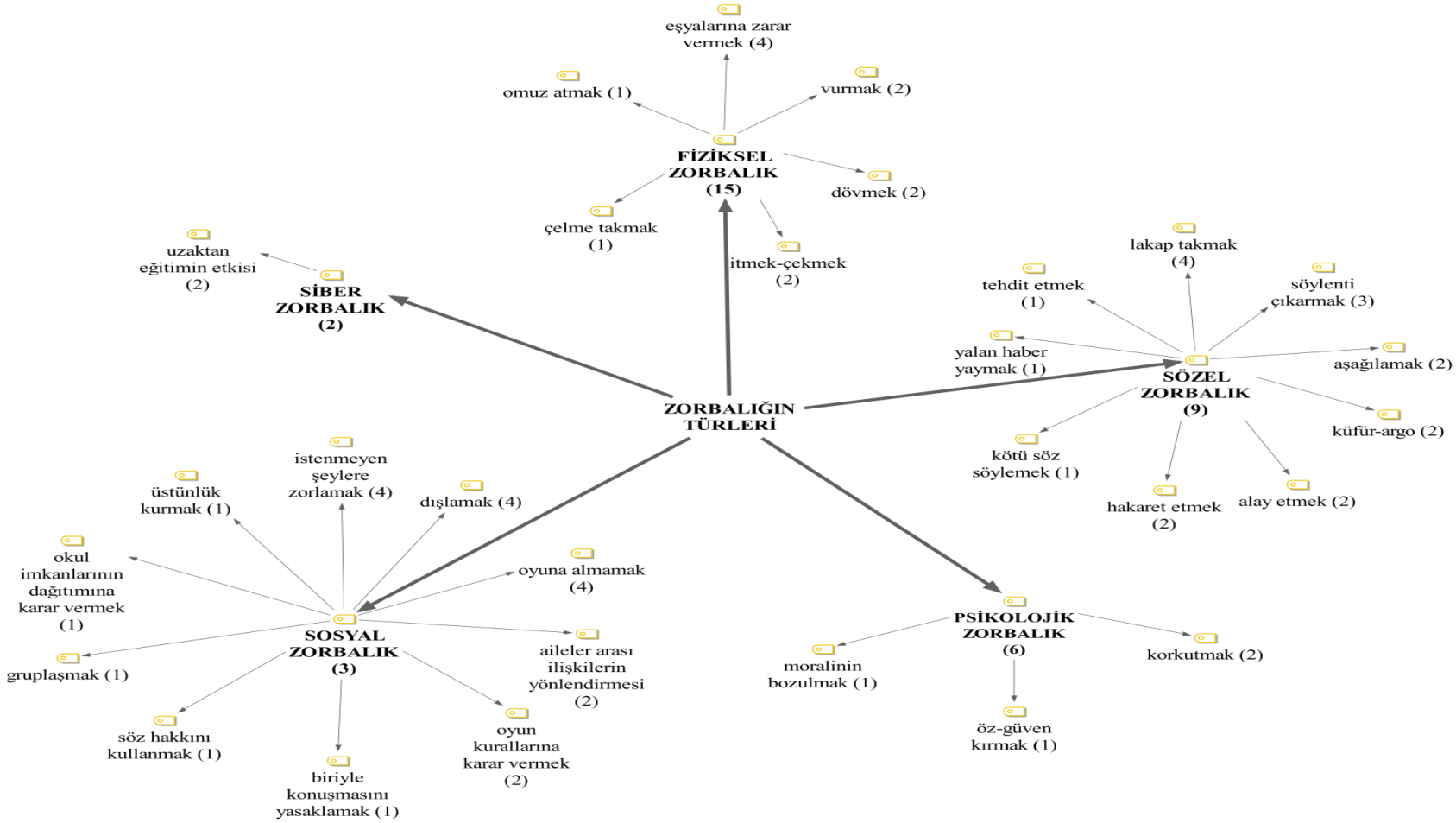
Bu bölümde katılımcı öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin karşılaştığı zorbalık türlerine dair görüşleri incelenmiştir. Öğretmenler tarafından yapılan tanımlamalara kod bulutunda yer verilmiş olup kod bulutunda yer alan kelimelerin büyüklüğü ile söylenen zorbalık tanımlarının frekansları arasında doğru orantı bulunmaktadır (bkz. Şekil 7). Katılımcılar birleştirilmiş sınıflarda karşılaştıkları zorbalık türleri ile ilgili görüşlerinden kod bulutu oluşturulduğunda en sık karşılaşılan kodların " lakap takmak", "oyuna almamak", istenmeyen şeylere zorlamak", dışlamak", eşyalarına zarar vermek" olduğu göze çarpmaktadır.

Şekil 4.6. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Türleri Kod Bulutu

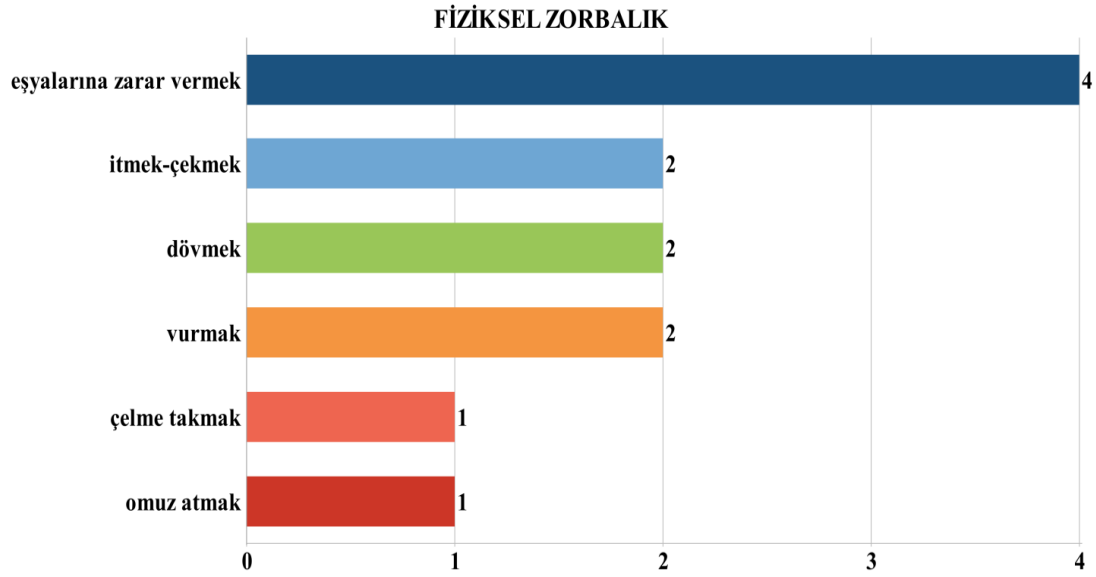

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda ikinci soru "Size göre birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin karşılaştığı zorbalık türleri nelerdir?" sorusudur. Birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık türleri hiyerarşik kod-alt kod modeli Şekil 7'de sunulmuştur. Katılımcıların öğrencilerin karşılaştığı zorbalık türleri ile ilgili görüşleri incelenirken zorbalık türleri kategorileri fiziksel zorbalık, sözel zorbalık, siber zorbalık, sosyal zorbalık ve psikolojik zorbalık olarak belirlenmiştir. Şekil 8 üzerinde öğretmenlerin zorbalık türlerine dair görüşlerinin frekans sayılarına yer verilmiştir.

Şekil 4.7. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Türleri Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Şekil 4.8. Katılımcıların "Fiziksel Zorbalık" kategorisine dair görüşlerini gösterir frekans grafiği

Zorbalık türleri içinde katılımcıların en çok değindikleri kategori "Fiziksel Zorbalık" kategorisidir (bkz. Şekil 9). 15 katılımcı zorbalık türlerine örnek verirken direk fiziksel zorbalıktan "tür" olarak bahsetmiştir, Örneğin;

> *En çok karşılaşılan zorbalık türü fiziksel zorbalıktır. (ö7: 19)*

Fiziksel zorbalık kategorisinde Şekil 6'da görüldüğü gibi altı kod belirlenmiştir. Bunlar; "eşyalarına zarar vermek", "itmek-çekmek", "dövmek", "vurmak", "çelme takmak" ve" omuz atmak" olarak ifade edilmiştir.

Yapılan kodlamalar içinde en çok frekansa sahip kod "eşyalarına zarar vermek" kodudur. Dört katılımcı zorbalık türleri içinde öğrencilerin birbirlerinin eşyalarına zarar verdiğini belirtmiştir. Örneğin;

> *Köyde olduğumuz için çocukların ekonomik imkanları olmadığı için kalem, silgi, kalemtraş gibi malzemelerini diğer çocuklardan isteği dışında almak olarak söyleyebilirim. (ö10: 19)*

Görüşme yapılan öğretmenler "eşyalarına zarar vermek" davranışından sonra en fazla görülen fiziksel zorbalık davranışlarını "itmek-çekmek" (ö6, ö7), "dövmek" (ö1, ö16) ve "vurmak" (ö7, ö21) olarak ifade etmişlerdir.

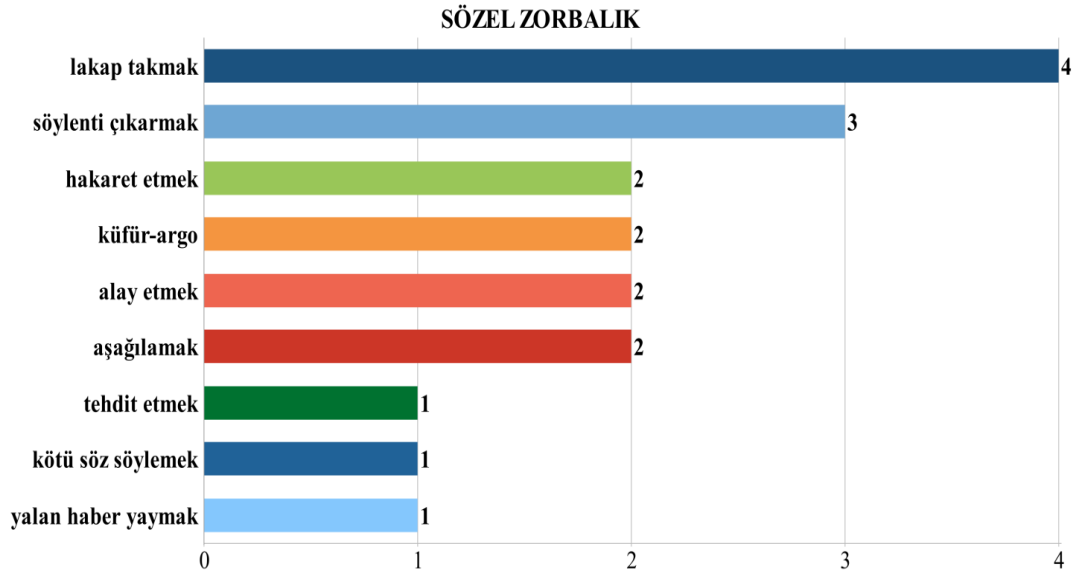
Temas içerikli vurma tekme atma şeklinde. (ö19: 19)

İtilip kakılma. (ö6: 19)

Vurma. (ö7: 19)

Birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık türlerinden birisinin fiziksel zorbalık olduğu ve bu zorbalık türünün çoğunlukla öğrencilerin eşyalarına zarar verme şeklinde görüldüğü söylenebilir.

Şekil 4.9. Katılımcıların "sözel zorbalık" Kategorisine Dair Görüşlerini Gösterir Frekans Grafiği

Zorbalık türlerine değinirken dokuz katılımcı direk "sözel zorbalık" kategorisine "tür" olarak değinmiştir (bkz. Şekil 10). Örneğin;

Sözel zorbalık lakap takma, kötü söz söyleme. (ö21: 18)

Sözel zorbalık kategorisi içinde dokuz kod belirlenmiştir, bunlar; "lakap takmak", "söylenti çıkarmak", "hakaret etmek", küfür-argo", "alay etmek", "aşağılamak", "tehdit etmek", "kötü söz söylemek" ve "yalan haber yaymak" şeklinde ifade edilmiştir.

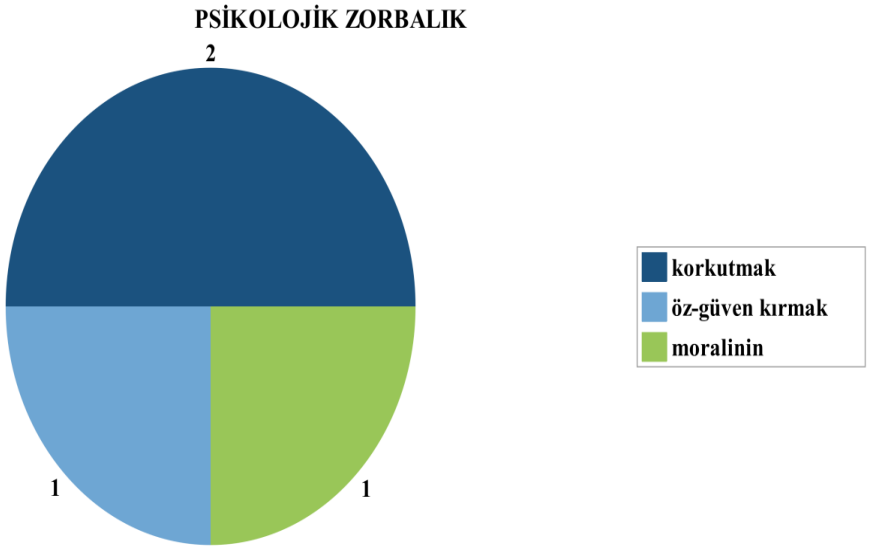
Bu kodlar içinden katılımcıların ek çok değindikleri kod "lakap takmaktır", çalışmaya katılan dört öğretmen görüşmeleri içinde bu koddan bahsetmiştir. Frekansı en yüksek olan ikinci kod ise "söylenti çıkartmaktır", bu kod 3 görüşmede

kodlanmıştır. Örneğin ö13 ile yapılan görüşmede öğretmen bu kodların her ikisine de değinmiştir;

> *Genelde çocuklar birbirlerine lakap takıyorlar. ... birleştirilmiş sınıflar genelde küçük yerlerde ve köylerde olduğu için dedikodu çıkarabiliyorlar. (ö13: 19)*

Katılımcılar "lakap takmak" davranışından sonra en fazla görülen sözel zorbalık davranışının "söylenti çıkarmak" olduğunu ifade etmişlerdir. "Yalan haber yapmak" ve "söylenti çıkarmak" kodları öğrenciler arasında dedikodu davranışının görüldüğünü ve bu davranışın öğrencilerin birbiri üzerinde sözel zorbalık davranışına dönüşebildiğini göstermektedir.

Şekil 4.10. Katılımcıların "psikolojik zorbalık" kategorisine dair görüşlerini gösterir frekans grafiği

Katılımcıların altısı zorbalık türlerinden biri olarak "psikolojik zorbalık" kategorisinden bahsetmiştir (bkz. Şekil 11). Örneğin, katılımcı ö15 "öz-güven kırmak" kodunu örnekledikten sonra bunun bir "psikolojik zorbalık olduğunu belirtmiştir;

> *En çok üst sınıftaki öğrenciler birinci veya ikinci sınıftaki okuma yazmaya geçemeyen öğrencilere öğrenemedikleri yönünde, başarısız oldukları yönünde söylemlerde bulunuyorlardı. Haliyle bu da çocukta özgüven azalmasına yol açıyordu. Üzücü bir durumdu ve bu psikolojik bir zorbalıktı. (ö15: 19)*

Psikolojik zorbalık kategorisinde "korkutmak" ve "moralini bozmak" kodları bulunmaktadır. Bu kodlarla ilgili örnekler aşağıdaki gibidir.

....öğrencileri korutup onu sindirebileceğini görmesi bunun nedenleridir. (ö6: 21; korkutmak)

... üçüncü sınıf öğrencisine soru sorulduğunda dördüncü sınıf öğrencisi cevap veriyor. Bu durumda üçüncü sınıf öğrencisi soruyu bilememiş gibi oluyor ve morali bozuluyor (ö23: 19; moralini bozmak)

Birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan psikolojik zorbalık davranışlarının çoğunlukla "korkutma", "özgüven kırma" ve "moral bozma" amaçlı ortaya çıktığı söylenebilir.

Tablo 5.2. Sosyal zorbalık kategorisine ilişkin görüşme sayılarını gösterir frekans tablosu

Sosyal Zorbalık	**Görüşme Frekansı**
oyuna almamak	4
istenmeyen şeylere zorlamak	4
dışlamak	4
aileler arası ilişkilerin yönlendirmesi	2
oyun kurallarına karar vermek	2
gruplaşmak	1
üstünlük kurmak	1
biriyle konuşmasını yasaklamak	1
söz hakkını kullanmak	1
oyun dayatması	1
okul imkanlarının dağıtımına karar vermek	1

Çalışmaya katılan katılımcılardan ikisi "sosyal zorbalığa" zorbalık türü olarak direk değinmişlerdir (bkz. Tablo 3). Örneğin, katılımcı ö5 en çok rastlanan kodlardan biri olan "dışlamak" kodunu sosyal zorbalık türüne bir örnek olarak belirtmiştir.

Sosyal zorbalık görülebiliyor. Bazı öğrencilerin arkadaş grubu oluyor ve diğerlerini dışlayabiliyor. Bu durum da sosyal zorbalığa örnek olabilir. (ö5: 18)

Sosyal zorbalık kategorisi içinde öğrencilerin oyun oynarken birbirlerine karşı uyguladıkları zorbalıklar göze çarpmaktadır, bununla ilgili kodlar "oyuna almamak", "oyun kurallarına karar vermek" ve "oyun dayatması" dır (bkz. Tablo 3). Katılımcı ö13'ün görüşmesi buna kodların üçü içinde örnek olarak gösterilebilir;

Farklı sınıf düzeylerinin bir arada olmasından dolayı büyük sınıfların yeni başlayan ya da kendinden küçük sınıflara teneffüslerde istedikleri oyunları oynamaya dayatmaları, oyunun kurallarını büyük sınıfların belirlemesi, istemediklerini oyuna dahil etmemeleri gibi çeşitli zorbalık türleri var. (ö13: 19)

Sosyal zorbalık kategorisi içinde en çok rastlanan kodlardan biri olan "istenmeyen şeylere zorlamak" koduna dört katılımcı değinmiştir. Bu kodla ilgili ifadelerin hepsinde katılımcılar bu eylemin genellikle büyük öğrenciler tarafından küçüklere gerçekleştirildiğini belirtmiştir, örneğin;

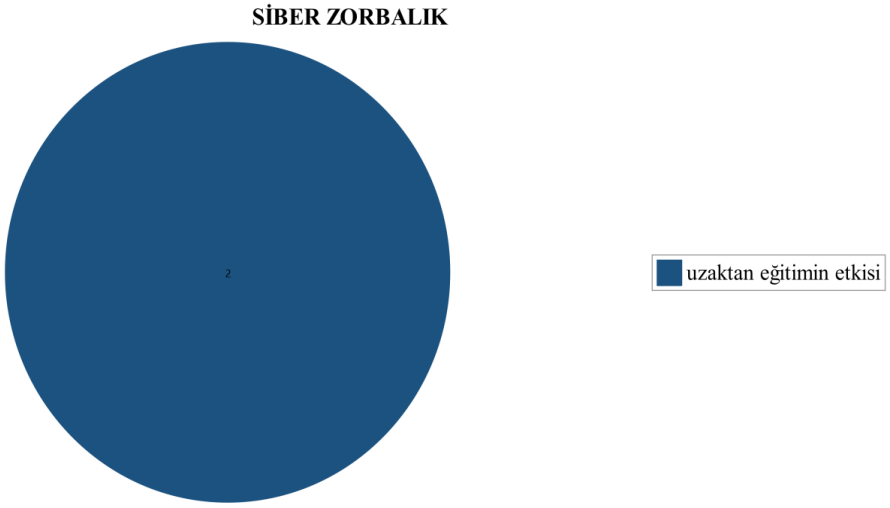
Kendi yaşıtlarından büyük öğrencilerin küçükleri yapamayacağı şeylere zorlamaları. (ö24: 19)

Sosyal zorbalık türü içinde karşılaşılan kodlardan biri olan "aileler arası ilişkiler" kodu ise yine sık rastlanan kodlardan biridir. Katılımcı ö8'in bu koda aşağıdaki gibi değinmiştir;

Birleştirilmiş sınıflar genelde köy içerisinde bulunur. Merkeze uzak köy okullarında yer alır genellikle. Birleştirilmiş sınıflarda zorbalık davranışı yaşamadım. Aileler birbirini tanıyor ve okul dışında da birbirleri ile zaman geçirdikleri için zorbalık olmuyordu. Ama istisna olarak aileler arası durumlar, köyün durumu çocukları etkiliyor ve yaşları büyük ise bu durumu farklı algılayıp davranışlarında yansıtabiliyordu. Doğrudan bir zorbalık değil ama aileler arası durum aileye yansıyordu fakat azdı. Farklı okullarda görev yaptım zorbalığın aksine birbirine destek veren, birbirini pekiştiren öğrenciler gördüm. (ö8: 19)

Birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan sosyal zorbalık davranışlarının çoğunlukla "oyuna almamak", "istenmeyen şeylere zorlamak" ve "dışlamak" şeklinde ortaya çıktığı söylenebilir.

Şekil 4.11. Katılımcıların "siber zorbalık" kategorisine dair görüşlerini gösterir frekans grafiği

Zorbalık türleri içinde en az rastlanan zorbalık türüne ait kod "Siber Zorbalık" kategorisine aittir. Katılımcılar içinden ö5 ve ö25 bu türe değinen katılımcılardır (bkz. Şekil 12). Katılımcıların bu türle ilgili ifadeleri;

> *Genel itibariyle uzaktan eğitimde siber zorbalık çoğaldı (ö5: 18)*
>
> *Son zamanlarda online derslerde siber zorbalık ta görülmektedir. Öğrencilerin bilgisayar, tablet ile daha fazla vakit geçirmesi küçük yaşta siber zorbalık yaşamasına sebep olmaktadır. (ö25: 19)*

Katılımcı öğretmenlerin ifadelerine göre birleştirilmiş sınıflarda en az karşılaşılan zorbalık davranışı siber zorbalıktır. Fakat online derslerin ve uzaktan eğitim sürecinin birleştirilmiş sınıflarda zorbalık davranışının görülmesinde bir etken olduğu söylenebilir.

4.3.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA ÖĞRENCİLERİN ZORBALIK DAVRANIŞI SERGİLEMESİNE YOL AÇAN NEDENLERE İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde katılımcı öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin zorbalık davranışı sergilemesine yol açan nedenlere dair görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin zorbalık davranışı sergilemesine yol açan nedenlerle ilgili görüşlerinden kod bulutu oluşturulduğunda en sık

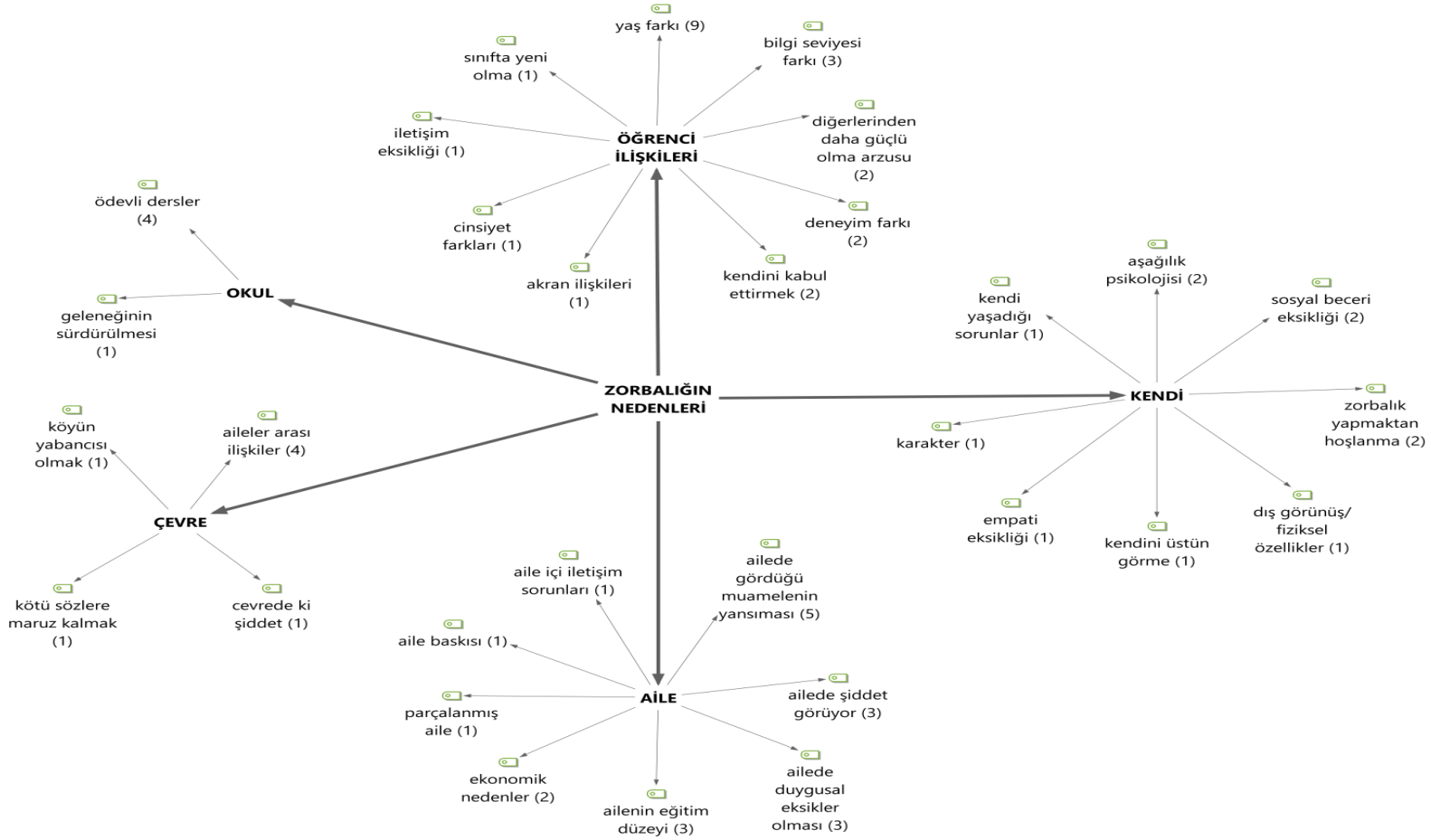
karşılaşılan kodun “ yaş farkı” olduğu göze çarpmaktadır (bkz. Şekil 13). Öğretmenler tarafından yapılan tanımlamalara kod bulutunda yer verilmiş olup kod bulutunda yer alan kelimelerin büyüklüğü ile söylenen zorbalık tanımlarının frekansları arasında doğru orantı bulunmaktadır.

Şekil 4.12. Birleştirilmiş Sınıflarda Öğrencilerin Zorbalık Davranışı Sergilemesine Yol Açan Nedenler Kod Bulutu

Birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin zorbalık davranışı sergilemesine yol açan nedenlere ilişkin kod-alt kod Modeli Şekil 14’te sunulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda üçüncü soru “Size göre birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin zorbalık davranışı sergilemesine yol açan nedenler nelerdir?” sorusudur. Katılımcıların öğrencilerin karşılaştığı zorbalık türleri ile ilgili görüşleri incelenirken zorbalık türleri kategorileri öğrenci ilişkileri, okul, çevre, aile ve kendi olarak belirlenmiştir. Şekil 14 üzerinde öğretmenlerin zorbalık türlerine dair görüşlerinin frekans sayılarına yer verilmiştir.

Şekil 4.13. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Davranışının Nedenlerine Dair Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Tablo 6.3. Öğrenciler arası ilişkilerden kaynaklanan faktörleri gösterir frekans tablosu

Öğrenciler Arası İlişkilerden Kaynaklanan Faktörler	Görüşme Frekansı
yaş farkı	9
bilgi seviyesi farkı	3
kendini kabul ettirmek	2
diğerlerinden daha güçlü olma arzusu	2
deneyim farkı	2
sınıfta yeni olma	1
akran ilişkileri	1
cinsiyet farkları	1
iletişim eksikliği	1

Zorbalığın nedenlerine yönelik yapılan incelemede katılımcıların çoğu birleştirilmiş sınıfların doğası gereği farklı yaş gruplarının bir arada bulunmasının öğrenciler arası zorbalığa neden olduğunu belirtmiştir. "yaş farkı" kodunun frekansı Tablo 4'te de görüldüğü üzere dokuzdur. Katılımcı ö3'ün bu koda ilişkin görüşleri aşağıdaki gibiyken;

> *Farklı sınıf düzeylerinin bir arada olması en büyük etken. İster istemez büyük sınıftaki öğrencilerin özgüvenleri artıyor dört yıl boyunca aynı sınıfta olmasından dolayı. Gittikçe güçleniyorlar. Farklı sınıf düzeyleri. (ö3: 21)*

Katılımcı ö12 birleştirilmiş sınıflardaki zorbalığın tek nedeninin yaş farkı olduğunu şöyle belirtmiştir;

> *Yaş farkı bence. (ö12: 21)*

Öğrenciler arasındaki ilişkilerden kaynaklanan faktörler içinde en sık rastlanan kodlardan ikincisiyse "bilgi seviyesi farkı" kodudur. Bu koda ilişkin katılımcı ifadelerinin üçü de farklı durumlar betimlediği için aşağıda verilmiştir;

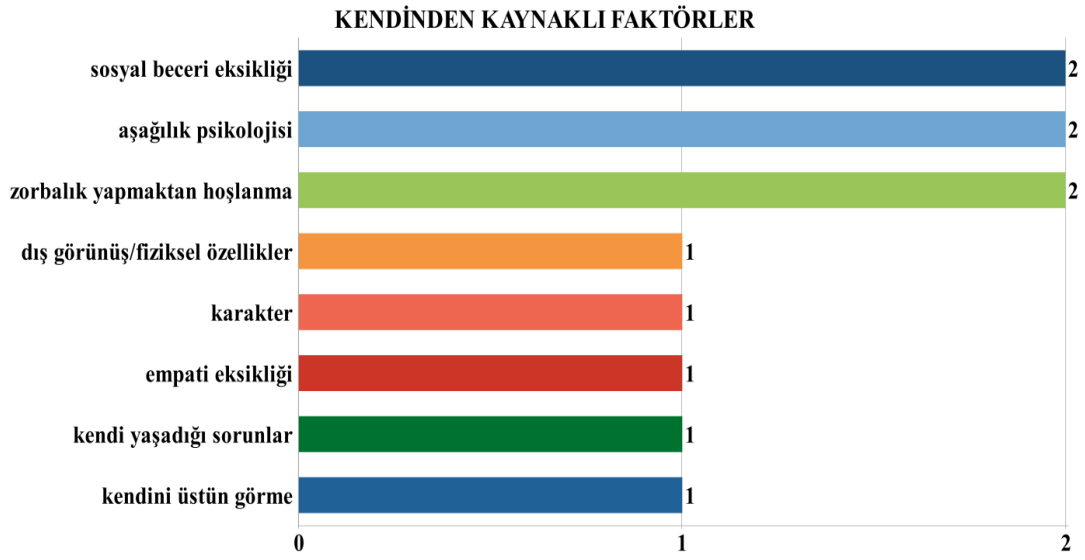
> *Bilmediği için yaptırmak istediği şeyi başkalarına zor kullanarak yaptırmaya çalışıyor. (ö7: 21)*

> *Bazı soruları sorunca büyük sınıfta olup öğrenememiş öğrenci yerine küçük sınıftaki cevaplarsa izin almadan bu durum psikolojik olarak etkilemektedir. (ö14: 21)*

Küçüklerin bilmediklerini söyleyerek onlardan daha fazla bilgili olduklarını söylüyorlar. Bu da zorbalık oluyor. (ö17: 21)

Öğrenciler arası ilişkilerde okul değişikliği yapmış olan öğrencilerin de zorbalık davranışında neden olabileceği gözlenmiştir. Bu durumda öğrencilere oryantasyon çalışması yapılması gerektiği söylenebilir.

Şekil 4.14. Kendinden kaynaklı faktörleri gösterir frekans grafiği

Katılımcıların tarafından birleştirilmiş sınıflarda görülen zorbalık nedenleri arasında öğrencilerin kendi özelliklerinden kaynaklanan farklı durumlar betimlenmiştir. Bu kategoriye yönelik sekiz kod belirlenirken "sosyal beceri eksikliği", "aşağılık psikolojisi" ve "zorbalık yapmaktan hoşlanma" kodlarının frekansı ikiyken, "dış görünüş/fiziksel özellikler", "karakter", "empati eksikliği", "kendi yaşadığı sorunlar" ve "kendini üstün görme" kodlarının frekansı birdir (bkz. Şekil 15). Örneğin katılımcı ö4, zorbalığın nedenlerine ilişkin düşüncesini belirtirken hem "sosyal beceri eksikliği" hem de "dış görünüş/fiziksel özellikler" koduna ilişkin bilgiler vermiştir;

Dış görünüş olarak zayıflık. Fiziksel özellikler. Bedensel olarak kısa, şişman vb. olması. Sosyal becerilerde yetersizlik. (ö4: 21)

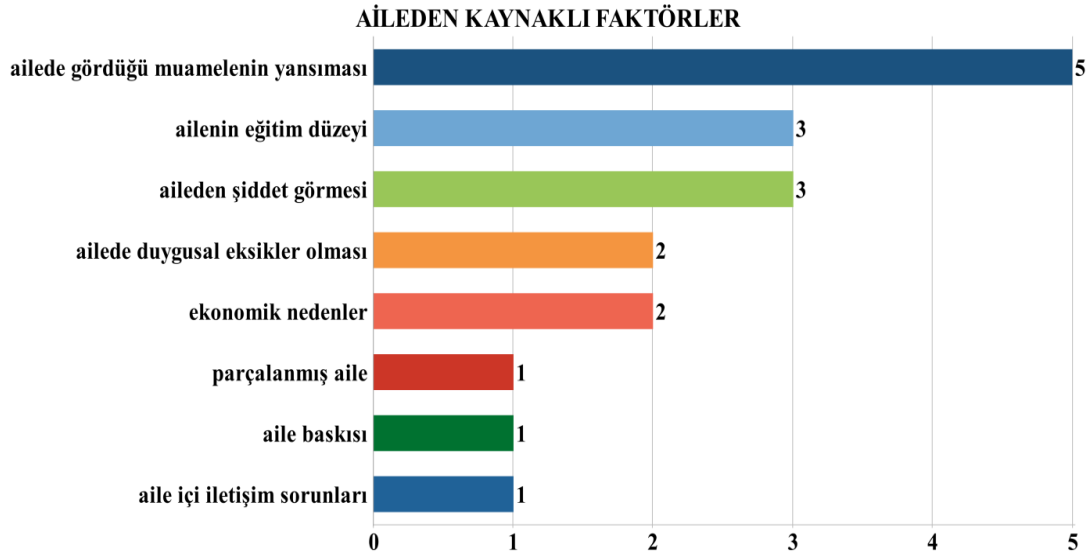
Katılımcı ö19 ise " aşağılık psikolojisi" ve "kendini üstün görme" koduna birlikte değinmiştir;

Çocuğun kendini diğerlerinden üstün görmesi. Kendine bulunan bir eksikliği kaba kuvvet ve psikolojik şekilde gidereceğine inanması ve çocuklara uygulaması.(ö19: 21)

Katılımcı ö5 ve ö10 ise zorbalık yapan öğrencilerin zorbalık yapmaktan hoşlandıkları için yapabileceklerine yönelik görüş bildirmiştir. Örneğin;

Yani bir şeyi zorla onlardan almak ve bundan haz almak. (ö10: 21)

Şekil 4.15. Aileden kaynaklı faktörleri gösterir frekans grafiği

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen sekiz kod birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalığın nedenlerine ilişkin aileden kaynaklı faktörler olarak kategorize edilmiştir (bkz. Şekil 16). Bu kodlardan ek sık rastlanan kod "ailede gördüğü muamelenin yansıması" kodudur, bu kod beş katılımcı tarafından belirtilmiştir. Örneğin katılımcı ö22 bu durumu şöyle ifade etmiştir;

…. ailedeki davranışı yansıtma da olabilir. Genellikle çocuklar ailede ne görüyorsa onu yansıtmaktadır. Ailede ezilmiş, aşağılık duygusuna kapılmış, dışlanmış çocuklar ailede gördüğü davranışı yansıtmaktadır. (ö22: 21)

Katılımcı ö16 ifadesinde ise "ailede gördüğü muamelenin yansıması" ve "ailede şiddet görüyor" kodları birlikte yer almaktadır.

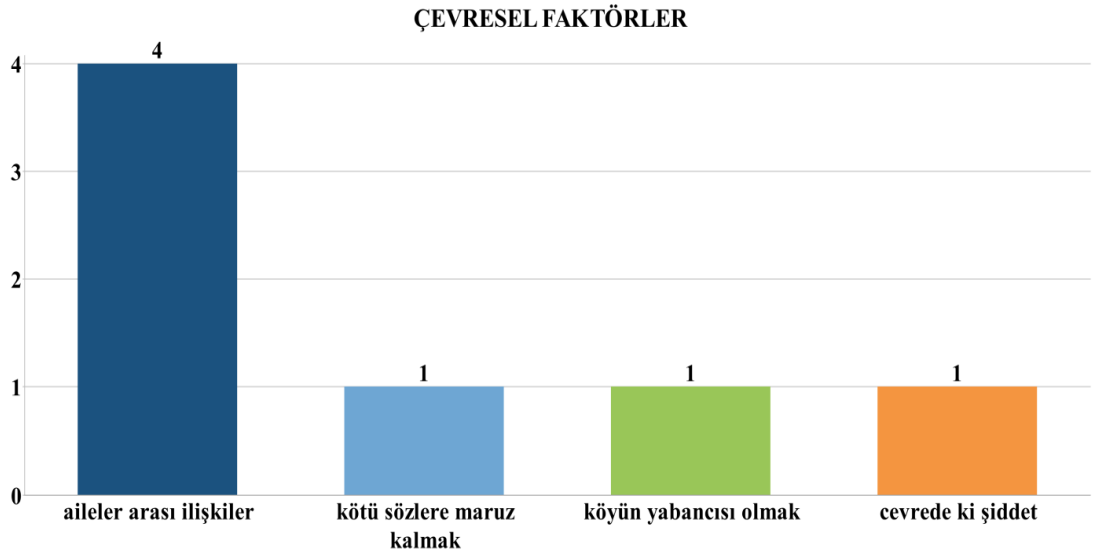
En önemlisi evde şiddet ve kötü muamele gören çocuk kendinden küçüklere evde gördüğü davranışları zorbalık olarak yapmaktadır. (ö16: 21)

Katılımcı ö18 ise zorbalığın nedenlerinden bahsederken "ailede gördüğü muamelenin yansıması", "ailenin eğitim durumu", "ailede duygusal eksiklikler olması" ve "aile baskısı" olarak kodlanan aşağıdaki ifadeyi kullanmıştır;

Duygusal eksiklikler olabilir, aileden gelen eksik kalmış tamamlanmamış duygular olabilir, ailevi baskı, aile yapısı, ailedeki eğitim durumu, cinsiyet farkları, yaş farkları, ailedeki kardeşlerinin abla ve ağabeylerinin davranışlarını okulda da sergilemesi olabilir. (ö18: 21)

Elde edilen bulgulara göre birleştirilmiş sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin aileleri rol model aldığı ve aile içerisindeki davranışı, özellikle de kendisine uygulanan muameleyi yansıtıcı davranışlar sergilediği söylenebilir. Ailede yaşanan şiddet olayları, duygusal eksiklikler, ekonomik nedenler de bu davranışların nedenleri arasında yer almaktadır.

Şekil 4.16. Çevresel faktörleri gösterir frekans grafiği

Dört kod "aileler arası ilişkiler", "kötü sözlere maruz kalmak", "köyün yabancısı olmak" ve "çevredeki şiddet" birleştirilmiş sınıflarda görülen zorbalığın çevresel nedenleri olarak kategorize edilmiştir (bkz. Şekil 17). Bu kodlardan en sık rastlanan

"aileler arası ilişkiler" kodudur, beş katılımcı bu duruma değinmiştir. Bu durum genel olarak, katılımcı ö14'ün ifadesi gibi değerlendirilmesine rağmen

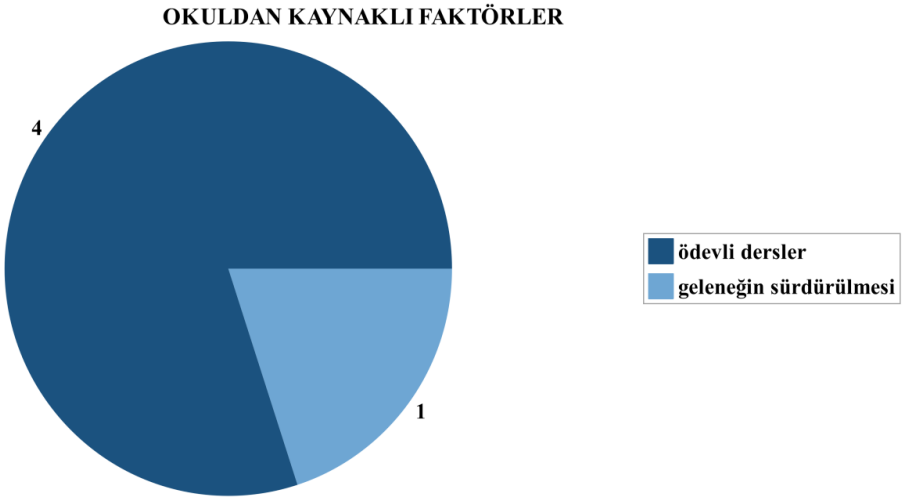
> *Bazen aileler arası çekişme olabiliyor ve evde olan şeyleri güçsüz olanlara karşı kullanabiliyor. (ö14: 21)*

Katılımcı ö8 "aileler arası ilişkiler" ve "köyün yabancısı olmak" faktörlerinin zorbalığa neden olabileceğine fakat aksine şahit olduğunu belirtmiştir;

> *Genelde öğrenciler köy okullarında zorbalık davranışı göstermesinin sebebi kendilerinden kaynaklanmamaktadır. Oradaki ailevi durum, köyün yabancısı olması buna sebep olabilir. Ancak aynı yerde oyun oynadıkları için birbirini tanıdıkları için zorbalık davranışı ile karşılaşmadım. Mülteci öğrencilerim de oldu ve arkadaşlıkları ve dostlukları yüksekti. Oyunlarını beraber oynarlardı, yardımlaşırlardı. (ö8: 21)*

Elde edilen bulgulara göre özellikle köylerde bulunan birleştirilmiş sınıflı okullarda öğrenim gören öğrencilerin aileler arasındaki ilişkilerden etkilendikleri ve bu durumu okul ortamında zorbalık davranışına dönüştürebildiği söylenebilir.

Şekil 4.17. Okuldan kaynaklı faktörleri gösterir frekans grafiği

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde zorbalığa okul içinde işleyen düzeninde neden olabileceğini belirten ifadelere rastlanmıştır (bkz. Şekil 18). Dört katılımcı "ödevli dersler" zorbalığa neden olabilir yönünde ifadeler kullanmışlardır, örneğin; katılımcı

ö14 verilen ödevlerin zorbalık için araç olarak kullanıldığını ifade ederken, katılımcı ö1 ödev için verilen zamanın buna neden olduğunu belirtmektedir.

> *Öğrenciler arasında öğretmenler ödevlendirme yaptığında bazı öğrenciler diğer öğrencileri kullanabiliyor. (ö14: 21)*
>
> *Boş vakitlerinin fazla olması, öğretmenin diğer sınıfla ilgilendiği zamanda yapacak iş bulamaması, ödev azlığı olabilir. (ö1: 21)*

Ayrıca ö3 zorbalığın okul ortamında bir gelenek haline geldiğini mezun olanların yerine gelen diğer büyük öğrencilerin "geleneğin sürdürülmesi" olarak gördüğünü ifade etmiştir;

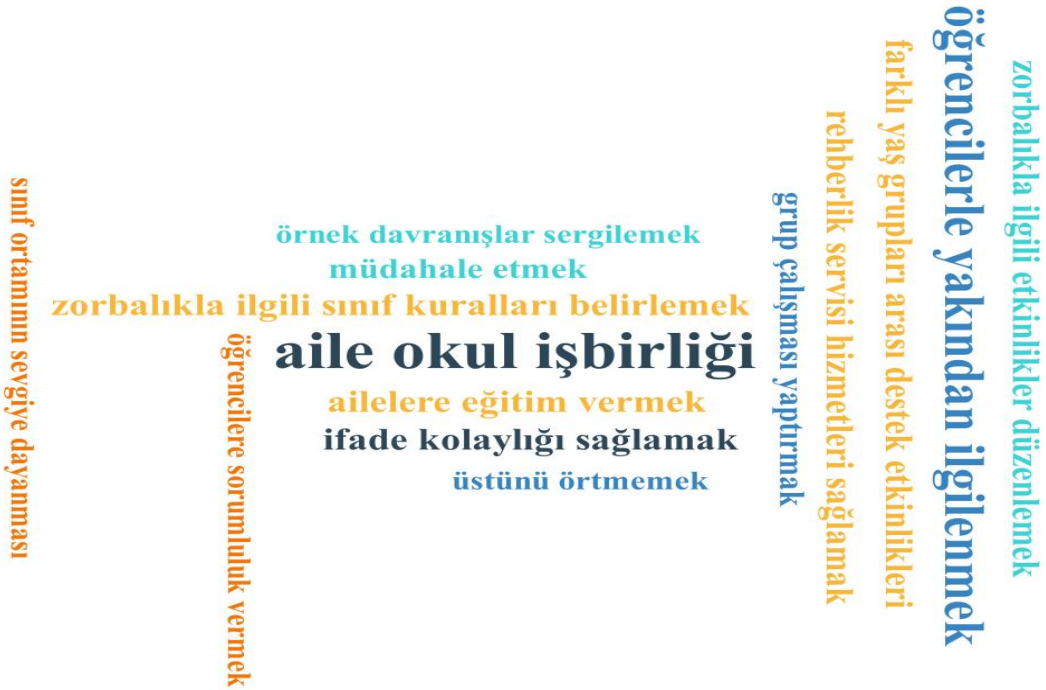
> *Mezun olan sınıfın yerine gelen yeni 4. Sınıf öğrencilerinin yönetme isteği de zorbalık davranışlarına neden olmaktadır. (ö3: 21)*

Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin zorbalık davranışlarını çoğunlukla ödevli derslerde sergilediği söylenebilir.

4.4.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA KARŞILAŞILAN ZORBALIK DAVRANIŞLARI İLE BAŞ ETME YOLLARINA İLİŞKİN BULGULAR

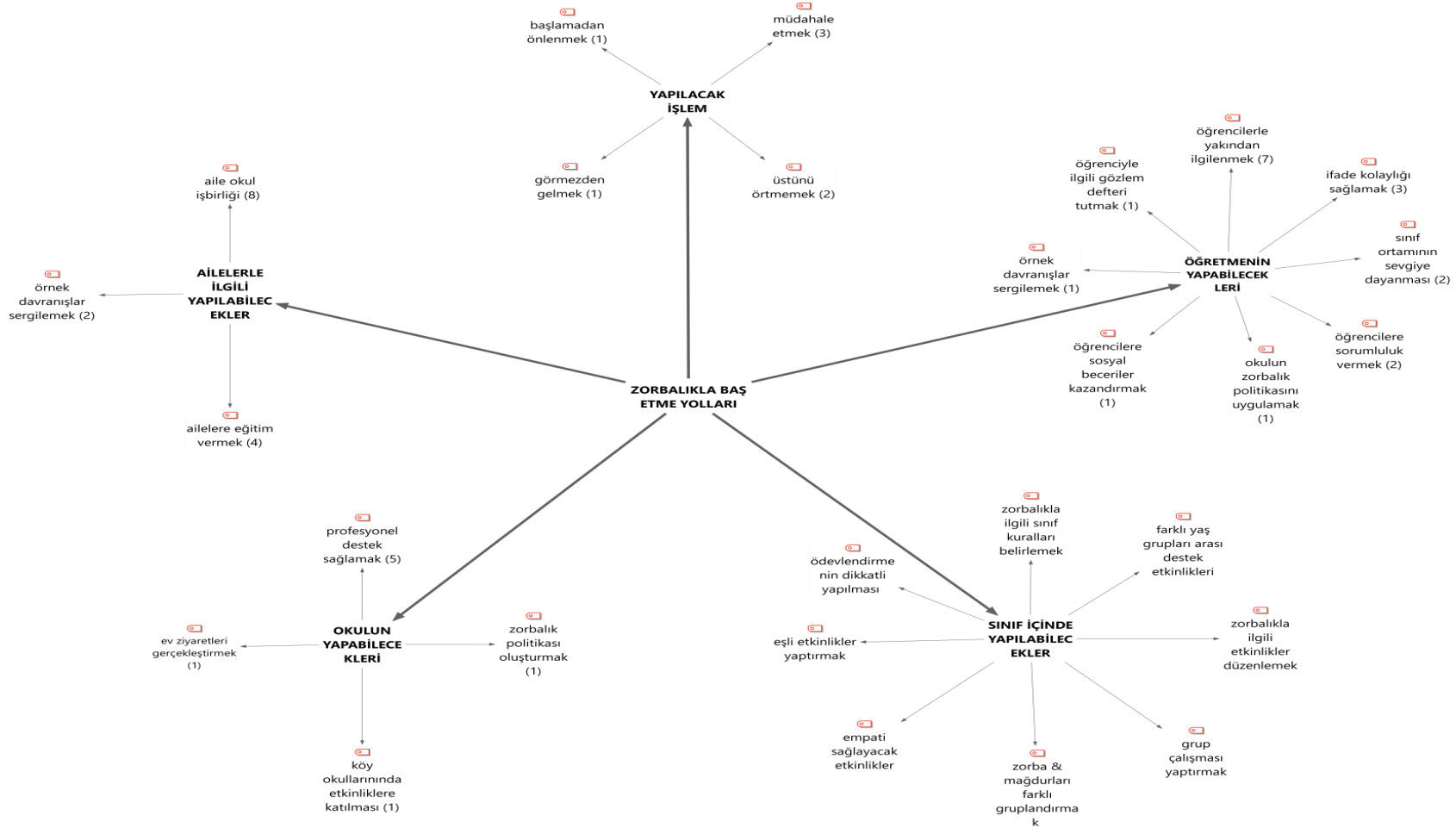
Bu bölümde katılımcı öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık davranışları ile baş etme yollarına dair görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık davranışları ile baş etme yolları ile ilgili görüşlerinden kod bulutu oluşturulduğunda en sık karşılaşılan kodun "aile okul işbirliği" olduğu göze çarpmaktadır (bkz. Şekil 19). Öğretmenler tarafından yapılan tanımlamalara kod bulutunda yer verilmiş olup kod bulutunda yer alan kelimelerin büyüklüğü ile söylenen zorbalık tanımlarının frekansları arasında doğru orantı bulunmaktadır.

Şekil 4.18. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Davranışları ile Baş Etme Yolları Kod Bulutu

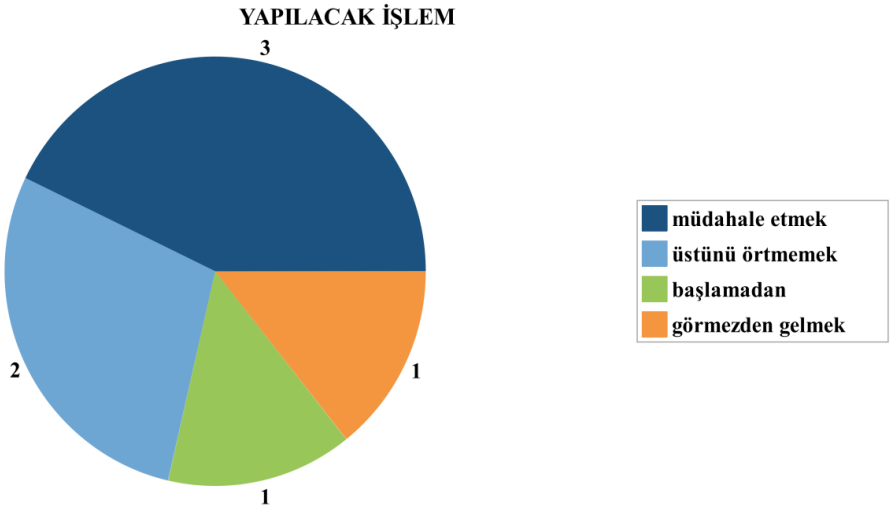

Birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin zorbalık davranışı sergilemesine yol açan nedenlere ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli Şekil 20'de sunulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda dördüncü soru "Size göre birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık davranışları ile baş etme yolları nelerdir?" sorusudur. Katılımcıların öğrencilerin karşılaştığı zorbalık türleri ile ilgili görüşleri incelenirken zorbalık türleri kategorileri öğrenci ilişkileri, okul, çevre, aile ve kendi olarak belirlenmiştir. Şekil 20 üzerinde öğretmenlerin zorbalık türlerine dair görüşlerinin frekans sayılarına yer verilmiştir.

Şekil 4.19. Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalıkla Baş Etme Yolları Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Şekil 4.20. Zorbalık davranışı karşısında yapılacak işlemleri gösterir frekans grafiği

Birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalıkla baş etmek için yapılabilecek işlemlerle ilgili katılımcıların görüşmeleri incelendiğinde, yapılabilecek işlem kategorisi altında dört kod belirlenmiştir (bkz. Şekil 21). Bu kodlardan frekansı en fazla olan "müdahale etmek" kodudur, üç görüşmede bu koddan bahsedilmiştir. Örneğin katılımcı ö19'un bu konudaki görüşü aşağıdaki gibidir;

> *Öncelikle öğretmenin bunu görüp uyarması ve yanlış olduğunu söylemesi gerekir. Çocuğa cesaret vermeden müdahale etmesi lazım. (ö19: 23)*

En sık rastlanan ikinci kod ise "üstünü örtmemek" kodudur ve iki katılımcının görüşmesi bu kodu içermektedir, örneğin katılımcı ö4'ün bu konudaki ifadesi şöyledir;

> *Zorbalık kötüdür yapma demek yerine şaka yapmıştır demek mesela öğrencinin zorbalığı söyleme konusunda cesaretini kırar. Bu nedenle zorbalığı geçiştirmek yerine onların zorbalığı anlamalarını ve bu konuda düşünmelerini sağlamalıyız. (ö4: 23)*

Fakat katılımcı ö16 zorbalıkla baş etmek için "görmezden gelmek" eyleminin de bir baş etme yolu olduğunu ifade etmiştir;

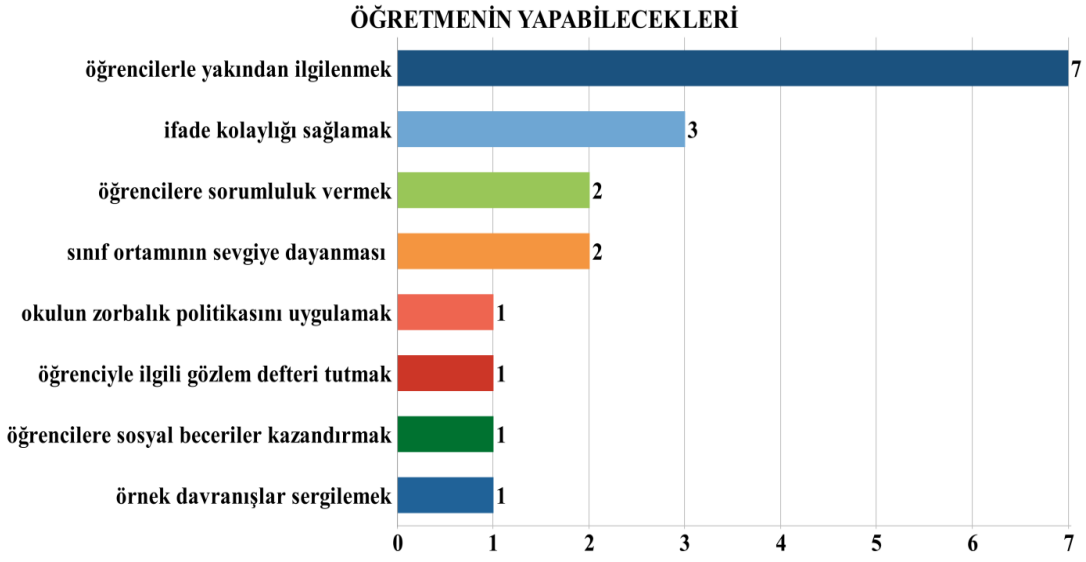
> *Davranışın engellenmesi için davranışı söndürme çalışması yapılabilir. (ö16: 23)*

Katılımcı ö24 ise zorbalıkla baş etmek için eylem "başlamadan" önlem almak gerektiğini belirtmiştir.

Öğrencilerin bu davranışı yaşamadan önlem alınması gereklidir. (ö24: 23)

Elde edilen bulgulara göre zorbalık davranışı karşısında müdahale edici bir tutum sergilemek, zorbalık davranışının üstünü örtmemek zorbalık davranışı ile baş etmede önemli bir yöntem olarak ifade edilebilir.

Şekil 4.21. Zorbalık davranışı karşısında öğretmenin yapabileceklerini gösterir frekans grafiği

Birleştirilmiş sınıflarda görülen zorbalık davranışıyla baş edebilmek için öğretmenin yapabilecekleri olarak kategorize edilen sekiz kod belirlenmiştir (bkz. Şekil 22). En sık rastlanan kod "öğrencilerle yakından ilgilenmek" kodudur, katılımcılar arasından yedi öğretmen bundan bahsetmiştir. Katılımcılardan bir kısmı genel olarak öğrencilerle yakından ilgilenmek gerektiği belirtirken;

Bunun yolu öğrencilerle yakından ilgilenmek, onların davranışlarını iyi takip etmek, onunla konuşmak, öğrencileri dikkate almak (ö6: 23)

Bir kısmı ise zorbalık uygulayan öğrencilerle yakından ilgilenmek gerektiğini belirtmiştir;

Sorunlu olan öğrencilerle birebir görüşme yapılmalıdır. Hepsi ile birden olmayabilir ve görüşmeler zaman dilimine yayılır. (ö11: 23)

Genelde zorbalık uygulayan çocuklarla yakından ilgilenerek onlarla duygusal bağ sağlamaya çalışıyorum. Onlara sert tavır göstermek, şiddet uygulamak onların daha da uzaklaşmasına ve daha sert davranışlarda bulunmasına neden olacaktır. Genelde yakınlaşarak, kalbine girerek uysallaştırma yolunu seçerim. (ö22: 23)

En sık rastlanan ikinci kod ise "ifade kolaylığı sağlamak" kodudur. Katılımcılar bu kodla belirttikleri durum genel olarak mağdurlar öğrencilere yöneliktir;

Öncelikle öğrenciler ailesine ve öğretmenine güvenmelidir. Zorbalığa maruz kaldıklarında ailesine veya öğretmenine söylediğinde herhangi bir olumsuz tepki ile karşılaşma endişesi olmaması gerekir. Çocuk zorbalık davranışını çekinmede ailesine ve öğretmenine söyleyebilmelidir. Öğretmen ve aile de öğrenciye bu güveni vermelidir. (ö21: 22)

Elde edilen bulgulara göre öğretmenin öğrencilerle yakından ilgilenmesi gerekmektedir. Öğrencilere ifade özgürlüğü sağlaması, öğrencilere sorumluluk vermesi ve okulda sevgi ortamı yaratması birleştirilmiş sınıf öğretmeninin zorbalık davranışını önlemek için ortaya koyabileceği önemli davranışlar olarak ifade edilebilir.

Tablo 7.4. Zorbalık davranışı karşısında sınıfta yapılabilecekleri gösterir frekans tablosu

Sınıf İçinde Yapilabilecekler	**Görüşme Frekansı**
farklı yaş grupları arası destek etkinlikleri	4
zorbalıkla ilgili sınıf kuralları belirlemek	4
zorbalıkla ilgili etkinlikler düzenlemek	4
grup çalışması yaptırmak	3
eşli etkinlikler yaptırmak	1
zorba & mağdurları farklı gruplandırmak	1
ödevlendirmenin dikkatli yapılması	1
empati sağlayacak etkinlikler	1

Zorbalıkla baş etme yolları olarak katılımcı öğretmenlerin belirttiği sınıf içi etkinliklerle ilgili "farklı yaş grupları arası destek etkinlikleri", "zorbalıkla ilgili sınıf kuralları belirlemek" ve "zorbalıkla ilgili etkinlikler düzenlemek" kodları en sık rastlanan kodlardır ve bu kodların frekansı dörttür (bkz. Tablo 5). En sık rastlanan

ikinci kod ise “grup çalışması yaptırmak” kodudur ve frekansı üçtür. Katılımcılar tarafından belirtilen diğer kodlar “eşli etkinlikler yaptırmak”, “zorba & mağdurları farklı gruplandırmak”, “ödevlendirmenin dikkatli yapılması” ve “empati sağlayacak etkinlikler” kodlarıdır ve bu kodların frekansı birdir. Örneğin katılımcı ö3, zorbalıkla baş etme yollarıyla ilgili düşüncelerini belirtirken “farklı yaş grupları arası destek etkinlikleri”, “grup çalışması yaptırmak” ve “eşli etkinlikler yaptırmak” kodlarına ilişkin ifadelere yer vermiştir.

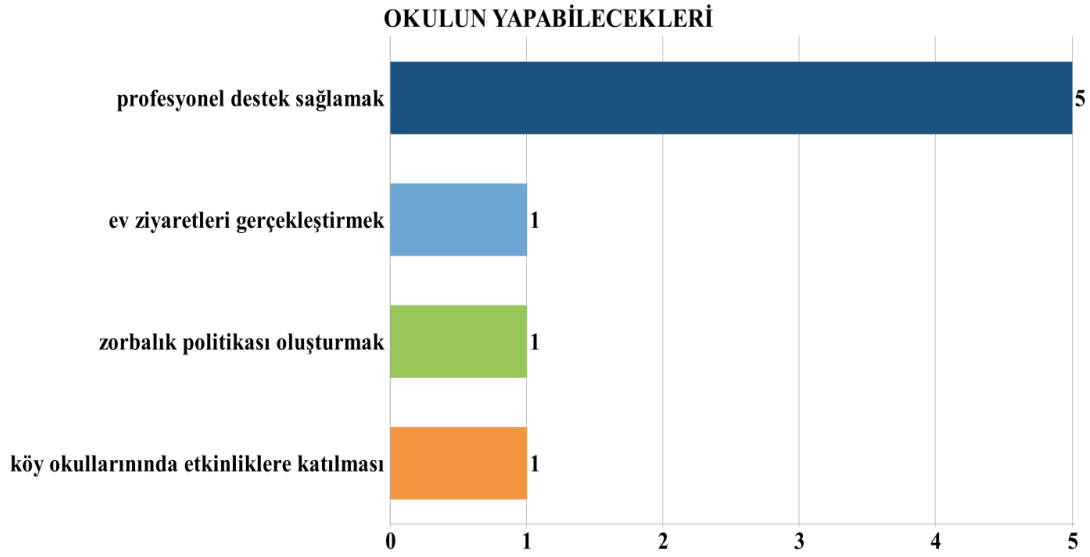
> *Grup çalışmasının etkili olacağını düşünüyorum. Büyük sınıflar ile küçük sınıfları birlikte grup çalışması yapmaya teşvik etmeliyiz. Özellikle eşli oyunlarda büyük küçük sınıf eşleşmesi yapılabilir. Sınıfta serbest zamanlarda büyük sınıfların küçük sınıflara çalıştırma yapmaları beklenebilir. Örneğin okuma, temel matematik becerileri gibi konularda destek vermesi beklenebilir. Eşli çalışmalar çözüm olabilir. (ö3: 23)*

Katılımcı ö7’nin ifadesi ise en sık rastlanan kodlardan “zorbalıkla ilgili sınıf kuralları belirlemek” ve “zorbalıkla ilgili etkinlikler düzenlemek” kodlarına örnek olarak gösterilebilir;

> *Ortak kurallar oluşturmak, sınıf ortamını düzenlemek, ahlaki değerleri aşılamak, bu tür davranışları pekiştirecek yarışmalar ve etkinlikler düzenlemek öğrenci üzerinden olumlu etki sağlamaktadır. (ö7: 23)*

Elde edilen bulgulara göre zorbalık davranışını önleyebilmek için sınıf ortamında farklı yaş grupları arasında etkinlikler düzenlemek, zorbalık davranışlarını fark ettirmek amaçlı sınıf kurallarını belirlemek, zorbalık konulu etkinlikler düzenlemek gerekmektedir. Ayrıca grup çalışmaları yapmak zorbalık davranışını önleyici etkinlikler olarak sınıfta uygulanması gerekmektedir.

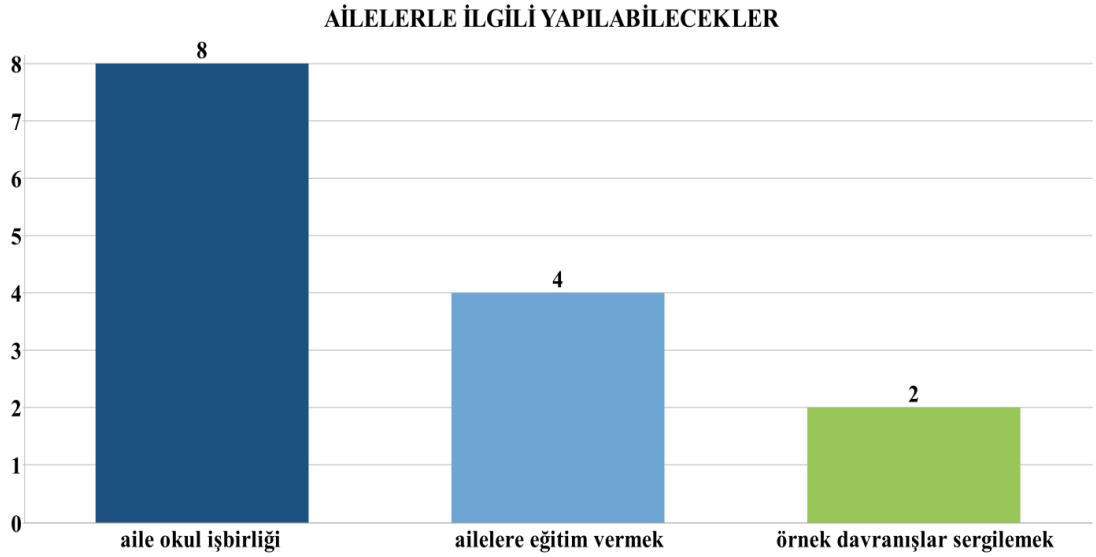
Şekil 4.22. Zorbalık davranışı karşısında okulun yapabileceklerini gösterir frekans grafiği

Birleştirilmiş sınıflarda görülen zorbalıkla ilgili okulun yapabilecekleri kategorisine yönelik katılımcıların ifadeleri incelendiğinde "profesyonel destek sağlamak" kodu en sık rastlanan koddur (bkz. Şekil 23). Bu koda değinen beş katılımcının ifadeleri incelendiğinde katılımcıların profesyonel destekle ilgili rehber öğretmenlere, Rehberlik Araştırma Merkezine (RAM) ve psikiyatrist desteğine değindikleri görülmüştür. Diğer kodlar ise "ev ziyaretleri gerçekleştirmek", "zorbalık politikası oluşturmak" ve "köy okullarının da etkinliklere katılması" kodlarıdır.

Elde edilen bulgulara göre birleştirilmiş sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin zaman zaman profesyonel destek almaları gerekmektedir. Bu durumda okul yönetimi olarak ilgili kurumlarla işbirliği yapılarak öğrencilerin destek eğitimler almalarını sağlamak zorbalık davranışını önleyebileceği söylenebilir.

Şekil 4.23. Zorbalık davranışı karşısında ailelerle ilgili yapabileceklerini gösterir frekans grafiği

Katılımcılarla yapılan görüşmeler incelendiğinde elde edilen üç kod "aile okul işbirliği", "ailelere eğitim vermek" ve "örnek davranışlar sergilemek" kodlarıdır (bkz. Şekil 24). Bu kodlardan en sık rastlanan kod "aile okul işbirliği" kodudur. Katılımcılar zorbalıkla baş edebilmek için ailelerle iletişime geçmenin öneminden bahsetmişlerdir. Örneğin katılımcı ö8;

> *Aile ile görüşülerek olayın en hassas noktasına kadar inilmesi gerekiyor. Davranışın altında başka olaylar çıkabilmektedir. (ö8: 23)*

En sık rastlanan ikinci kod ise "ailelere eğitim vermek" kodudur ve dört katılımcı görüşmesinde zorbalıkla baş etme yöntemi olarak aile eğitiminden bahsetmiştir. Örneğin;

> *Aile eğitimleri verilmeli, düzenli rehber öğretmen görevlendirilmelidir. (ö25: 23)*

Ailelerin öğrencilere örnek davranışlar sergilemesi ise "örnek davranışlar" kodu ile kodlanmıştır. Örneğin, katılımcı ö5 bu kodla ilgili görüşünü şöyle belirtmiştir;

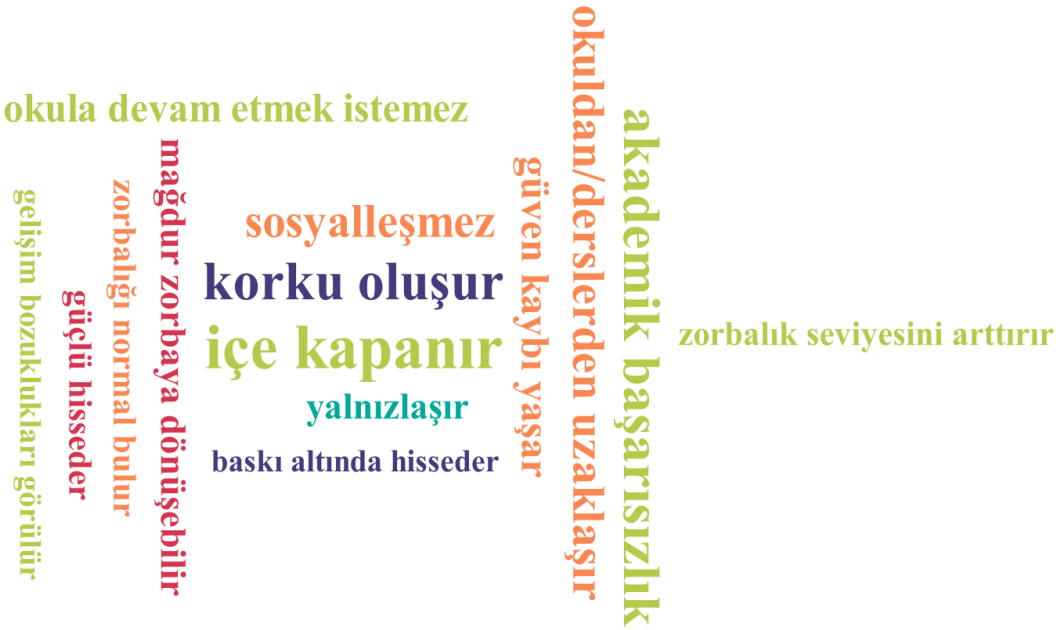
> *Ailenin ve öğretmenin özellikle iyi bir örnek olması gerekmektedir. Öğrenciler öğretmenini, ailesinden abisi anne ve babasını örnek alıyor çünkü. (ö5: 22)*

Görüşmelerden elde edilen bulgulara göre okul-aile işbirliği sağlamak, ailelere eğitimler vermek ve ailelere karşı örnek davranışlar sergilemek öğrenci davranışlarında da zorbalık davranışlarının azalacağını göstermektedir. Bu durumda öğrencilerin rol model alabileceği öğretmen ve ailelerin birbirlerine karşı önemli görevlerinin olduğu ve özellikle ailede yaşanacak sorunları çözmenin zorbalık davranışını önlemek için gerekli olduğu söylenebilir.

4.5.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA ZORBALIĞIN ETKİLERİ

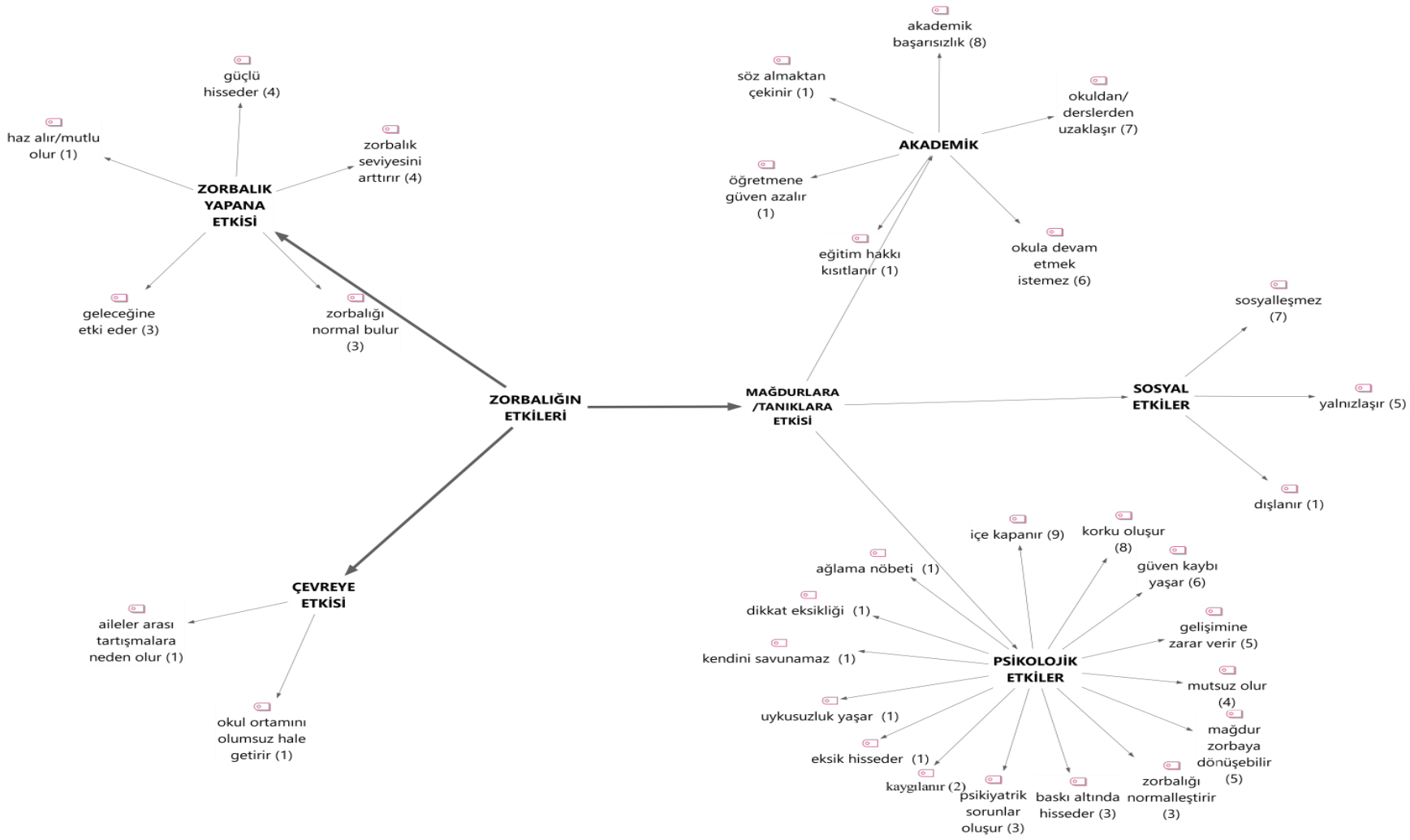
Bu bölümde katılımcı öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda zorbalığın etkilerine dair görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların birleştirilmiş sınıflarda zorbalığın etkileri ile ilgili görüşlerinden kod bulutu oluşturulduğunda en sık karşılaşılan kodların " korku oluşur" ve "içe kapanır" olduğu göze çarpmaktadır (bkz. Şekil 25). Öğretmenler tarafından yapılan tanımlamalara kod bulutunda yer verilmiş olup kod bulutunda yer alan kelimelerin büyüklüğü ile söylenen zorbalık tanımlarının frekansları arasında doğru orantı bulunmaktadır.

Şekil 4.24. Birleştirilmiş Sınıflarda Zorbalığın Etkileri Kod Bulutu

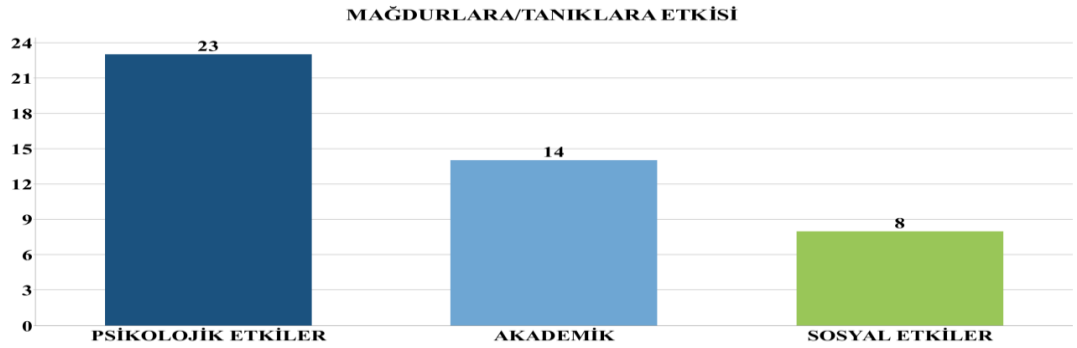
Birleştirilmiş zorbalığın etkilerine ilişkin kod-alt kod modeli Şekil 26'te sunulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda beşinci soru "Size göre birleştirilmiş sınıflarda zorbalığa maruz/tanık olan ve zorbalık davranışını sergileyen öğrenciler bundan nasıl etkilenir?"sorusudur. Katılımcıların birleştirilmiş sınıflarda zorbalığın etkileri ile ilgili görüşleri incelenirken kategoriler zorbalık yapana etkisi, akademik etkisi, sosyal etkileri, psikolojik etkileri, mağdurlara/tanıklara ve çevreye etkileri şeklinde belirlenmiştir. Şekil 26 üzerinde öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda zorbalığın etkilerine dair görüşlerinin frekans sayılarına yer verilmiştir.

Şekil 4.25. Birleştirilmiş Sınıflarda Zorbalığın Etkileri Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Zorbalığın Mağdurlara/Tanıklara Etkisi

Şekil 4.26. Zorbalık davranışının mağdurlara/tanıklara etkisini gösterir frekans grafiği

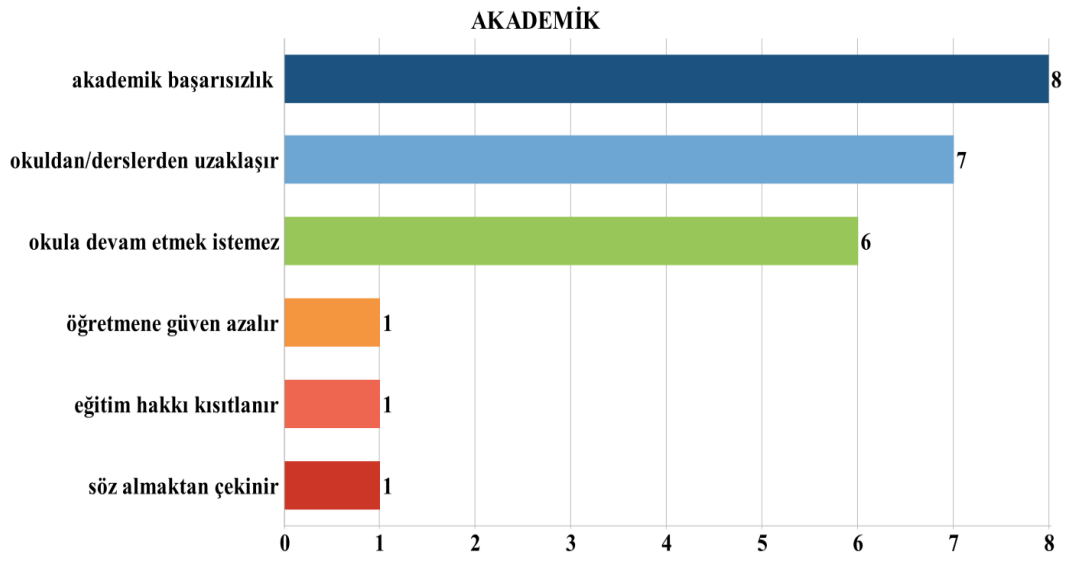
Katılımcılar ile yapılan görüşmelerde zorbalığın etkisine yönelik yoğunlukla mağdurlara/tanıklara etkisine yönelik görüşlerini ifade etmişlerdir. Bu kategori içinde "Psikolojik Etkiler", "Akademik" ve "Sosyal Etkiler" kodları yer almaktadır (bkz. Şekil 27). Bu kodlardan "Psikolojik Etkiler" koduna 23 görüşmede, "Akademik" koduna 14 görüşmede ve "Sosyal Etkiler" koduna 8 görüşmede değinilmiştir. Zorbalığın mağdurlara/tanıklara etkisi kategorisinde yer alan her kod için de alt kodlamalar yapılmıştır.

Tablo 8.5. Zorbalığın mağdurlara/tanıklara psikolojik etkilerini gösterir frekans tablosu

Psikolojik Etkiler	**Görüşme Frekansı**
içe kapanır	9
korku oluşur	8
güven kaybı yaşar	6
gelişimine zarar verir	5
mağdur zorbaya dönüşebilir	5
mutsuz olur	4
zorbalığı normalleştirir	3
baskı altında hisseder	3
psikiyatrik sorunlar oluşur	3
kaygılanır	2
eksik hisseder	1
uykusuzluk yaşar	1
kendini savunamaz	1
ağlama nöbeti	1
dikkat eksikliği	1

Zorbalığın mağdurlara/tanıklara etkisi kategorisinde yer alan ““Psikolojik Etkiler” kodu içinde toplam 17 alt kod belirlenmiştir (bkz. Tablo 6). Bunlardan en sık rastlanan alt kod, frekansı dokuz olan “içe kapanır” alt kodudur. En sık rastlanan ikinci alt kod ise “korku oluşur” alt kodudur ve çalışmaya katılan sekiz katılımcı bu görüşmelerde bu alt koda ilişkin ifadelerde bulunmuşlardır. Bir diğer en sık rastlanan alt kod ise “güven kaybı yaşar” alt kodudur. Bu kodla katılımcılar hem öğrencilerin kendini güvende hissetmemesini hem de özgüven kaybı yaşamalarını ifade etmişlerdir. ”gelişimine zarar verir” ve “mağdur zorbaya dönüşebilir” alt koduna ilişkin veriler incelendiğinde ise beşer katılımcının bu kodlardan bahsettikleri belirlenmiştir.

Şekil 4.27. Zorbalığın Mağdurlara/Tanıklara Akademik Etkilerini Gösterir Frekans Grafiği

Birleştirilmiş sınıflarda zorbalığın mağduru ya da tanığı olan öğrencilere bu durumun akademik yönde etkisine yönelik altı alt kod belirlenmiştir (bkz. Şekil 28). “akademik başarısızlık” alt kodu katılımcı öğretmenler tarafından en sık dile getirilen alt koddur, toplam sekiz öğretmen zorbalığın bu öğrencilerde başarısızlığa neden olacağına değinmiştir. Örneğin katılımcı ö3 durumu şöyle örneklemiştir;

> *Özellikle 1. Sınıf öğrencilerine zorbalık yapılıyor ise okuma yazmada isteksizlik olarak geri dönmektedir. Sene başında istekli ise ve zorbalığa maruz kalıyorsa okumada gerileme olmaktadır. (ö3: 25)*

Mağdur/tanık öğrencilere zorbalığın akademik etkilerinden olan ve en sık rastlanan ikinci alt kod olan "okuldan/derslerden uzaklaşır" alt koduna yönelik, katılımcı cevapları okula ve derslere karşı sevgisizlik ve ilgisizlik yönündedir. Örneğin;

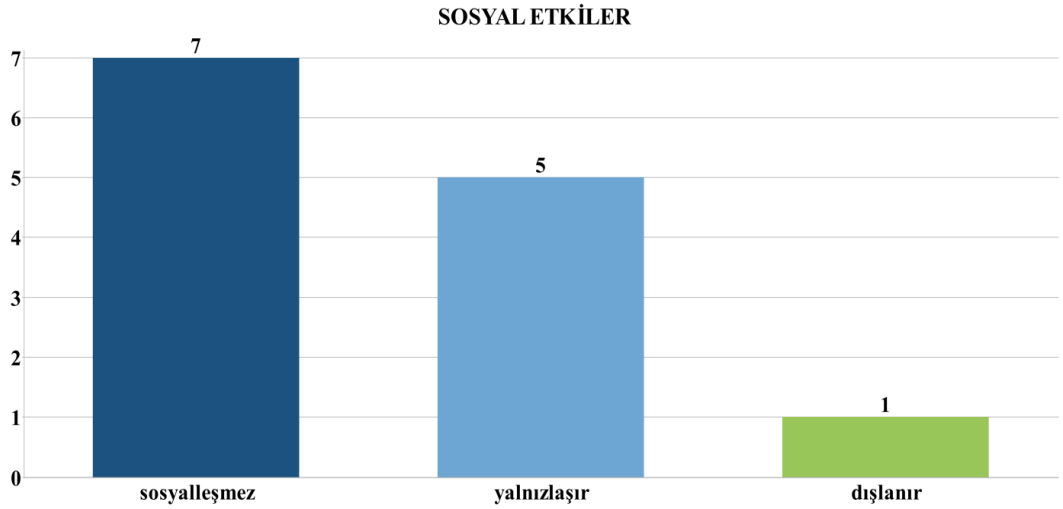
Zorbalığa maruz kalan öğrenci okula karşı soğuk davranıyorlar, (ö23: 25)

Altı katılımcı ise mağdur/tanık öğrencilerin okula devam sonu yaşadıklarını belirtmiştir. Bu alt kod "okula devam etmek istemez" alt kodudur. Örneğin katılımcı ö22 bunu öğrenciye en çok zarar veren durum olarak nitelendirmiştir;

En çok zarar göreceği durum okula gelmeme isteği olabilir. (ö22: 25)

Görüşmeler sonucu elde edilen bulgulara göre birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık davranışının öğrencilerde akademik başarısızlıkların ortaya çıkmasına sebep olduğu görülmektedir. Bu durum öğrencilerin okuldan, derslerden uzaklaşmasına ve okula devam etmede isteksizlik oluşmasına yol açtığı gözlenmiştir. Öğrencilerin okula istekli bir şekilde gelmesi, okula devam etmeleri açısından zorbalık davranışının ortadan kaldırılmasının önemli olduğu söylenebilir.

Şekil 4.28. Zorbalığın Sosyal Etkilerini Gösterir Frekans Grafiği

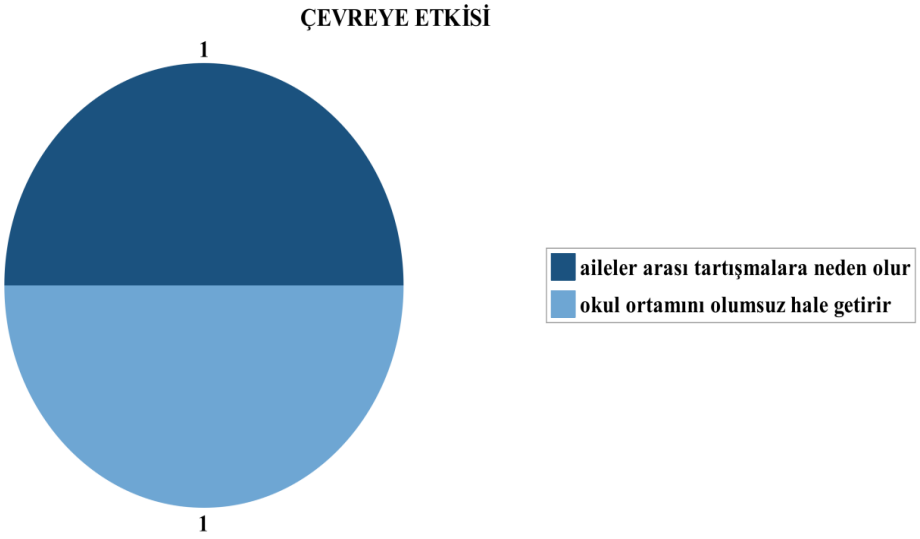
Zorbalığın mağdurlara/tanıklara etkisi kategorisinde yer alan ""Sosyal Etkiler" kodu içinde toplam üç alt kod belirlenmiştir, bunlar; "sosyalleşemez", "yalnızlaşır" ve "dışlanır" alt kodlarıdır (bkz. Şekil 29). Örneğin katılımcı ö7 bu duruma ilişkin ifadesi "sosyalleşemez" ve "yalnızlaşır" alt kodları ile kodlanmıştır;

Genellikle öğrencilerde içine kapanma, yalnızlaşma, korku, arkadaş çevresinden uzaklaşma gibi davranışlar görünüyor. Bu tür öğrenciler ileriki yıllarda içine kapanık, pısırık, söz almaktan çekinen, topluma karışmaktan rahatsızlık duyan bireyler haline dönüşebiliyor. (ö7: 25)

Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin zorbalık davranışı karşısında sosyalleşme sorunları yaşadığı, yalnızlaşma ve dışlanma yaşadığı görülmektedir. Bu durumda öğrencinin içe kapanık, yalnız bir birey olmasına ve yaşayacağı sorunların daha da büyümesine yol açabileceği söylenebilir.

ZORBALIĞIN ÇEVREYE ETKİSİ

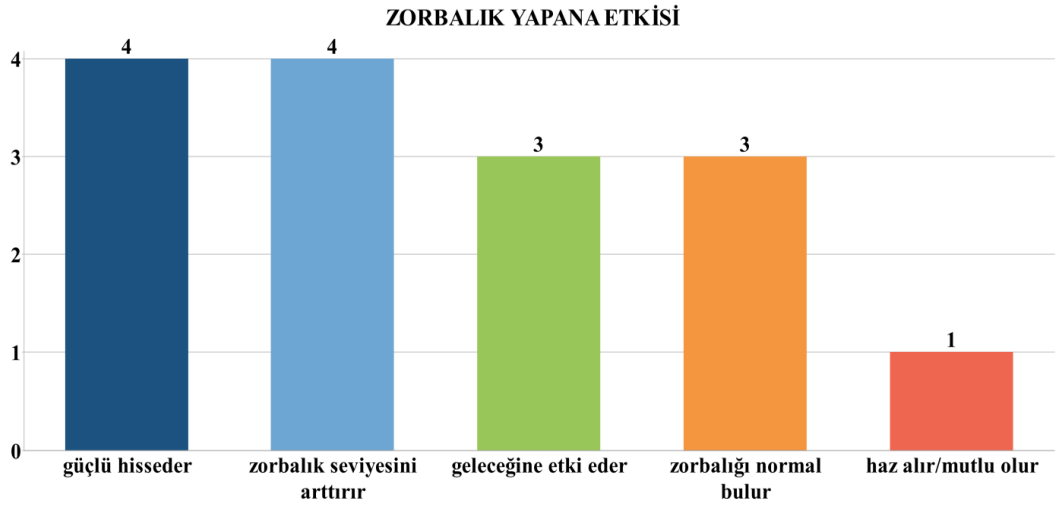
Şekil 4.29. Zorbalık davranışının çevreye etkisini gösterir frekans grafiği

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde birleştirilmiş sınıflarda uygulanan zorbalığın etkileriyle ilgili "aileler arası tartışmalara neden olur" ve "okul ortamını olumsuz hale getirir" kodları çevreye etkisi kategori altında incelenmiştir (bkz. Şekil 30). Elde edilen bulgulara göre zorbalık davranışının okul ortamını olumsuz hale getirebileceği ve bu duru dolayısıyla aileler arasında tartışmaların da yaşanabileceği söylenebilir.

ZORBALIĞIN ZORBALIĞI YAPANA ETKİSİ

Şekil 4.30. Zorbalık davranışının zorbalık yapana etkisini gösterir frekans grafiği

Katılımcıların birleştirilmiş sınıflarda yapılan zorbalığın etkisinden bahsederken zorbalığı yapan öğrenciye ilişkin ifadeleri "güçlü hisseder", "zorbalık seviyesini arttırır", "gelecekte de yapar", "zorbalığı normal bulur" ve "haz alır/mutlu olur" kodları ile kodlanmış ve "Zorbalık Yapana Etkisi" kategorisi altında toplanmıştır (bkz. Şekil 31). En sık rastlanan kodlar "güçlü hisseder" ve "zorbalık seviyesini arttırır" kodlarıdır ve frekansları dörttür. Örneğin katılımcı ö21 zorbalığın etkisinden bahsederken hem bu kodlara yönelik hem de "haz alır/mutlu olur" ve "zorbalığı normal bulur" kodlarına yönelik ifadeler kullanmıştır.

> *Zorbalık sergileyen ise bu durumdan haz alacaktır, mutlu olacaktır ve önüne geçilmezse yaptığı davranışın hedef kitlesini ve şiddetini artıracaktır. Müdahale edilmedikçe kendini daha güçlü görecek ve haklı görecektir. Yaptığı her davranışı doğru olarak nitelendirecektir. (ö21: 24)*

Zorbalık yapanların bunun geleceklerine etki edeceğini ifade eden katılımcılar bunun devam edeceğini (ö14, ö17) ve etmeyeceğini (ö23) düşünenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Katılımcı ö14 ve ö23'ün ifadeleri örnek olarak aşağıda yer almaktadır.

> *Müdahale edilmezse ilerleyen yıllarda fiziksel ve psikolojik zorbalık doğal olarak karşılanıp öğrenci davranışı yapmaya devam edebilir. (ö14: 25)*

> *Zorbalık yapan öğrenci ileriki hayatında her zaman yapamayacağı için ve böyle yetiştiği için zorluklar yaşar. (ö23: 25)*

Görüşmelerden elde edilen bulgulara göre zorbalık davranışının öğrencilerde güçlülük hissi oluşturduğu ve öğrencinin zorbalık davranışını seviyesini artırmasına neden olabileceği görülmektedir. Bu durum sonucunda öğrencinin zorbalığı normal kabul etme ve kabullenme şeklinde tutum almasına sebep olabileceği söylenebilir.

4.6.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLARDA ZORBALIĞA KARŞI ALINABİLECEK ÖNLEMLER

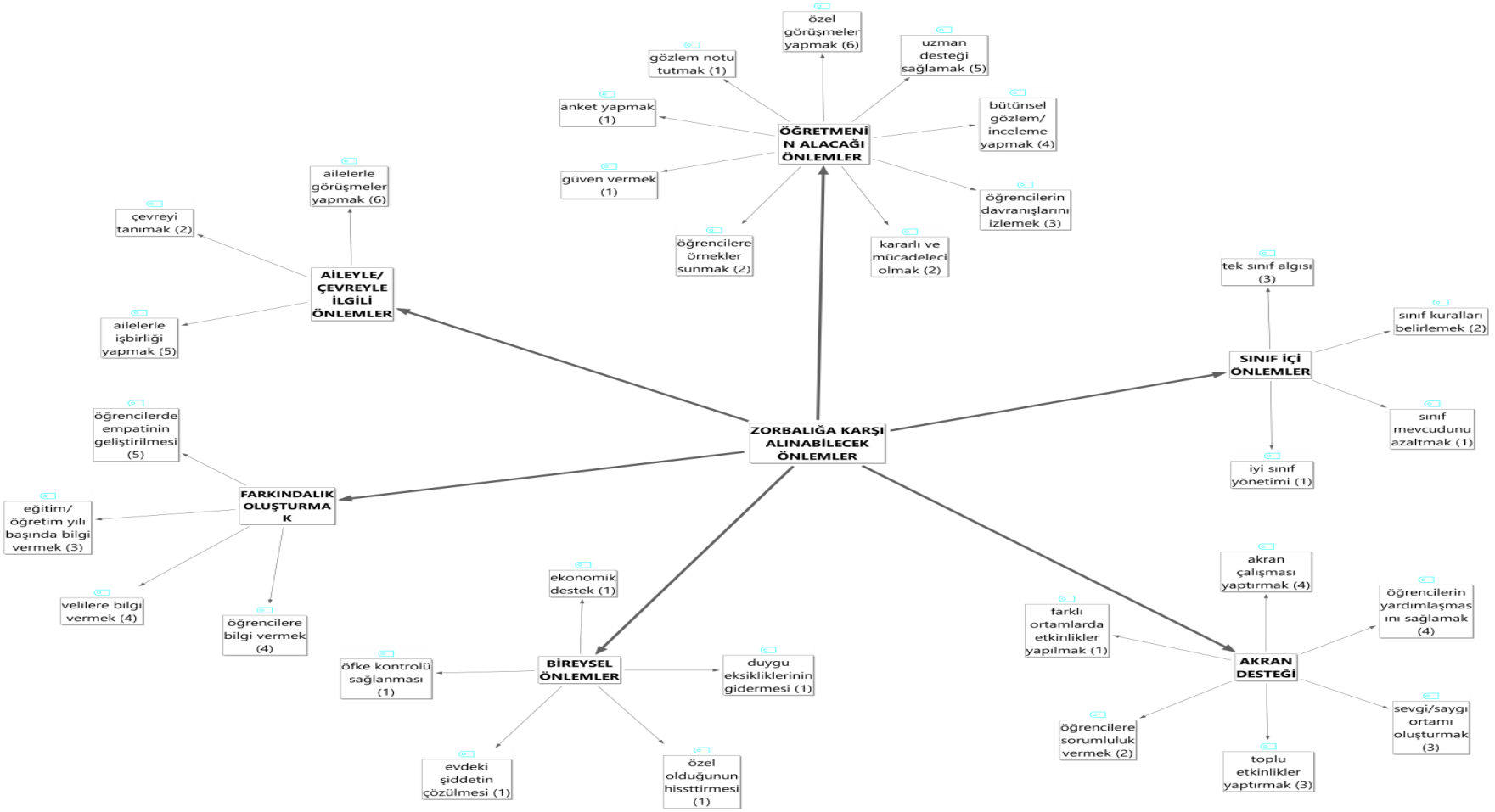
Bu bölümde katılımcı öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda zorbalığa karşı alınabilecek önlemlere dair görüşleri incelenmiştir. Katılımcıların birleştirilmiş sınıflarda zorbalığa karşı alınabilecek önlemler ile ilgili görüşlerinden kod bulutu oluşturulduğunda en sık karşılaşılan kodun "özel görüşmeler yapmak" olduğu göze çarpmaktadır (bkz. Şekil 32). Öğretmenler tarafından yapılan tanımlamalara kod bulutunda yer verilmiş olup kod bulutunda yer alan kelimelerin büyüklüğü ile söylenen zorbalık tanımlarının frekansları arasında doğru orantı bulunmaktadır.

Şekil 4.31. Birleştirilmiş Sınıflarda Zorbalığın Etkileri Kod Bulutu

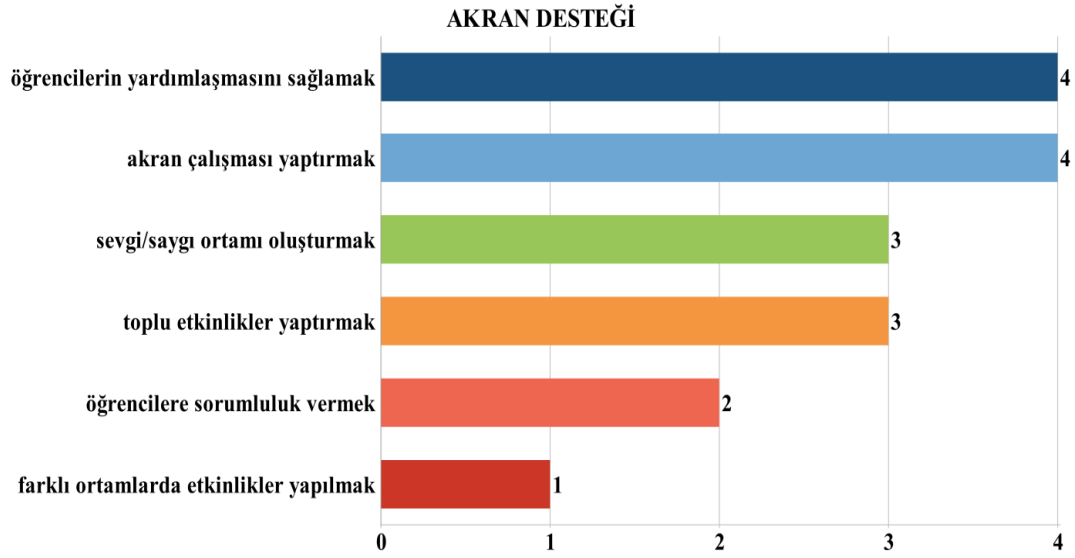

Birleştirilmiş sınıflarda zorbalığa karşı alınabilecek önlemlere ilişkin hiyerarşik kod-alt kod modeli şekil 33'da sunulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda altıncı soru "Size göre birleştirilmiş sınıflarda zorbalık davranışı ortaya çıkmadan alınabilecek önlemler nelerdir" sorusudur. Katılımcıların birleştirilmiş sınıflarda zorbalığa karşı alınabilecek önlemlerle ilgili görüşleri incelenirken kategoriler öğretmenin alabileceği önlemler, aileyle/çevreyle ilgili önlemler, farkındalık oluşturma, bireysel önlemler, akran desteği ve sınıf içi önlemler şeklinde belirlenmiştir. Şekil 33 üzerinde öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda zorbalığa karşı alınabilecek önlemlere dair görüşlerinin frekans sayılarına yer verilmiştir.

Şekil 4.32. Birleştirilmiş Sınıflarda Zorbalığa Karşı Alınabilecek Önlemler Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Şekil 4.33. Akran Desteğini Gösterir Frekans Grafiği

Birleştirilmiş sınıflarda zorbalığa karşı alınabilecek önlemler ile ilgili belirlenen "Akran Desteği" kategorisi içinde altı kod belirlenmiştir. Bu kodlar içinde en sık rastlanan kod "öğrencilerin yardımlaşmasını sağlamak" ve "akran çalışması yaptırmak" kodlarıdır (bkz. Şekil 34). Bu kodlara yönelik katılımcı ö23'ün ifadesi örnek verilebilir.

> *Akran öğrenmesi yapılabilir, çocuklar birbirleri ile kaynaşarak daha fazla zaman geçirebilirler. Mesela 1. sınıflar güzel resim yapamayabiliyor bazen 2. Sınıflarla eşleştiriliyor, 2. Sınıflar 1. Sınıflara okuma yaptırabiliyor. Bu durum arkadaşlıklarını güçlendiriyor. Zorbalık davranışını göstermiyorlar. (ö23: 27)*

En sık rastlanan ikinci kodlar ise "sevgi/saygı ortamı oluşturmak" ve "toplu etkinlikler yaptırmak" yaptırmak kodlarıdır. Katılımcı ö21'in ifadesi sevgi ve saygıya dayanan bir ortamın nasıl oluşturulacağına örnek olarak verilebilir;

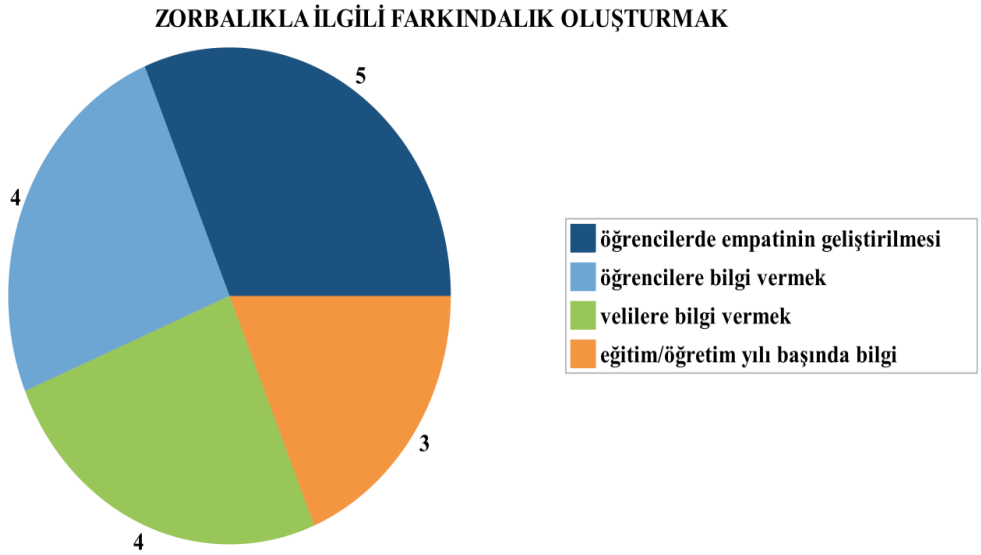
> *Sınıfta sevgi ve saygı ortamı oluşturulmalıdır. Kitaplar, metinler, masallar ve hikâyeler sevgiye ve saygıya dayalı örnekler içermelidir. Şiddet içerikli ve olumsuz örnekler olmamasına özen göstermeliyiz. (ö21: 26)*

Katılımcılar tarafından sıklıkla bahsedilen oyun oynamak, drama yapmak gibi bütün sınıfı kapsayacak etkinlikler ise “toplu etkinlikler yaptırmak” kodu ile kodlanmıştır. Örneğin;

Genellikle oyunlarla öğretmek birleştirilmiş sınıflarda en iyi yöntem. (ö7: 27)

Elde edilen bulgulara göre öğrenciler arasında yardımlaşmayı sağlamak, akran çalışması yapmak, sevgi/saygı ortamını sağlamak ve sınıf içerisinde toplu etkinlikler yapmak zorbalık davranışını önleyici çalışmalar olarak gösterilebilir.

Şekil 4.34. Zorbalıkla İlgili Farkındalık Oluşturmayı Gösterir Frekans Grafiği

Çalışmaya katılan yedi katılımcı “Zorbalıkla İlgili Farkındalık Oluşturmak” olarak belirlenen kategoriye yönelik görüşlerini bildirmişlerdir. Bunlar “öğrencilerde empatinin geliştirilmesi”, “öğrencilere bilgi vermek”, "velilere bilgi vermek” ve “eğitim/öğretim yılı başında bilgi vermek” olarak kodlanmıştır (bkz. Şekil 35). Bu kodlar içinde en sık rastlanan kod “öğrencilerde empatinin geliştirilmesi” kodudur ve beş katılımcı görüşmeleri esnasında zorbalığı önlemek için öğrencilerin empati yapmasının öneminden bahsetmiştir. Örneğin;

Öğrencilerde empati duygusunu geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılabilir. (ö4: 27)

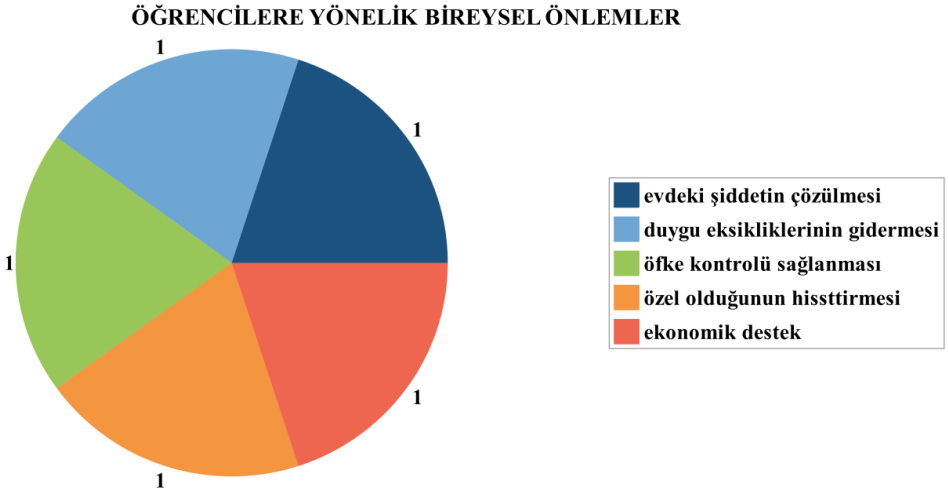
En sık rastlanan ikinci kod olan “öğrencilere bilgi vermek” ve "velilere bilgi vermek” kodları ise dörder katılımcı tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca çalışmaya katılan üç katılımcı ise yapılacak olan bilgilendirmelerin eğitim/öğretim yılı başında olması gerektiğini belirtmiştir.

Örneğin katılımcı ö3’ün ifadesi bu üç kodu da içermektedir.

> *Sene başında görsellerle, anlatımlarla zorbalık konusunda anlatımlar yapılmalıdır. Sınıf düzeylerimiz düşük olduğu için zorbalık konulu çizgi filmler izletilebilir.Aileler için de veli toplantılarında zorbalıktan bahsedilmelidir. (ö3: 26)*

Elde edilen bulgulara göre zorbalık davranışını önlemede öğrencide empati davranışı geliştirmenin önemli bir etken olduğu söylenebilir. Öğrenci ve velilerin bilgilendirilmesi, sene başında yapılacak bilgilendirici çalışmaların yapılmasının da zorbalık davranışın azalmasını sağlayabileceği ifade edilebilir.

Şekil 4.35. Öğrencilere Yönelik Bireysel Önlemleri Gösterir Frekans Grafiği

Birleştirilmiş sınıflarda zorbalığa karşı alınabilecek önlemler ile ilgili belirlenen “Öğrencilere Yönelik Bireysel Önlemler” kategorisine yönelik beş kod belirlenmiştir, bunlar; “evdeki şiddetin çözülmesi”, “duygu eksikliklerinin gidermesi”, “öfke kontrolü sağlanması”, “özel olduğunun hissettirilmesi” ve “ekonomik destek” kodlarıdır (bkz. Şekil 36). Görüşmeler esnasında dört katılımcı zorbalığa karşı alınabilecek önlemler kapsamında öğrencilere yönelik bireysel önlemler kategorisinde değerlendirilen bu kodlara yönelik ifadelere değinmiştir.

Tablo 9.6. Öğretmenin alacağı önlemleri gösterir frekans tablosu

Öğretmenin Alacağı Önlemler	Görüşme Frekansı
özel görüşmeler yapmak	6
uzman desteği sağlamak	5
bütünsel gözlem/inceleme yapmak	4
öğrencilerin davranışlarını izlemek	3
öğrencilere örnekler sunmak	2
kararlı ve mücadeleci olmak	2
gözlem notu tutmak	1
güven vermek	1
anket yapmak	1

Zorbalığı önlemeye yönelik alınabilecek önlemler kapsamında katılımcıların ifadelerinden ulaşılan "özel görüşmeler yapmak", "uzman desteği sağlamak", "bütünsel gözlem/inceleme yapmak", "öğrencilerin davranışlarını izlemek", "öğrencilere örnekler sunmak ", "kararlı ve mücadeleci olmak ", "gözlem notu tutmak", "güven vermek" ve "anket yapmak" kodları "Öğretmenin Alacağı Önlemler" kategorisinde incelenmiştir (bkz. Tablo 7). Bu kategoride en sık rastlanan kod "özel görüşmeler yapmak" kodudur ve altı görüşmede bu koda ilişkin veriler tespit edilmiştir. Örneğin katılımcılardan ö6 ve ö10'un ifadeleri bu koda ilişkin veri içermektedir;

> *Zorbalık davranışları sergileyecek öğrencilerle özel konuşmalar yapılmalıdır. (ö6: 27)*
>
> *Sırf sadece eğlencesine ya da şakasına küçük sınıflara takılanlar vardı. Bu durumu gördüğümde öğrenciyle konuşurdum. (ö10: 27)*

Zorbalığı önlemeye yönelik öğretmenin yapabileceklerine yönelik katılımcı görüşleri içinde en sık rastlanan ikinci kod ise "uzman desteği sağlamak" kodudur. Katılımcılardan bu koda yönelik görüş bildiren öğretmenler genel olarak öğrencilere yönelik rehberlik öğretmeni ve RAM desteğinden bahsederken, katılımcı ö7 derslerde yapılacak etkinlikler için öğretmenin destek almasına değinmiştir;

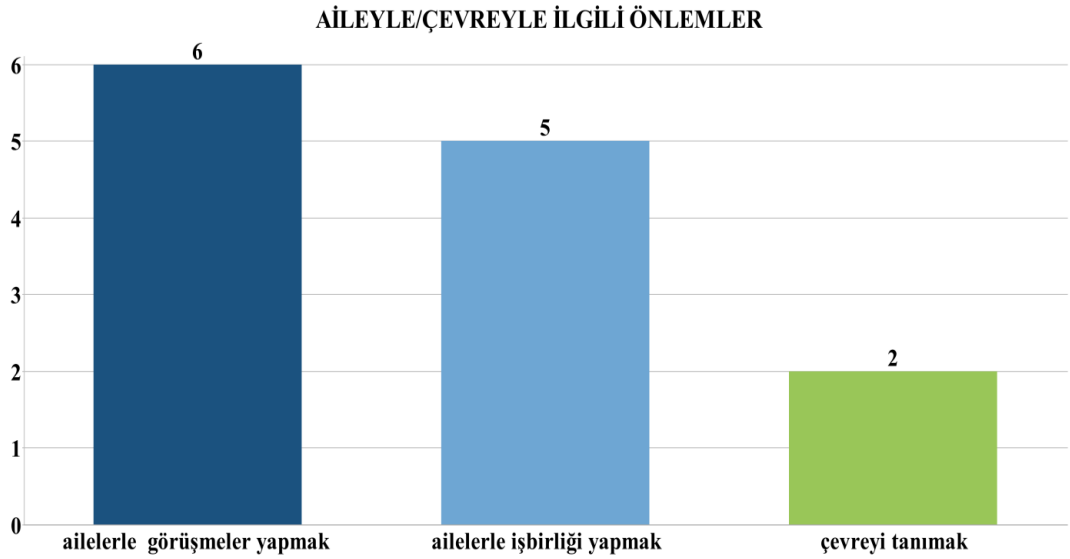
> *... rehberlik servisi ile iletişime geçilmelidir ve onun yönlendirmesi ile etkinlikler yapılmalıdır. (ö7: 27)*

Görüşmelerde en sık rastlanan bir diğer kod ise "bütünsel gözlem/inceleme yapmak" kodudur ve dört katılımcı görüşmeleri esnasında zorbalığı önleyebilmek için

öğretmenlerin öğrencilerin çevrelerinin, ailelerinin, arkadaş çevresinin ve içinde bulundukları durumların gözlenmesi/incelenmesi gerektiğini belirtmişlerdir, örneğin;

> *Öğretmen öğrencinin ve ailenin çevresine, psikolojik ve fiziksel durumlarına göre plan hazırlamalı ve incelemelerde bulunmalıdır. (ö14: 27)*

Şekil 4.36. Aileyle/Çevreyle İlgili Önlemleri Gösterir Frekans Grafiği

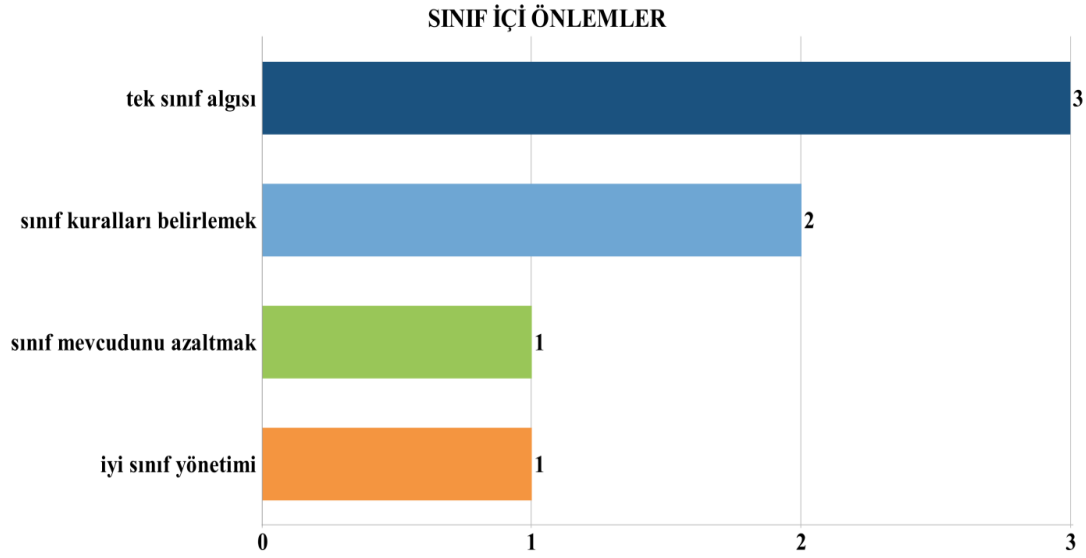

Zorbalığa karşı alınabilecek önlemlerle ilgili öğretmen görüşmelerinden elde edilen "ailelerle görüşmeler yapmak", "ailelerle işbirliği yapmak" ve "çevreyi tanımak" kodları "Aileyle/Çevreyle İlgili Önlemler" kategorisinde incelenmiştir (bkz. Şekil 37). Altı katılımcı zorbalığı önlemek için öğrencilerin "ailelerle görüşmeler yapmak" gerektiği yönündeki fikirlerini belirtmiştir. Örneğin;

> *Velilerle sürekli diyalog kurmak ve veli ziyaretleri yapmak önemlidir. (ö6: 27)*

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde beş katılımcı "ailelerle işbirliği yapmak" olarak kodlanan ifadeler kullanmışlardır. Ayrıca, iki katılımcıysa zorbalığı önlemek için öğrencilerin aileleri ve çevrelerinin tanınması gerektiğini belirtmiştir ve bu ifadeler "çevreyi tanımak" kodu ile kodlanmıştır.

Şekil 4.37. Sınıf İçi Önlemleri Gösterir Frekans Grafiği

Katılımcıların görüşmeleri incelendiğinde altı katılımcının zorbalığı önlemek için "Sınıf içi Önlemler" kategorisinde "tek sınıf algısı", "sınıf kuralları belirlemek", "sınıf mevcudunu azaltmak" ve "iyi sınıf yönetimi" olarak kodlanan ifadelerine rastlanmıştır (bkz. Şekil 38). Üç katılımcı "tek sınıf algısı" oluşturmanın zorbalığı önlemede işlevsel olabileceğini belirtmiştir. Örneğin katılımcı ö1, bunu şöyle ifade etmiştir;

> *Tek sınıf algısı yaratılabilir. Büyük sınıf küçük sınıf algısı kaldırılabilir. Bu ayrıştırma ortadan kaldırılır ve tek sınıf gibi hissederlerse bu durum ortadan kalkabilir diye düşünüyorum. (ö1: 27)*

Katılımcı ö20 iyi bir sınıf yönetiminin zorbalığı azaltmada etkili olabileceğini belirtirken. İki katılımcı "sınıf kuralları belirlemek" olarak kodlanan ifadelerde, bir katılımcıysa "sınıf mevcudunu azaltmak" olarak kodlanan ifadelerde bulunmuşlardır. Örneğin ö18'in aşağıdaki ifadesi hem "sınıf kuralları belirlemek" hem de "sınıf mevcudunu azaltmak" olarak kodlanmıştır.

> *Ben 37 öğrencili birleştirilmiş sınıf okuttum. Çok kalabalık birleştirilmiş sınıflarda sınır mevcutları mümkünse seyreltilmelidir. Seyreltilemiyorsa sınıfla birlikte başta sınıf kuralları oluşturulmalıdır. (ö18: 27)*

Elde edilen bulgulara göre sınıf içinde bulunan farklı yaş gruplarından oluşan öğrenci grubunda tek sınıf algısı oluşturmak öğrenciler arasında yaşanabilecek zorbalık davranışını önleyebilir. Öğrencilerle birlikte sınıf kurallarının belirlenmesi de davranış ile ilgili ön bilgi sağlayacağı için öğrencilerin zorbalık davranışını önlemede etkili olabileceği şeklinde ifade edilebilir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada birleştirilmiş sınıf tecrübesi olan sınıf öğretmenlerinin zorbalık davranışı konusundaki görüşleri incelenmiştir Araştırmanın sonuç bölümünde bulgulardan yola çıkılarak sonuçlar ortaya konmuş, tartışılmıştır. Ayrıca birleştirilmiş sınıf öğretmenlerine, okul yönetimine, ailelere ve program geliştiricilere önerilerde bulunulmuştur.

5.1.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMELERİNİN ZORBALIK TANIMLARINA İLİŞKİN TANIMLARI

Katılımcı öğretmenlerin birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık tanımlamalarına ilişkin bulguların genel değerlendirmesinde birleştirilmiş sınıfların doğasından kaynaklanan farklı yaş gruplarının bir arada bulunmasına yönelik yapılan vurgular ön plana çıkmaktadır. Özellikle birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin zorbalık tanımlarında zorbalardan daha sık bahsettikleri ve çoğunlukla onları büyük ve güçlü öğrenciler olarak tanımladıkları tespit edilmiştir. Bu durumda birleştirilmiş sınıfın heterojen yapısının zorbalık davranışının görülmesinde en önemli nedenlerden biri olduğu söylenebilir. İlkokullarda öğrenim gören yaş gruplarının gelişim özellikleri göz önüne alındığında, yaş farkının büyük öğrencilerin lehine olacak bir güç hiyerarşisi yaratması fiziksel ve bilişsel gelişim alanları gibi farklı gelişim alanları için olası bir bulgudur. Bu durum birleştirilmiş sınıflar oluşturulurken öğrenciler arasındaki yaş farkının mutlaka göz önünde bulundurması ve hatta ardışık sınıflar haricinde çoklu birleştirmelerin yapılmaması gerektiğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Öğrencilerin kendilerinden büyükler tarafından daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları görülmektedir. Bu duruma neden olarak farklı seviyedeki sınıflarda öğrenim görmeleri, ergenlikten dolayı zorbalığın temel nedeni olan güç faktörü gösterilebilir (Öksüz, Çevik ve Kartal, 2012). 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na eklenen 11 Nisan 2012 tarihli ve 6287 sayılı kanun gereğince eğitim sistemimizde 4+4+4

eğitim sistemi kabul edilmiştir. MEB (2012) mevcut kanun ile ilkokulun 4 yıllık eğitim veren kurum olarak tanımlanacağını, birleştirilmiş sınıflarında 1., 2., 3. ve 4. sınıfları kapsayacak şekilde oluşturulacağını belirtmiştir. 2012 yılında kabul edilen 4+4+4 eğitim sistemi ile 5. sınıf öğrencilerinin ortaokul olarak kabul edilmesi ve ilkokulun 4 yıla düşmesinin birleştirilmiş sınıflarda 5 şube yerine 4 şubeyi birleştirerek eğitim verilmesine sebep olduğu için olumlu bir adım olduğu söylenebilir. Bu durumda birleştirilmiş sınıflardaki öğrencilerin yaş farkı azalmıştır, mevcut çalışmanın bulguları göz önünde bulundurulduğunda bunun birleştirilmiş sınıflarda meydana gelebilecek zorbalığın azalmasına olumlu etki edeceği ön görülebilir. Fakat oluşan bu yeni durumun ilkokullarda öğrenim gören öğrenci sayısının azalmasına ve şubelerin oluşturulması için yeterli sayıya ulaşılamamasına neden olduğu için birden fazla öğrencinin bir şubede eğitim görmesine sebep olduğu da söylenebilir. Yani yeni tanımlamanın birleştirilmiş sınıf yapısının korunmasına ve bunun neden olduğu zorbalığın sürmesine neden olduğu da ileri sürülebilir.

Erdem (2008)'e göre zorbalık kasıtlı olarak karşıdaki bireye zarar verme amacı ile meydana gelen, tekrarlanabilen, zorbalık davranışını yapan ile zorbalığa maruz kalan arasında dengesiz güç farkının olduğu davranışlardır. Katılımcı öğretmenler zorbalığı tanımlarken zorbalığı süreklilik arz eden, giderek şiddetini arttıran ve uyarı gelene kadar devam eden bir olay olarak nitelendirmişlerdir. Bu tanımlar zorbalığın genel tanımı ile örtüşmekteyken birleştirilmiş sınıflarda meydana gelen zorbalığı genelden farklılaştıran noktalardan birisi nerede meydana geldiğidir. Mevcut çalışmanın bulguları da göstermiştir ki birleştirilmiş sınıfların doğası bu sınıflarda meydana gelen zorbalığın tetikleyici mekanizmasıdır, çünkü zorbalık en çok sınıf içinde görülmektedir. Birleştirilmiş sınıflarda farklı şubelerden öğrencilerin aynı anda ders görüyor olması ve bazı şubelerin aktif ders işlerken diğerlerinin pasif olması sınıfta zorbalık davranışının görülmesine sebep olabilmektedir. Öğretmenin sınıf içerisinde iyi bir planlama yaparak öğrencilere ders dışında başka davranış sergilemesini önleyici tedbirleri alması gerektiği söylenebilir. Ayrıca bu noktada öğretmenlerin sınıf yönetimi becerilerinin de ne kadar önemli olduğu dikkat çekmektedir, çünkü yetkin bir öğretmen sınıfta karşılaşılabilecek zorbalık davranışının en aza inmesini sağlayabilir.

Yapılan tanımlamalarda zorbalığın amacına pek vurgu yapılmazken nasıl yapıldığı ile ilgili eylemler daha fazla ifade edilmiştir. Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin zorbalık tanımlarında durumu ifade etmek için yer verdikleri eylemler daha çok zorbaların fiziksel davranışlarına yöneliktir. Bu durumda birleştirilmiş sınıflarda fiziksel zorbalığın daha fazla gözlendiği söylenebilir. Bu bulgu alan yazında bu yaş grubunun zorbalık davranışına yönelik bulgularla uyum göstermektedir. Wong ve diğerleri (2002) tarafından Hong Kong'da bulunan ilkokullarda yapılan bir araştırmada öğretmenlere uygulanan ankette öğretmenlerin yarısından fazlası ilkokullarda karşılaşılan zorbalık eylemlerinde fiziksel zorbalığın daha yaygın olarak ortaya çıktığı gözlenmiştir.

Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin tanımlamalarının zorbalık alan yazını ile uyum göstermesi zorbalığa yönelik farkındalıklarının yüksek olduğu yönünde yorumlanabilir.

5.2.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNE GÖRE ZORBALIK TÜRLERİ

Zorbalık fiziksel, sözel, duygusal, ırksal ve cinsel zorbalık şeklinde görülebilmektedir (Elliott, 2002). Birleştirilmiş sınıflı okullarda görev yapan öğretmenler bu sınıflarda yapılan zorbalık türlerinden bahsederken en çok fiziksel zorbalık, sözel zorbalık ve psikolojik zorbalık kavramlarını kullanırken sosyal zorbalık olarak sınıflandırılabilecek türde zorbalık davranışlarına daha fazla örnekler vermişlerdir. Bu durum birleştirilmiş sınıflarda karşılan zorbalık türleri içinde sosyal zorbalığında göz ardı edilemeyecek düzeyde olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin sadece birbirlerine bedensel olarak tanımlanabilecek itmek-çekmek, dövmek, vurmak, çelme takmak ve omuz atmak gibi fiziksel zorbalıklar göstermediği aynı zamanda birbirlerinin eşyalarına da zarar vererek fiziksel zorbalık yaptıklarını göstermiştir. Diğer zorbalık türleri içinde fiziksel zorbalık gözlemle fark edilme olasılığı en yüksek zorbalık türüdür. Bunun için öğretmen ve velilerin

zorbalığa uğrayan çocukların bedenlerindeki ve eşyalarındaki fiziksel zararların oluşma sebeplerini dikkatli araştırması, bu zorbalığın teşhisi için önem arz etmektedir. Sözel zorbalık davranışları katılımcı öğretmenler tarafından en sık ifade edilen ve örneklenen ikinci zorbalık türüdür. Bu davranışın örnekleri olarak öğretmenler lakap takmak, söylenti çıkarmak, hakaret etmek, küfür-argo, alay etmek, aşağılamak, tehdit etmek, kötü söz söylemek ve yalan haber yaymak davranışlarına değinmişlerdir. Öğrencilerin okulda başvurdukları zorbalık davranışlarına örnek olarak lakap takarak baskı altına almak, arkadaşının yanında küçük düşürmek, küfür kullanmak, sözlü kavga, itmek, vurmak, farklı kavga teknikleri kullanmak gibi fiziksel ve sözlü zorbalık yöntemleri sıralanmaktadır (İrfaner, 2009). Bu bulgulara paralel olarak ilköğretim öğrencilerinin maruz kaldıkları zorbalık türlerine yönelik yaptığı çalışmada Çankaya (2011), en fazla karşılaşılan zorbalık türünün sözel zorbalık olduğunu tespit etmiştir ve bu da sözel zorbalığın küçük yaş gruplarında ne kadar sık görüldüğünü göstermektedir. Ayrıca katılımcı öğretmenler mevcut çalışmada sözel zorbalık türünde yorumlanan davranışlardan en sık lakap takmak ve söylenti çıkartmak davranışlarıyla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Benzer bir bulgu yurt dışında Fekkes ve diğerleri (2005) tarafından da raporlanmıştır. Dolayısıyla birleştirilmiş sınıflarda görev alan öğretmenlerin öğrenciler arasında geçen diyalogları dikkatli dinlemesi ve oluşabilecek bu tarz zorbalık davranışlarına karşı farkındalıklarının gelişmesi gerekmektedir.

Birleştirilmiş sınıflarda görev alan katılımcı öğretmenler tarafından en sık üçüncü sırada bahsedilen zorbalık türü psikolojik zorbalıktır. Bu zorbalık türüne ait davranışları tanımlarken öğretmenler öz-güven kırmak, korkutmak ve moral bozmaya yönelik davranış örnekleri vermişlerdir. Fakat bu davranışlar zorbalık mağduru öğrencilerin zorbalık sonucu yaşadıkları psikolojik sorunlar olarak yorumlanabilir (Kepenekçi ve Çınkır, 2006). Bu açıdan değerlendirildiğinde psikolojik zorbalığın katılımcı öğretmenler tarafından belirtildiği gibi zorbalığın bir türü değil sonucu olduğunu söylemek daha doğru olacaktır.

Sosyal zorbalık katılımcı öğretmenler tarafından en az tanımlanan zorbalık türlerinden olmasına rağmen en çok davranışsal örnekleri verilen zorbalık türüdür. İlgili alan yazında da sosyal zorbalık fiziksel ve sözel zorbalık türlerinden daha sonra irdelenmeye başlamıştır (Yaman ve diğerleri, 2011). Mevcut çalışmanın bulguları

göstermiştir ki, sosyal zorbalık türü içinde katılımcıların en sık bahsettikleri zorbalık davranışları öğrencilerin oyun oynarken birbirlerine karşı uyguladıkları zorbalıklardır. Oyuna bağlı zorbalıkların ders harici zamanlarda görülmesi daha olası iken, dışlamak, söz hakkını kullanmak, gruplaşmak ve bir başkasıyla konuşulmasının yasaklanması gibi davranışların sınıf içinde, öğretmenin bulunduğu ortamlarda gerçekleşmesi daha muhtemeldir. Bu davranışları tespit edebilmek için birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin hem teneffüslerde öğrencilerin oyunlarını hem de ders içinde birbirleriyle ilişkilerini daha yakından incelemeleri gerekmektedir. Ayrıca görüşme yapılan öğretmenlerden bazılarının zorbalık davranışının tetikleyicisi olarak birleştirilmiş sınıfların sıklıkla uygulandığı bölgeler olan köylerdeki aileler arası sosyal ilişkileri göstermesi de dikkat çekmektedir. Bu bölgelerde çalışan öğretmenlerin çevredeki sosyal ilişkiler hakkında bilgi sahibi olması da öğrenciler arasında meydana gelebilecek zorbalık davranışlarını fark etmesi için önemli bir veri olabileceğini göstermektedir.

Katılımcı öğretmenler tarafından en az bahsedilen zorbalık türü siber zorbalıktır. Özellikle siber zorbalığın uzaktan eğitim sebebiyle öğrencilerde teknoloji kullanımına bağlı olarak görüldüğünün ifade edilmesi, uzaktan eğitimin neden olduğu bir dezavantaj olarak ifade edilebilir. Birleştirilmiş sınıflı okullar genellikle köylerde ve merkeze uzak yerlerde gözlendiği için siber zorbalığın az görülmesinde öğrencilerin sosyo-ekonomik durumlarının, köyün fiziki şartlarının ve altyapı imkânlarının yetersiz olması nedeniyle teknolojiye ulaşmalarının zor olması gösterilebilir.

5.3.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNE GÖRE ÖĞRENCİLERİN ZORBALIK DAVRANIŞI SERGİLEMESİNE YOL AÇAN NEDENLER

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenler zorbalık davranışının sergilenmesinin nedenlerine ilişkin ifadeleri öğrenciler arası ilişkilerden, öğrencinin kendisinden, aileden, çevrelerinden ve okuldan kaynaklanan nedenler kategorilerinde incelenmiştir. Bu kategoriler içinde genel kod bulutu en sık rastlanan kodun yaş farkı olduğunu göstermektedir. Bu bulgu katılımcı öğretmenler tarafından yapılan zorbalık

tanımlamalarında sıkça büyük öğrencilerin küçük öğrencilere uyguladığını belirtmeleriyle tutarlılık göstermektedir.

Birleştirilmiş sınıf tecrübesi olan öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde zorbalığın nedenlerine yönelik en fazla kod çeşitliliğinin öğrenci ilişkileri kategorisinde olduğu görülmektedir. Bu kodlardan frekansları en fazla olanlar ise sırasıyla yaş farkı, bilgi seviyesi farkı, diğerlerinden daha güçlü olma arzusu, deneyim farkı ve kendini kabul ettirmek arzularıdır. Bu kodlar hep birlikte değerlendirildiğinde birleştirilmiş sınıf yapısının bu davranışların zeminini hazırlayan temel etken olduğu sonucuna varılabilir. Bu bulgu mevcut çalışmanın homojen sınıf yapısı içinde öğrenim gören öğrenci ve eğitim veren öğretmenlerle yapılan çalışmalardan ayrıştığı noktadır. Dolayısıyla birleştirilmiş sınıfların yapılandırılmasında öğrencilerin gelişmişlik düzeyleri mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

Katılımcı öğretmenlerle yapılan görüşmelerde zorbalığın nedeni olarak belirlenen kategorilerden biri de öğrencilerin kendinden kaynaklanan faktörlerdir. Zorbalığı yapan öğrencilerden ve buna maruz kalan öğrencilerden kaynaklanan sebeplere değinmişlerdir. İlgili alan yazında ilköğretim öğrencileriyle yapılan çalışmalar sonucunda da zorbalığı yapan ve kurbanın özelliklerinin neden olarak nitelendiği görülmektedir (Frisen ve diğerleri, 2008; Kartal ve Bilgin, 2012). Mevcut çalışmanın bulgularında aşağılık psikolojisi, zorbalık yapmaktan hoşlanma, kendini üstün görme, karakter ve yaşadıkları sorunlar zorbalığı yapan öğrenciden kaynaklanan nedenler olarak sınıflandırılabilecek bulgularken sosyal beceri eksikliği ve dış görünüş/fiziksel özellikler mağdurlardan kaynaklanan nedenler olarak sınıflandırılabilir.

Görüşmeci öğretmenler zorbalık davranışının nedenlerinden bahsederken aile ve aileden kaynaklanan faktörlere de sıkça değinmişlerdir. Bu kategori altında en sık rastlanan kodlar zorba çocukların ailelerinde gördükleri muamelenin yansımasını okulda gerçekleştirdiklerine, ailelerinde şiddet gördüklerine ve ailenin eğitim seviyesinin düşük olduğuna yöneliktir. Aile ortamında sorunların şiddet yoluyla çözüldüğünü gören çocuklar farklı ortamlarda benzer davranışları sergileme eğilimindedirler yani şiddet kuşaktan kuşağa aktarılan bir yapıdadır (Ersanlı, 2007; Kağıtçıbaşı, 1999; Vahip, 2002). Ayrıca aile içinde şiddete maruz kalan çocuklarda

olumsuz dürtüler gelişir ve bu başkalarına rahatsızlık vererek doyum sağlamaya neden olabilir (Fitzgerald, 1999; Olweus, 1993). Dolayısıyla mevcut çalışmada elde edilen aile içindeki duygusal eksikliklerin, parçalanmış aile durumunun, aile baskısı ve aile içi iletişim sorunlarının zorbalığı tetikleyebileceği bulgularının sağlıksız bir aile yapısının zorbalığa neden olabileceği yönünde de yorumlayabiliriz. Aileyle ilgili dikkat çeken bulgulardan biri de ailenin ekonomik durumunun zayıf olmasının zorbalığa neden olabileceği yönündedir. Bu ifadeyi kullanan katılımcılar zorba öğrencilerin kendilerinde olmayan eşyaları başkalarından zorla almak istediklerini belirtirlerken, alan yazında fakir öğrencilerin daha fazla zorbalığa maruz kaldıkları yönünde de bulgular mevcuttur (Kartal ve Bilgin, 2012).

Katılımcı öğretmenlerin ifadelerine göre birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalığın bir diğer nedeni de çevresel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Özellikle aileler arası ilişkilerin sınıflarda zorbalığa neden olduğu çevresel faktörler içinde en sık bahsedilen durumdur. Birleştirilmiş sınıf yapılarına daha çok kırsal kesimlerde ihtiyaç duyulmaktadır ve buralar da aileler arası ilişkiler daha iç içe geçtiği için aileler arasında yaşanan problemler farklı ortamlara da yansımaktadır. Bu durum hem bu bölgede görev yapan yöneticiler hem de öğretmenler için zorluklar oluşturmaktadır (Kubanç ve Şama, 2017; Tosun ve Filiz, 2017). Okulları sosyal bir örgüt olarak ele aldığımızda girdilerin içinde bulundukları çevreden alındığı ve orada bulunan problemlerin eğitim sürecine de yansıması olası ve beklendik bir sonuçtur.

Görüşme yapılan öğretmenler zorbalık davranışının nedenlerinden biri olarak ta okuldaki yapıya dair ifadeler kullanmışlardır. Bunlardan en sık ifade edileni ödevli derslerdir. Köksal (2005)'a göre birleştirilmiş sınıflarda eğitim gören öğrenciler zamanlarının bir kısmını kendi kendine ders çalışarak geçirirler. Öğretmen bir öğrenci grubu ile ilgilenirken sınıfta bulunan diğer öğrenciler kendi derslerini kendileri yapmak zorundadır. Bundan dolayı kendi kendine ders çalışmayı öğrenmek durumundadır. Buna göre ödevli derslerde öğrencilerin ilgisini çekecek, seviyelerine uygun ve zamanı verimli kullanabilecekleri ödevler verilmesi gerektiği söylenebilir. Aksi halde öğrencinin uygun biçimde ödevlendirilmemesinin öğrenciyi boşluğa düşüreceği ve bunun da zorbalık davranışını sergilemeye yol açabileceği söylenebilir. Ayrıca birleştirilmiş sınıflarda var olan ve müdahale edilmeyen

zorbalığın bir gelenek haline dönüşeceği üst sınıfların sürekli alt sınıflara zorbalık uygulayacağı bulgusu oldukça çarpıcıdır.

5.4.ZORBALIK DAVRANIŞLARI İLE BAŞ ETME YOLLARI

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlerin zorbalıkla baş etme yöntemlerine yönelik ifadeleri genel olarak incelendiğinde en sık belirtilen yöntemin aile ve okulun işbirliğine ve öğrencilerle yakından ilgilenmek olduğu görülmektedir. Bu bulgu katılımcıların zorbalıkla baş etme yöntemi olarak aile-okul-sınıf daraltmasına gittikleri olarak yorumlanabilir. Katılımcı öğretmenlerden bazıları birleştirilmiş sınıflarda meydana gelen zorbalıkla baş etmek için öğretmenlerin aktif stratejiler benimsemesi gerektiğini öne sürerken; müdahale etmek, üstünü örtmemek ve başlamadan önlemek gibi zorbalığı görmezden gelerek pasif stratejilerleler de söndürebileceğini ifade eden katılımcı olmuştur.

Birleştirilmiş sınıflarda meydana gelen zorbalıkla baş etme yolları içinde katılımcıların en sık bahsettikleri baş etme yöntemleri öğretmen tarafından ve sınıf içinde yapılabilecekleridir. Öğretmenlerin yapabileceklerine yönelik kategoride en sık rastlanan kod öğrencilerle yakından ilgilenmek koduyken burada kast edilen öğrenciler zorbalık yapanlar ve kurbanları olarak ikiye ayrılmaktadır. Öğretmenlerin bazıları zorbalarla yakından ilgilenmek gerektiğini düşünürken diğerleri mağdurların gösterilen yakın ilgiyle bu durumla baş edilebileceğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler tarafından yapılabilecekler arasında mağdur öğrencilere yönelik ifade kolaylığı sağlamak ve sosyal beceriler kazandırmakta yine katılımcılar tarafından ifade edilen baş etme yöntemleridir. Bu bulgu özellikle yaşça küçük öğrencilerin zorbalıkla baş edebilmelerini sağlayacak becerililerinin yeterince olgunlaşamamış olduğunun bir göstergesi olarak yorumlanabilir (Smith ve diğerleri, 1999). Katılımcı öğretmenler zorbalıkla baş etmek için birleştirilmiş sınıf öğretmenlerin büyük öğrencilere küçüklerin sorumluğunu vermesi ve bunu yaparken sınıf ortamında grup çalışmalarına ve eşli etkinliklere yer verilmesinin de faydalı olabileceğini sıkça belirtilmiştir. Bu bulgu katılımcı öğretmenlerin birleştirilmiş sınıf yapısının zorbalıkla baş etmek için de kullanılabileceğini yönündeki değerlendirmelerini göstermektedir. Ayrıca birleştirilmiş sınıfın doğasından kaynaklanan zorbalık

nedenlerini azaltabilmek için farklı yaş grupları arası destek etkinlikleri ve ödevlendirmenin dikkatli yapılması da katılımcılar tarafından ifade edilen sınıf düzeyinde zorbalıkla ilgili yapılabilecekler arasındadır. Köksal (2005)'a göre birleştirilmiş sınıflarda öğrenme sürecinde zaman çok önemlidir. Fakat birleştirilmiş sınıf koşulları öğretmenin zamanı etkin kullanabilmesi için çok uygun değildir. Bu durum öğretmeni farklı alternatif uygulamalara yöneltmektedir. Bunlardan biri üst sınıfta bulunan becerikli, çalışkan ve arkadaşları ile işbirliği yapabilecek, yardımsever öğrencileri okulda alt sınıfların yönetiminde *yardımcı* olarak kullanmaktır. Yardımcı öğrenciler sınıf düzeninin sağlanmasında öğretmene yardımcı olurlar ve aynı zamanda alt sınıftaki öğrencilere de yardım ederler.

Öğrencilerin duyguları üzerinde olumlu etki yaratabilmek için önerilen baş etme yöntemleri arasında sınıfın sevgi ortamına dayanması, empati yapmalarını sağlayacak etkinlikler düzenlemek ve örnek davranışlar sergilemek katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Dolaylı olarak sınıflandırılabilecek bu yöntemlerin yanı sıra direkt olarak sınıflandırılabilecek zorbalıkla ilgili okulun zorbalık politikasını uygulamak, sınıf içi etkinlikler düzenlemek, zorbalıkla ilgili sınıf kuralları belirlemek ve gözlem defteri tutmak ta katılımcı öğretmenler tarafından önerilen zorbalıkla baş etme yöntemlerindendir. Alan yazında da okullarda yaşanan zorbalığa yönelik yapılan müdahale çalışmalarında okul, sınıf ve bireysel düzeydeki müdahale uygulamalarına yer verilmiştir (Smith ve diğerleri, 2003; Olweus, 1993). Fakat her okulun zorbalık sorununun farklı olduğu ve müdahale için farklı yöntemler gerekebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır (Genç, 2007).

Katılımcı öğretmenler okulun rehberlik servisi hizmetleri sunmasının zorbalık davranışı ile baş etmek için kullanılabileceğini sıklıkla ifade etmişlerdir. Fakat birleştirilmiş sınıfların bulunduğu okullarda öğrenci azlığından dolayı rehber öğretmeni normu olmamasının zorbalık davranışıyla baş etmeyi zorlaştırdığı söylenebilir. Rehber öğretmenin görevlerinin müdür yetkili öğretmen tarafından yapılacak olması bu okullarda eğitim veren öğretmenlerin birden fazla pozisyonda görev almasına dolayısıyla iş yünün artmasına, yetersizlik duygusunun oluşmasına ve öğretmenlerde tükenmişlik hissi oluşmasına neden olduğu söylenebilir (Durdudiler, 2019; İnce ve Şahin, 2016). Yapılan görüşmelerde dikkat çeken

bulgulardan biri de köy okullarına ilçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından verilen eğitimlerde zorbalığa yeterince yer verilmediğine yöneliktir.

Katılımcı öğretmenler okul-aile işbirliğinin, ailelere verilecek eğitimin ve ailenin evde öğrenciye vereceği eğitimin zorbalıkla mücadelede başvurulabilecek yöntemler olduğunu ifade etmişlerdedir. Buna göre zorbalık konusunda eğitim almış ve farkındalık sahibi olmuş velilerin öğrencilerini daha doğru yönlendirebileceklerine inandıkları söylenebilir. Öğrenci velilerinin zorbalık konusunda farkındalıklarının yüksek olması müdahalelerinin de daha hızlı olmasını sağlayacağı yönünde yorumlanabilir. Özada ve Duyan (2017)' a göre zorbalık davranışlarına karşı yapılan müdahalelerde fayda sağlanması için aile katılımının sağlanması gerekmektedir. Hem zorba davranışlar sergileyen hem de zorbalığa maruz kalanlar açısından aile ilişkilerini de kapsayan barışçıl çözümler bulmak bu konuda fayda sağlayacaktır.

5.5.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNE GÖRE ZORBALIĞA MARUZ/TANIK OLAN VE ZORBALIK DAVRANIŞINI SERGİLEYEN ÖĞRENCİLERİN ETKİLENME DURUMLARI

Birleştirilmiş sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular bu sınıflarda meydana gelen zorbalığın mağdur ya da tanık öğrenciler üzerinde pek çok farklı yönde etki yarattığını göstermektedir. Katılımcıların zorbalığın mağdur ya da tanık öğrencilerde yarattığı etkilerle ilgili ifadeleri ve psikolojik, akademik ve sosyal olarak sınıflandırılmıştır.

Mevcut çalışmada zorbalığın hedefi olan ve buna tanık olan öğrenciler üzerinde bu durumun bıraktığı etkilerden en sık bahsedileni psikolojik etkiler olarak belirlenmiştir. Katılımcı öğretmenlerin en fazla ifade ettiği psikolojik etkiler arasında öğrencilerin içe kapanması, korkması, güven kaybı yaşaması, mutsuz olması ve baskı altında hissetmesi bulunmaktadır. Bu tür etkilerin çocukların zorbalığa karşı verdiği duygusal tepki olarak yorumlanmaktadır (Alikasifoglu ve diğerleri, 2007). Mağdur/tanıkların karşılaştıkları zorbalık sonucunda oluşabilecek psikolojik etkiler arasında sıklıkla bahsedilen gelişimsel bozukluklar olarak kodlanan bulgu öğretmenlerin bilişsel, kişilik ve ahlaki gelişim alanları gibi alanlarda yaşanabilecek problemleri işaret ettiklerini göstermektedir. Yıldırım (2012)'a göre mağdurlar

genelde temkinli, sessiz ve hassas olmaktadırlar. Diğer öğrenciler tarafından herhangi bir saldırıya uğradıkları zaman özellikle küçük sınıflarda geri çekilme ve ağlama davranışları görülmektedir. Bunlarla birlikte öğretmenler bu öğrencilerde parmak emme, altına kaçırma gibi gelişimsel gerilemeyi gösterir psikosomatik bulgulara da rastlanabileceğini ifade etmişlerdir. Mevcut çalışmada elde edilen bir diğer çarpıcı bulgu ise katılımcıların zorbalığa uğrayan öğrencilerin bunu bir süre sonra normalleştirmesi ve zamanla zorbaya dönüşmesini ifade etmeleridir. Yaşanılan zorbalığa müdahale edilmemesinin bu dönüşüm sürecinin tamamlanabilmesi için zemin hazırlayacağı ön görülmektedir. Altundağ (2018)'a göre zorbalık türleri sanal zorbalık mağduru olan öğrencilerin kendilerine zorbalık uygulayan ya da başka öğrencilere karşı aynı davranışı sergilediklerini belirtmektedir. Bu nedenle mağdurların yaşadıkları zorbalık davranışı onlara başkalarına karşı zorbalık davranışı sergilemeyi öğreten bir süreç haline gelebilmektedir.

Zorbalığın yarattığı akademik etkiler içinde en sık ifade edilenler; akademik başarısızlık, okuldan ve derslerden uzaklaşma ve devamsızlık problemidir. Okulda zorbalığa uğrayan ve tanık olan öğrencilerin kötü muamele gördükleri ya da şahit oldukları ortam olan okuldan uzaklaşmak istemekte ve burada tekrar aynı olayları yaşamaktan korkmakta (Ladd ve diğerleri, 1997) ve yaşadıkları bu stresi onlara hatırlatacak her şeyden uzaklaştıkları için akademik başarılarını da düşmektedir (Schwartz ve diğerleri, 200; Juvonen ve diğerleri, 2000).

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden elde edilen veriler zorbalığa uğrayan ya da şahit olan öğrencilerde sosyalleşmeyle ilgili problem görülebileceğini göstermiştir. Bunlar sosyalleşememek, yalnızlaşmak ve dışlanmak olarak ifade edilmiştir. İlgili alan yazında zorbalığa uğrayan çocuklarla ilgili yapılan sosyometrik çalışmalar bu durumu iki türlü değerlendirmektedir; bunlardan ilki, psikososyal problemler yaşayan çocukların daha fazla zorbalık davranışına hedef olduğu yönündedir (Kochenderfer-Ladd ve Skinner, 2002; Uludağlı-Pekel, Uçanok, 2005) . İkinci durum ise bunun zorbalığın bir sonucu olduğunu göstermektedir (Boulton, 1999; Kochenderfer-Ladd ve Wardrop, 2001). Birleştirilmiş sınıflar doğası gereği daha çok kırsal kesimlerde yer almaktadır buna bağlı olarak katılımcılar yaşanılan olası bir zorbalık probleminin aileler arasında sorunlara neden olacağını ifade etmişlerdir.

Ayrıca bu durum okul ikliminde de tedirginliğe neden olacağından olumsuz etkileri hem öğretmenler hem de öğrenciler tarafından hissedilecektir.

Birleştirilmiş sınıflarda görev alan öğretmenlerle yapılan görüşmelerde zorbalığın etkisiyle ilgili zorbalığı yapanlardan çok mağdur/tanıklara odaklandıkları görülmektedir. Zorbaların bu durumdan nasıl etkileneceğiyle ilgili daha sık ifade ettikleri etkiler zorbanın kendini daha güçlü hissedeceği ve zorbalık seviyesini arttırılacağına ilişkindir. Ayrıca katılımcılar zorbalık yapanın bunu gelecekte de yapacağını ve normalleştireceğini ifade etmişlerdir. Zorbalık tanımlarında taraflar arasında bulunan *güç dengesizliğinin* bu durumun temel nedenlerinden biri olarak ifade edildiğine sıkça rastlanmaktadır. Besag (1989) da zorbalığı güçlü olan bireylerin çıkar sağlamak ve haz almak amacıyla kendilerine karşı koyamayacak olanlara karşı sosyal, sözlü, psikolojik veya fiziksel olarak uyguladığı acı verici davranışlar olarak nitelendirmektedir. Aynı zamanda zorbalık yapan öğrencinin bunu giderek arttıracağına müdahale edilmezse normalleştirip gelecekte de devam edeceğine ilişkin bulgular ilgili alan yazında da yer almaktadır. Wong ve diğerleri (2002)'ne göre bastırıcı strateji uygulamak cezalandırıcı bir yaklaşımdır ve Hong Kong'ta okul yöneticileri zorbalığı azaltmak için genellikle cezaya başvurmaktadır. Bu durum zorbalık davranışını sergileyen öğrencinin davranışını pekiştirmektedir. Ayrıca öğrencilerde ceza etkili olmamakla birlikte daha sonra intikam alma davranışı da ortaya çıkabilmektedir ve zorbalık devam etmektedir. Zorbalığı önlemek için öğrencilere grup zamanları ayrılmalı, sevinçler paylaşılmalı, başarıları kutlanmalı ve çatışmayı çözmeyi öğretilmelidir. Ayrıca yapılan çalışmalar sadece zorbalık yapan öğrencinin değil maruz kalan öğrenciler için de bunun etkilerinin uzun yıllar devam ettiğini göstermiştir (Smith ve diğerleri, 2003).

5.6.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNE GÖRE ZORBALIK DAVRANIŞI ORTAYA ÇIKMADAN ALINABİLECEK ÖNLEMLER

Görüşmeye katılan öğretmenler zorbalık davranışı ortaya çıkmadan alınabilecek önlemleri akran desteği, zorbalıkla ilgili farkındalık oluşturmak, öğrencilere yönelik bireysel önlemler almak, öğretmenler tarafından önlemler almak, aile ve çevre ile ilgili önlemler almak ve sınıf içinde önlemler almak şeklinde ifade edilmiştir. Bu

duruma göre öğrencinin sosyal çevresinde yer alan kişilerin alabileceği önlemlerin ve öğrencinin bulunduğu mekânların zorbalık konusunda düzenlenmesinin bu davranışın ortaya çıkmasını azaltıcı etkileri olabileceği söylenebilir. Öğrenciyi sosyal yönden etkileyen bütün paydaşlar ve unsurların gerek öğretmenler gerekse aile tarafından düzenlenmesi öğrencinin zorbalık davranışından korunması için önemlidir. Öğrencinin davranış değişikliği oluşturması için bütün değişkenlerin birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Baba ve annenin demokratik tutumunun artırılması için koruyucu tutum ve otoriter tutumun çocuk üzerinde oluşturabileceği olumsuz etkilerinin anne ve babalara aktarılması sağlanmalıdır (Ertuğrul, 2019).

Görüşmeye katılan öğretmenler öğrencilerin akran desteği alarak yardımlaşma, sorumluluk verme, sevgi/saygı ortamı oluşturma, akran çalışması, oyun ve drama gibi ortak etkinlikler yapmasını zorbalık davranışının önlenmesini sağlayacağını ifade etmişlerdir. Akranlarıyla olumlu etkileşim kuran çocuklar zorbalık davranışlarına daha az maruz kalırken akranlarıyla olumsuz etkileşim kuran çocuklar daha fazla zorbalık davranışına maruz kalmaktadır (Erdem, 2018). Buna göre öğrenciler arasında sosyal yönden bağ kurulursa birleştirilmiş sınıflardaki yaş farkı, fiziksel güç farkı gibi unsurların göz ardı edilerek zorbalık davranışının önüne geçilebileceği söylenebilir.

Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlere göre zorbalıkla ilgili farkındalık oluşturmak, eğitim/öğretim yılı başında bilgi vermek, öğrencilere bilgi vermek, velilere bilgi vermek, öğrencilerde empatinin geliştirilmesi çalışmaları yapmak zorbalık davranışını önleyebilir. İnsan kendisini başka bir insanın yerine koyduğunda karşısındakini anlamaya çalıştığında dünyayı onun gözünden görmeye başlar. Böylece karşıdaki insanın dünyasına gittikçe yaklaşır ve aralarında sağla bir ilişkinin kurulması sağlanır (Özbek, 2005). Buna göre dönem başlarında gerek okulda gerekse farklı iletişim araçları ile zorbalık konusunda farkındalık oluşturmanın zorbalık davranışını önlemede önemli bir unsur olacağı söylenebilir.

Görüşmeci öğretmenlere göre öğrencilerle ilgili bireysel önlemler almak ta zorbalık davranışının önüne geçebilir. Ayrıca öğretmenlerin de öğrenciler üzerinde gözlem yapması, öğrenci davranışlarını izlemesi, öğrencilere örnekler sunması, öğrencilerle özel görüşmeler yapması ve rehberlik servis desteği sağlamasının da zorbalık davranışında önemli olduğu görüşmeci öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Bu

durumda öğrenci ve öğretmen ilişkilerinin, öğretmenin iyi bir rehber olmasının zorbalık davranışını önleyebileceği söylenebilir. Çankaya (2011)'e göre okullarda zorbalığa maruz kalan öğrencilere rehber öğretmenlerin desteği ile *atılganlık eğitimi* verilerek öğrencilerin sosyal yönden desteklenmesi sağlanmalıdır.

Görüşmeciler aile ile ilgili alınabilecek önlemler konusunda da çevre ile iletişim kurulması, aile ve çocuklarla görüşmeler yapılması ve ailelerle işbirliği yapılması konusunda görüş bildirmişlerdir. Bu durumda okul-aile işbirliğinin sağlanmasının okulda olumlu bir ortam sağlanmasını ve zorbalık davranışlarının azalmasını sağlayacağı söylenebilir. Çayırdağ (2006)'a göre okulda yaşanabilecek zorbalığı önlemek amacıyla akranlar arası ve farklı yaşlar arası dayanışma programları hazırlanmalıdır. İşbirlikçi öğrenme, ev odaklı çalışmalar gibi programların uygulanması faydalı olacaktır.

Görüşmeci öğretmenler öğretmenin özellikle sınıf içinde kuralları belirlemesinin, sınıfta tek sınıf algısını yaratmasının birleştirilmiş sınıflarda zorbalığı önlemede önemli olduğu ifade edilmiştir. Bu duruma göre öğretmen sınıftaki öğrenciler arasında fark oluşturacak unsurları gidererek her öğrencinin sınıfa ait ve eşit olduğu algısını oluşturması gerekir. Tek sınıf algısının okul ve sınıf iklimini olumlu yönde etkileyeceği ve müstakil sınıflarda olduğu gibi bir eğitim süreci oluşmasını sağlayabileceği söylenebilir. Birleştirilmiş sınıf öğretmeni "demokratik bir sınıf atmosferi" sağlamalıdır. Öğretmenin oluşturacağı demokratik sınıf iklimi öğrencilerin özgürce kendilerini ifade edebildikleri, güven duygusuna ulaşabildikleri ve yardımlaşmayı sağlayacak bir ortamı hazırlayacaktır (Erdem, 2007).

6. ÖNERİLER

6.1.BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIF ÖĞRETMENLERİNE ÖNERİLER

1. Görüşmeler sonucunda zorbalık davranışının birleştirilmiş sınıflarda da görüldüğü ve bu durumun birleştirilmiş sınıflar için önemli bir sorun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin zorbalık konusunda kendini geliştirici faaliyetlere katılması bu davranışların azalmasını sağlayabilir.

2. Birleştirilmiş sınıfların birden fazla şubenin birleştirilmesi ile oluşması öğrenci gruplarının farklı yaşlarda olmasına sebep olmaktadır. Öğretmenlerin ödevli ve öğretmenli derslerde öğrencilerin seviyelerine uygun ve ders süresini kapsayıcı şekilde görevlendirmesi öğrencilerin ders dışı davranışlarını azaltabilir. Böylece öğrencilerin derse odaklanması sağlanarak zorbalık davranışının önlenmesi sağlanabilir.

3. Öğretmenlerin öğrencilere ifade özgürlüğü vermesi, sorumluluk vermesi öğrencilerde özgüvenin artmasını sağlayabilir ve zorba, tanık veya mağdur olmalarının önüne geçilebilir. Önlenemese dahi durumun daha erken fark edilmesini sağlayabilir.

4. Birleştirilmiş sınıflarda farklı şubelerin yer alması aynı gün içerisinde birden fazla şubenin yıllık ve günlük planlarının uygulanmasını gerektireceği için birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin bu planlara hakim olması ve hazırlıklı gelmesi sınıf yönetimi açısından önemlidir.

5. Birleştirilmiş sınıflarda sınıf ve okul yönetiminin zor olması okul ve sınıflarda kuralların önceden belirlenmesini önemli hale getirir. Sınıf kuralları ve okul kurallarının belirlenmesi öğrencilerde farkındalık oluşturabilir ve zorbalık davranışlarının önlenmesini sağlayabilir.

6. Birleştirilmiş sınıflarda öğretmenler çoğu zaman hem idari hem de eğitim öğretim görevi alırlar. Bazı birleştirilmiş sınıflı okullarda tek öğretmen görev alır. Bu nedenle öğrencinin okuldaki rol modeli çoğunlukla öğretmendir. Öğretmenin öğrencilere örnek rol model olması öğrencilerde zorbalık davranışının azalmasını sağlayabilir.

7. Birleştirilmiş sınıflı okullar genellikle köylerde bulunduğu için öğretmenlerin köyün sosyo-ekonomik yapısına hâkim olması, köydeki aileleri ve yaşam tarzlarını tanıması zorbalık davranışını önlemede etkili olabilir.

8. Öğretmenlerin ders esnasında öğrencileri aktif kılacak materyallere, farklı yöntem ve tekniklere başvurması önemlidir. Öğrencinin derste aktif olması zorbalık davranışına başvurmasını önleyecektir.

9. Müdür yetkili öğretmenlerin okullarında olumlu okul iklimi oluşturması, öğrencilerin arkadaşlık duygularının oluşması ve empati becerisinin gelişmesi için eğitsel oyunlar, drama vb. aktiviteleri bütün öğrencilerin katılımı ile yapması öğrenciler arası sevgi bağını artıracaktır. Bu durum öğrencilerde zorbalık davranışının değil; yardımlaşma, paylaşma, saygı gibi değerlerin ortaya çıkmasını sağlayacaktır.

6.2. OKUL YÖNETİMİNE ÖNERİLER

1. Okul yönetimi öğretmenler ve velilerle iletişim halinde olursa zorbalık davranışlarının önüne geçilebilir. Bunun için veli ziyaretlerinin, veli toplantılarının belirli aralıklarla yapılması gereklidir.

2. Birleştirilmiş sınıflarda öğrenci sayısının yetersiz olması nedeniyle rehberlik servislerine rastlanılmamaktadır. Bu nedenle okulda görev yapan idareciler Rehberlik ve Araştırma Merkezleri ile iletişim halinde olarak öğrencilere gerekli desteği sağlamalıdır. Bu durum öğrencilerde zorbalık davranışına karşı farkındalık oluşturabilir ve bu davranışların önüne geçilebilir.

3. Okul idaresi köy okulunun da diğer merkezi okullar gibi sosyal, eğitsel faaliyetlere katılmasını sağlayarak öğrencilerin sosyal yönden gelişmesini sağlamalıdır. Farklı etkinliklere katılan öğrencilerin ilgi alanlarına göre çeşitli etkinliklerde yer alması zorbalık davranışının önüne geçebilir.

4. Okul idaresi okul için zorbalık politikası oluşturabilir. Bu politika doğrultusunda yıl içerisinde planlama yaparak düzenli eğitimler verebilir. Bu durum öğrencilerin zorbalığı fark etmesini ve davranışın önlenmesini sağlayabilir.

5. Okul idaresi okulun fiziksel imkânlarını geliştirmek için gerekli önlemleri almalıdır. Bu durum öğrencilerin alternatif ortamlara sahip olmasını ve enerjilerini atabilecekleri etkinlikleri yapabilmelerini sağlayacaktır. Öğrencilerin farklı etkinliklere yönelmesi zorbalık davranışlarının azalmasını sağlayacaktır.

6.3.AİLELERE ÖNERİLER

1. Ailelerin okul yönetimi ve öğretmen ile iletişim halinde olması, belirli aralıklarla öğrenci hakkında görüş alışverişinde bulunması öğrencinin yaşayabileceği olumsuz durumların ortaya çıkmadan önlenmesini sağlayabilir.

2. Ailelerin zorbalık konusunda kendi imkanları ile eğitimler alması, öğrenci ile ilgilenmesi ve öğrencisine vakit ayırması öğrencinin kendini daha rahat ifade edebilmesini sağlayacaktır. Bu durum zorbalık davranışına maruz kalan, tanık olan veya zorbalık davranışını sergileyen öğrencilerin bu durumu tek başına değil aile desteği ile aşabileceğine inancını artırabilir.

3. Görüşmelerde zorbalık davranışlarının en önemli sebeplerinden birinin ailede yaşanan olayların okula yansıtılması olduğu görülmektedir. Bu durumda ailenin öğrenciye rol model olması çok önemlidir.

6.4.PROGRAM GELİŞTİRİCİLERE ÖNERİLER

1. “Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim” dersinin eğitim fakültelerinde zorunlu ders olarak okutulması öğretmen adaylarının bu konuda bilgi sahibi olması açısından önemlidir. Öğretmenlerin göreve başlamadan birleştirilmiş sınıflarda öğretim konularına hâkim olması yaşanabilecek zorbalık davranışlarının önüne geçilmesini sağlayabilir.

2. Sınıf öğretmenliği programında zorunlu ya da seçmeli ders olarak doğrudan “zorbalık” konulu bir dersin yer alması zorbalık davranışının önlenmesi açısından öğretmen adaylarına fayda sağlayabilir.

3. Sınıf öğretmenliği programında seçmeli dersler arasında yer alan “İlkokullarda Alternatif Eğitim Uygulamaları” dersinde birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılabilecek zorbalık türleri konusuna yer verilmesi öğretmen adaylarının zorbalık konusunda bilgi sahibi olmasını sağlayabilir.

4. Sınıf öğretmenliği programında seçmeli dersler arasında yer alan “Medya Okuryazarlığı” dersi içeriğinde siber zorbalık konularına yer verilmesi siber zorbalığa müdahale konusunda öğretmen adaylarının bilgi sahibi olmasını sağlayabilir.

5. Sınıf öğretmenliği programında seçmeli dersler arasında yer alan “Risk Altındaki Çocuklar ve Eğitimi” dersi içeriğinde zorba, mağdur ve tanık olan çocuklar alt başlıklar olarak risk altında yer alan çocuklar olarak değerlendirilerek bu çocukların yaşayabilecekleri zorbalık davranışı konusunda öğretmenlerin bilgilendirilmesi sağlanabilir.

6. Sınıf öğretmenliği programında yer alan zorunlu “İlkokullarda Drama” dersi ve seçmeli “Eğitimde Drama” dersi kapsamında zorbalık davranışları konusunda farkındalık oluşturabilecek etkinliklere yer verilmesi öğretmen adaylarına zorbalık konusunda öğrencilerde empati duygusunu kazandırma konusunda fayda sağlayabilir.

7. “Eğitimde Program Dışı Etkinlikler” seçmeli dersi kapsamında zorbalık konulu etkinliklere yer verilmesi zorbalık davranışı konusunda farkındalık kazandırabilir.

8. Eğitim fakülteleri ders programında zorbalık konusunda seçmeli ders eklenerek bu konuda kendini geliştirmek isteyen öğretmen adaylarına fırsat sağlanabilir.

9. Görüşmeler sırasında zorbalık davranışlarının sınıf ve okul yönetimini zorlaştırdığı görülmektedir. Sınıf öğretmenliği programında öğretmen adaylarına verilen Sınıf Yönetimi ve Türk Eğitim Sistemi ve Okul Yönetimi dersleri konularına zorbalık konularına ağırlık verilebilir. Bu durum birleştirilmiş sınıf öğretmenlerin karşılaşabilecekleri zorbalık davranışına karşı nasıl müdahale edeceği konusunda bilgi sahibi olmasını sağlayacaktır.

10. MEB müfredatında çeşitli derslerde kazanım olarak zorbalık davranışı ile ilgili öğrenci seviyesine uygun etkinlikler eklenerek farkındalık oluşturulması sağlanabilir.

11. Birleştirilmiş sınıflarda görev yapan öğretmenlere yönelik zorbalık davranışları konusunda e-Twinning, ERASMUS vb. projeler, yüz yüze hizmetiçi eğitimler, konferanslar, sempozyumlar, paneller düzenlenmelidir.

12. MEB okullarda karşılaşılan zorbalık davranışlarını tespit etmek amacıyla öğretmenlerden ve yöneticilerden oluşturulacak bir komisyon belirleyerek raporlar hazırlamalıdır. Bu raporlar sonucu elde edilen verilerin kitapçıklar halinde veya elektronik ortamda öğretmenlerle paylaşılması zorbalık davranışları konusunda önleyici bir çalışma olabilir.

13. Birleştirilmiş sınıflar ile müstakil sınıfların farklı programlarla eğitim vermeleri gerekmektedir. Aynı ders süresinde birden fazla şubenin bir arada olması ve aynı kazanımları kazanması mümkün olmayabilir. Ayrıca program belirlenirken bazı derslerin ortak ders olarak okutulmasına yönelik

düzenlemeler yapmak ödevli ders sayısını azaltacaktır. Bu durum öğretmenlerin derste aktif olmasını sağlayacak ve zorbalık davranışlarına başvurmalarının önlenmesini sağlayacaktır.

14. Sınıf öğretmenliği programında yer alan sınıf yönetimi dersine birleştirilmiş sınıf konusunun eklenmesi öğretmenlerin zorbalık konusunda farkındalık kazanmalarını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Akbaşlı, S. & Pilten, Ö. (1999). *Birleştirilmiş sınıflarda öğretim*. Konya: Mikro Yayınevi.

Akdoğan, M. (2007). *Birleştirilmiş sınıflı ilköğretim okullarında görev yapan müdür yetkili öğretmenlerin yönetim sürecinde karşılaştıkları sorunlar.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akduman, G. G. (2010). 7-14 Yaş grubu çocuklarda akran istismarı ve kendi çözüm Önerileri. *Kuramsal Eğitimbilim*, *3* (*2*), 13-26.

Alikasifoglu, M., Erginoz, E., Ercan, O., Uysal, O., & Albayrak-Kaymak, D. (2007). Bullying behaviours and psychosocial health: results from a cross-sectional survey among high school students in Istanbul, Turkey. *European journal of pediatrics*, *166* (*12*), 1253-1260.

Altundağ, Y. (2018). *Lise rehber öğretmenlerine yönelik tüm okul yaklaşımına dayalı sanal zorba farkındalığı ve sanal zorbalıkla başa çıkma stratejilerini kazandırma programının etkililiği.* (Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Babayiğit, Ö. (2019). Birleştirilmiş sınıflı ilkokullardaki uygulamaların sınıf öğretmenliği lisans programı öğrencilerinin öğretmenlik tutumuna etkisinin incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *5*(*1*), 43-53.

Başak, B. E. & Baştürk, E. (2019). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık deneyimlerinin Olweus'un Akran Zorbalığı Modeli çerçevesinde İncelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, *9* (*1*), 240-278.

Besag, V. (1995). Bullies and victims in schools. Philadelphia: Open University Press.

Besag, V. E. (1989). *Bullies and victims in schools*. Britain: Open University Press.

Baker, Ö. E. ve Kavşut. F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Researc, 27*, 31-42.

Binbaşıoğlu, C. (1983). *Birleştirilmiş sınıflarda öğretim rehberi*. Ankara: Binbaşıoğlu Yayınevi.

Bolat, S. S., Şahin, R. & Baloğlu, M. (2011). Aile içi şiddet ve okul zorbalığı. *Sosyal Bilimle r Araştırmaları Dergisi, 2*, 147-162.

Boulton, M. J. (1999). Concurrent and longitudinal relations between children's playground behavior and social preference, victimization, and bullying. *Child Development, 70*, 944-954.

Çalışoğlu, M. & Tanışır S. N. (2017). Birleştirilmiş Sınıfta Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin "Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim" Dersine Yönelik Görüşleri. *EKEV Akademik Dergisi,71*, 215-227.

Çankaya, İ. (2011). İlköğretimde Akran Zorbalığı. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 24* (*1*), 81-92.

Çayırdağ, N. (2006). *İlköğretimde 7. ve 8. sınıf öğrencilerinin okul kültürünü algılayışları ile zorbalık eğilimleri ve zorbalıkla baş etme düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çetinkaya, S. (2018). *Eğitici ve veli bakış açıları ile ilkokul çağındaki engelli öğrencilerin eğitim sorunları Kırıkkale örneği.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Çınkır, Ş. & Kepenekçi, Y. K. (2003). Öğrenciler arası zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 34,* 236-253.

Doğan, A. (2010). Ekolojik sistemler kuramı çerçevesinde akran zorbalığının incelenmesi. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi, 17* (*3*), 149-162.

Durdudiler, A. A. (2019). *Birleştirilmiş sınıfta görev yapan sınıf öğretmenlerinin tükenmişlik düzeyi ile yaşam doyumlarının incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı, Konya.

Dursun, F. (2006). Birlestirilmis Sınıflarda Eğitim Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Bilimler Arastırmaları Dergisi*, *2*,(*33*), 33-57.

Elliott, M. (2002). *Bullying: A practical guide to coping for schools*. Pearson Education

Erdem, A. R. (2007). *Birleştirilmiş sınıflarda öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık

Erdem, M. (2018). *Okul öncesi dönem çocuklarının zorbalık algıları ve zorbalıkla baş etme stratejilerinin incelenmesi. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Erişen, Y. (1998). Program geliştirme modelleri üzerine bir inceleme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetmi, 13*(*13*), 79-97.

Ersanlı, E. (2007). *Çocuğun davranışlarının biçimlenmesinde rol model davranışlarının etkisi, okullarda şiddet ve çocuk suçluluğu.* Ankara: Hegem Yayınları.

Ertuğrul, F. (2019). *Ön ergenlik döneminde karşıt olma- karşı gelme bozukluğu ile zorbalık davranışı ve anne baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. (*Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Fekkes, M., Pijpers, F. I .M., & Verloove-Vanhorick, S. P. (2005). Bullying: who does what, when and where? Involvement of children, teachers and parents in bullying behavior. *Health Education Research Theory & Practice, 20*(*1*), 81-91.

Fitzgerald, D. (1999). *Bullying in our schools. Understanding and tackling the problem: A guide for schools*. Dublin, Ireland: Blackhall Publishing.

Frisén, A., Holmqvist, K., & Oscarsson, D. (2008). 13-year-olds' perception of bullying: definitions, reasons for victimization and experience of adults' response. *Educational Studies*, *34*(*2*),105-117.

Genç, G., (2007). *Genel liselerde akran zorbalığı ve yönetimi.* (Doktora Tezi). İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.

Glew, G., Rivara, F. and Feudtner, C. (2000). Bullying: Children hurting children. *Pediatrics in Review, 21,* 183-190.

Gökler, R. (2009), Okullarda akran zorbalığı. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, *6*(*2*), 511-537.

İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012, 11 Nisan). *Resmi Gazete* (Sayı: 28261). Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm

İnce, N. B. &Şahin, A. E. (2016), Birleştirilmiş ve Bağımsız Sınıflarda Çalışan Sınıf Öğretmenlerinin Mesleki Doyum ve Tükenmişlik Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 31*(*2*): 391-409.

İrfaner, S. (2009). *Öğrenciler arasında gerçekleşen zorbalık eylemleri ve zorbalık konusunda öğrencilerin, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin tutum ve görüşleri. (*Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Juvonen, J., Nishina, A. & Graham, S. (2000). Peer harassment, psychological adjustment,and school functioning in early adolescence. *Journal of Educational Psychology, 92*, 349-359.

Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni insan ve insanlar.* İstanbul: Evrim Yayınları.

Kale, M. & Demir, S. (2017), İlkokul öğrencilerinin akran zorbalığına ilişkin görüşlerinin bazı demografik değişkenler açısından incelenmesi.*TÜBAV Bilim, 10* (*3*) 74-85.

Kantar, E. & Uysal, B. (2019). Metin türlerine dayalı yaratıcı drama etkinliklerinin akran zorbalığı algısına etkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, *7*(*4*), 1141-1163.

Karaca, K. (2018). *Ortaokullarda akran zorbalığının yaygınlığının ve zorba-mağdurların depresyon ve anksiyete düzeylerinin incelenmesi.* (Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Karasar, N. (2019). *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler, teknikler*. Ankara: Nobel Yayınevi.

Kartal, H., & Bilgin, A. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Zorbalığın Nedenleri ile İlgili Algıları. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, *11*(1), 25-48.

Kepenekci, Y. & Çınkır, Ş. (2006). Bullying among Turkish high school students. *Child Abuse & Neglect, 30*(2), 193–204.

Kepenekçi, Y. K., & Çınkır, D. Ş. (2003). Öğrenciler Arası Zorbalık. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi , 34* (*34)* , 236-253.

Kochenderfer-Ladd, B. & Skinner, K. (2002). Children's coping strategies: Moderators of the effects of peer victimization? *Developmental Psychology, 38*, 267- 278.

Kochenderfer-Ladd, B & Wardrop, J.L. (2001). Chronicity and instability of children's peer victimization experiences as predictors of loneliness and social satisfaction trajectories. *Child Development, 72*, 134-151.

KODA,(2019). https://bit.ly/3sL7Nq3

Köksal, K. (2005). *Birleştirilmiş sınıflarda öğretim*. Ankara: Pegem Yayıncılık

Kubanç, Y., Şama, E. (2017). Müdür yetkili öğretmenlerin yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri: Van ili örneği. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17* (*1*), 268-285.

Ladd, G. W., Kochenderfer, B.J. & Coleman, C.C. (1997). Classroom peer acceptance, friendship, and victimization: Distinct relational systems that contribute uniquely to children's school adjustment? *Child Development, 68*, 1181-1197.

MEB(2012). https://bit.ly/3MrPjTu

MEB. (2018). Sınıf öğretmenliği lisans programı. https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans Programlari/Sinif_Ogretmenligi_Lisans_Programi09042019.pdf

MEB, (2019). http://tegm.meb.gov.tr/www/2023-vizyonu/icerik/23

Milli Eğitim Bakanlığına Bağlı Eğitim Kurumları Yöneticilerinin Görevlendirilmelerine ilişkin Yönetmelik. (2015, 6 Ekim). *Resmi Gazete* (Sayı: 29494).Erişim adresi: https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/10/20151006-2.htm

Ocakçı, E. (2017). *Birleştirilmiş sınıf öğretmenlerinin sınıf yönetimi yeterlilikleri ve sınıf yönetimi ile ilgili görüşlerinin incelenmesi.* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Olweus, D. (1993). Bullying at school: what we know and what we can do. *Cambridge, MA: Blackwell,* ED 384-437.

Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology of Education,* 1991, Vol. XlI, ltD 4,495-510.

Olweus, D. (2014). Bullying in schools: facts and intervention, https://www.researchgate.net/publication/228654357

Öksüz, Y., Çevik, C. & Kartal, A. (2012), İlköğretim 4.ve 5. Sınıf öğrencileri arasındaki zorbalık olaylarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi (Rize İli Örneği). *Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 7*(*3*), 1911-1934.

Özada, A. & Duyan, V. (2018). Ebeveyn-Çocuk İlişkisi ve Zorbalık . *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care , 12* (*1*) , 49-55.

Özbek, M. (2010). İnsan İlişkilerinde Empatinin Yeri ve Önemi . Journal of Social Policy Conferences , *0* (*49*), 568-587.

Özben, K. (2000). Birleştirilmiş Sınıf Uygulamasında Karşılaşılan Sorunlar. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 8*(*10*), 162-171.

Özdemir, M. (2010). Nitel veri analizi: Sosyal bilimlerde yönetim bilim sorunsalı üzerine bir çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,11*(*1),* 323-343.

Pişkin, M. ve Ayas, T. (2011). Akran zorbalığı ölçeği: çocuk formu. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi, 23,* 316-324.

Rambaran, J. A., Dujin, M. A. J. V., Dijkstra, J. K. & Veenstra, R. (2017). Peer victimization in single-grade and multigrade classrooms. *Aggressive Behavior, 45*, 561–570.

Schwartz, D., Chang, L. & Farver, J.M. (2001). Correlates of victimization in Chinese children's peer groups. *Developmental Psychology*, *37*, 520-532.

Smith, P.K. (2013). *School Bullying*. *Sociologia Problemas E Praticas*, *71*, 81-98.

Smith, P. K., Ananiadou, K., Cowie, H. (2003). *Interventions to reduce school bullying*. *Can J Psychiatry*, *48* (*9*), 591–599.

Smith, P. K., Madsen, K. C., & Moody, J. C. (1999). What causes the age decline in reports of being bullied at school? Towards a developmental analysis of risks of being bullied. *Educational research, 41*(*3*), 267-285.

Smith, P. K., Singer, M., Hoel, H. & Cooper, C.L. (2003). Victimization in the school and the workplace: Are there any links? *British Journal of Psychology*, *94*, 175-188.

Smokowski, P. R., & Kopasz, K. H. (2005). Bullying in school: An overview of types, effects, family characteristics, and intervention strategies. *Children & Schools, 27*(*2*), 101–110.

Subaşı, M. & Okumuş, K. (2017). Bir araştırma yöntemi olarak durum çalışması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *21*(*2*), 419-426.

Şahin, Ç., Şahin, C., Taşla, H., Çınar, İ., Biçer, K., Ünver, N., Genç, S. Z., Altan, T. (2012). *Birleştirilmiş Sınıflarda Öğretim*. Ankara: Pegem Akademi.

Tamer, N. ve Vatanartıran, S. (2014). Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying, 1* (*2*) , 1-20.

Taşdemir, M. (1997). *Birleştirilmiş sınıflarda öğretim*. Ankara: Baran Ofset.

Tekışık, H.H. & Mıhçı, C. (1962). *Birleştirilmiş sınıflı köy okullarında öğretim*. Ankara: Rehber Yayınevi.

Tosun, F. Ç. & Filiz, T. (2017). Müdür yetkili sınıf öğretmenlerinin karşılaştıkları ekonomik ve okul işletmesiyle ilgili sorunlar. *İlköğretim Online*, *16*(*3*), 978-991.

Uludağlı Pekel, N., & Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, *20*(*56*), 77-95.

Ünsal, S., Bağçeci, B., Meşe, N. N. & Korkmaz, N. (2015). Eğitimin işlevlerini değerlendirme ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Adıyaman University Journal of Educational Sciences*, *5* (*2*), 245-265.

Vahip, I. (2002). Evdeki şiddet ve gelişimsel boyutu: farklı bir açıdan bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *13* (*4*), 312-319.

Vural, B., A. & Bat, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine yönelik bir araştırma. *Journal of Yasar University*, *20*(*5*), 3348-3382.

Wong, D.S.W., Lok, D, Lo, T.W. & Ma, S. (2002). *A Study of School Bullying in Primary Schools in Hong Kong.* Hong Kong: Department of Applied Social Studies, City University of Hong Kong.

Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). *Başa çıkma stratejileriyle okulda zorbalık ve siber zorbalık.* İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Yener, Y. & Atalay, F. (2018). Sınıf öğretmeni adaylarının birleştirilmiş sınıf ve birleştirilmiş sınıf öğretmeni kavramlarına yönelik metaforik algıları. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18* (3), 1822-1840.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: SeçkinYayıncılık.

Yıldırım, R. (2012). Akran zorbalığı. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 10*(*2*), 39-51.

Yılmaz, M., Yener, Y. & Yılmaz, B. (2021). 2007 ve 2018 sınıf öğretmeni yetiştirme programlarının karşılaştırılması ve yeni programa öneriler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10*(*2*), 918-932.

YÖK (2018). https://bit.ly/35SU9YW

EK – 1. GÖRÜŞME FORMU

GÖRÜŞME SORULARI

Sizi Çankırı Karatekin Üniversitesi Yüksek Lisans öğrencisi Mehmet Ali TAŞTAN tarafından yürütülen "Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Türleri ve Bu Zorbalık Türleri ile Baş Etme Yollarının İncelenmesi" başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz. Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkına sahipsiniz. Çalışmayı yanıtlamanınız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen formlardaki soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek kişisel bilgiler tamamen gizli tutulacak ve yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır.

Kıymetli öğretmenim,

Çankırı Karatekin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Programları ve Öğretim Bölümünde Dr. Öğrt. Üyesi. Filiz BEZCİ BİRCAN danışmanlığında "Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Türleri ve Bu Zorbalık Türleri ile Baş Etme Yollarının İncelenmesi" konulu bir araştırma yapmaktayım. Bu konuda sizin görüşünüze ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırmanın sonuçlarının geçerli ve güvenilir sonuçlar ortaya koyması açısından içten ve samimi cevap vermeniz önemlidir. Yapılacak görüşme sürecinde söyleyeceğiniz her şey gizli tutulacak, çalışma sürecinde isminiz kesinlikle kullanılmayacaktır. İzniniz olursa görüşme sürecinde söyleyecekleriniz ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacaktır. Çalışmaya vereceğiniz katkılardan dolayı çok teşekkür ederiz. Ses kayıt cihazı ile kayıt yapılmasına;

Onay veriyorum( ) Onay vermiyorum ( )

Cinsiyet: Kadın ( ) Erkek ( )
Kıdem Yılınız: (Yıl)
Yaşınız:
Daha Önce Birleştirilmiş Sınıfta Çalıştınız mı?: Evet ( ) Hayır ( )
Birleştirilmiş Sınıflarda Kaç Yıl Görev Yaptınız?:
Hangi İllerde Görev Yaptınız?:
Daha Önce Bu İllerde Bulunmuş muydunuz?:
Birleştirilmiş Sınıflarda Hangi Şubelerde Görev Aldınız?:
Çocuğunuz var mı?:

1. Size göre zorbalığın tanımı nedir?
2. Size göre birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin karşılaştığı zorbalık türleri nelerdir?
3. Size göre birleştirilmiş sınıflarda öğrencilerin zorbalık davranışı sergilemesine yol açan nedenler nelerdir?
4. Size göre birleştirilmiş sınıflarda karşılaşılan zorbalık davranışları ile baş etme yolları nelerdir?
5. Size göre birleştirilmiş sınıflarda zorbalığa maruz/tanık olan ve zorbalık davranışını sergileyen öğrenciler bundan nasıl etkilenir?
6. Size göre birleştirilmiş sınıflarda zorbalık davranışı ortaya çıkmadan hangi önlemler alınabilir?
7. Konuyla ilgili belirtmek istediğiniz başka düşünceniz var mı?

EK – 2. ETİK KURUL İZNİ

T.C.
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURUL DEĞERLENDİRME FORMU

Toplantı No:	20
Araştırmanın Yürütücüsü:	MEHMET ALİ TAŞTAN
Araştırmanın Başlığı:	Birleştirilmiş Sınıflarda Karşılaşılan Zorbalık Türleri ve Bu Zorbalık Türleri ile Baş Etme Yollarının İncelenmesi
Karar Tarihi:	31-05-2021
Kurul Görüşü:	Çalışma Kriterlere uygundur.

SONUÇ: Çalışma Kriterlere uygundur.

Başkan
Prof. Dr. Murat ARI
İMZA

Üye
Prof. Dr. Ali YİĞİT
İMZA

Üye
Doç. Dr. Ela CANBOLAT
İMZA

Üye
Dr. Öğr. Üyesi Haydar KOÇ
İMZA

Üye
Öğr. Gör. Fatma Tayhan KARTAL
İMZA

Üye
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim AKYOL
İMZA

Üye
Avukat Mehmet ÇAKMAK
İMZA

ASLI GİBİDİR

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

ORCID	0000 – 0003 – 4221 - 9134
Adı Soyadı	Mehmet Ali TAŞTAN
Doğum Yeri	
Doğum Tarihi	

LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Mersin Üniversitesi
Fakülte	Eğitim Fakültesi
Bölüm	Sınıf Öğretmenliği

YÜKSEK LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ

Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Eğitim Bilimleri

İŞ DENEYİMİ

Çalıştığı Kurum	Şehit Hilmi Bıyıklı İlkokulu
Görevi/Pozisyonu	Sınıf Öğretmeni
Tecrübe Süresi	8 Yıl

KATILDIĞI

Kurslar	Birleştirilmiş Sınıflı Köy Okullarında Görev Yapan Öğretmenlere Yönelik Uzaktan Mesleki Gelişim Kursu Zekâ Oyunları Kursu Öğretmenlerin Kapsayıcı Eğitim Bağlamında Uzaktan Masal Anlatıcılığı Uzaktan Eğitim Kursu
Projeler	Kızılırmak Deltası Kuş Cenneti eTwinning Projesi İnsanlara STEM-Stem to People eTwinning Projesi STEM'li Gün ve Haftalar eTwinning Projesi Günlerin Getirdiği eTwinning Projesi

İLETİŞİM

Adres	
E-mail	